

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Merili Riga

LADINA TERMINID RIIGIKOHTU LAHENDITES 1993-2016

Magistritöö

Juhendaja
PhD Merike Ristikivi

Tartu 2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. RIIGIKOHTU LAHENDITES ESINENUD LADINA TERMINITE KVANTITATIIVNE ANALÜÜS	9
1.1. Ladina terminid Riigikohtu 1993.-2016. a lahendites kõigis valdkondades kokku	9
1.1.1. Ladina terminite statistiline esinemine	9
1.1.2. Ladina terminite kasutajad.....	10
1.1.3. Ladina terminite kasutamise võrdlus õiguspraktikas ja õigusteaduse keeles	13
1.2. Ladina terminid Riigikohtu 1993.-2016. a lahendites valdkonniti	18
1.2.1. Ladina terminite statistiline esinemine Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendites ...	18
1.2.2. Ladina terminite statistiline esinemine Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites	21
1.2.3. Ladina terminite statistiline esinemine Riigikohtu halduskolleegiumi lahendites ..	28
1.2.4. Ladina terminite statistiline esinemine Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendites	32
2. RIIGIKOHTU LAHENDITES ESINENUD LADINA TERMINITE KVALITATIIVNE ANALÜÜS	36
2.1. Ladina terminite ühisosa Riigikohtu lahendites	36
2.2. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendites	45
2.3. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites	49
2.4. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu halduskolleegiumi lahendites	58
2.5. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendites	62
2.6. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu eriarvamustes.....	67
KOKKUVÕTE	75
The use of Latin terms in the Supreme Court’s decisions in 1993-2016	82
Summary.....	82
KASUTATUD KIRJANDUS.....	88
LISAD	101
LISA 1. Ladina terminid Riigikohtu tsiviilasjade lahendites 1993-2016.....	101
LISA 2. Ladina terminid Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjade lahendites 1993-2016 ...	103
LISA 3. Ladina terminid Riigikohtu haldusasjade lahendites 1993-2016	107
LISA 4. Ladina terminid Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve asjade lahendites 1993-2016.....	109

SISSEJUHATUS

Magistritöö teemaks on „Ladina terminid Riigikohtu lahendites 1993-2016“. Autor valis teema seetõttu, et välja selgitada, milline on olnud ladina terminite sisuline ja vormiline esinemine kohtupraktikas Eesti taasiseseisvumisperioodil. Varasemates uurimis-, bakalaureuse- ja magistritöodes on aastate jooksul käsitletud ladina terminite esinemist valdkondade kaupa või spetsiaalsete terminite põhjal.¹ Eestis on ladina terminite kasutamist Riigikohtu lahendites käsitletud näiteks Kersti Heide poolt tema 2013. a koostatud magistritöös „Ladina terminite kasutamine karistusõiguse praktikas“. Tema töö eesmärgiks oli uurida ladinakeelsete terminite kasutamist Eesti karistusõiguse praktikas, analüüsides nii Riigikohtu kui ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumide kuriteo- ning väärteoasjade kohtulahendeid aastatel 2005-2011.² Siiski puudub terviklik analüüs ladina keele kasutusest Riigikohtu praktikas. Kuna Riigikohtus on tsiviilkolleegium, kriminaalkolleegium, halduskolleegium ja põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, analüüsitakse käesolevas töös kõigi nelja kolleegiumi poolt tehtud kohtulahendeid.³ Magistritöö uurimismaterjalide – Riigikohtu lahendite puhul on kasutatud Riigikohtu erinevate kolleegiumide kohtuotsuseid, kohtumäärusi ning eriarvamusi.⁴

Riigikohus vaatab kohtulahendeid läbi kassatsiooni korras ning samuti ka teistmise ja kohtuvigade parandamise menetluses,⁵ olles PS kohaselt ka põhiseadusliku järelevalve

---

¹ E. Arjakas. Ladina õigustermin *in dubio pro reo* Riigikohtu lahendites. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2013. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); M. Beilmann. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu otsustes aastatel 2013-2014. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2016. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); K. Heide. Ladina terminite kasutamine karistusõiguse praktikas. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool 2013; J. Kuklase. Ladina terminid Riigikohtu lahendites: haldusasjad aastatel 2000-2001, 2010. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2013. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); A. Möldre. Ladina terminid Riigikohtu tsiviillahendites aastatel 1993-2009. Bakalaureusetöö. Tallinn: Tartu Ülikool 2010. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); L. Nuut. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve lahendites aastatel 2002-2003 ja 2008-2009. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2009 (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); T. Rauk. Ladina õigusterminid Riigikohtu lahendites: haldusasjad aastatel 2002-2003, 2008-2009. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2010. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); E. Ruus. Ladina õigustermin *ne bis in idem* Riigikohtu praktikas. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2012. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); L. Sandel. Ladina õigusterminid Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjades ja tsiviilasjades aastatel 1993-2013. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2014. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); A. Sarapuu. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu lahendites aastatel 2004-2007. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool 2009. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); P. Toomsoo. Ladina õigusterminid *praeter legem, intra legem* ja *contra legem* Riigikohtu lahendites. Tartu: Tartu Ülikool 2012. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); R. Uustal. Ladina õigusterminid Riigikohtu haldusasjade lahendites aastatel 1997-1999 ja 2009-2010. Tartu: Tartu Ülikool 2011. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).

² K. Heide. Ladina terminite kasutamine karistusõiguse praktikas. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool 2013, lk 5.

³ Kohtulahendid jagunevad kohtuotsusteks ning kohtumäärusteks. – E. Kergandberg. Kohtuotsus kriminaalasjas, selle kujunemine ja kriitika. Tallinn: Juura 1999, lk 5.

⁴ Uurimismaterjalist on välja jäetud Riigikohtu üldkogu ning erikogu kohtulahendid.

⁵ Kohtute seadus (edaspidi KS) § 26 lg 1.

kohus.⁶ Riigikohus peab tagama järelevalve madalama astme kohtute lahendite seaduslikkuse üle ning ühtlustama kohtupraktikat, tegeledes sealjuures õiguse edasiarendamisega.⁷ Raul Narits on tähendanud, et kuigi Kontinentaal-Euroopas pole kohtuotsused formaalses mõttes siduvad, kasutatakse neid siiski õiguse rakendamisel ning seega võib neid pidada nõrgalt kohustatavateks õiguse allikateks.⁸ Riigikohtu otsuste siduvust kinnitab kriminaalmenetluse seadustiku⁹ § 2 p 4, mille kohaselt on Riigikohtu lahendid õigusallikateks küsimustes, mida ei ole lahendatud muudes kriminaalmenetlusõiguse allikates, kuid on tõestunud seaduse kohaldamisel. Konkreetse sättega on seadusandja soovinud kujundada Riigikohtu lahenditest subsidiaarsed õigusallikad. Sarnaselt lähtutakse Riigikohtu lahenditest kui subsidiaarsetest õigusallikatest ka eraõiguses, kuigi eraõiguses ei leidu sarnast sätet nagu karistusõiguses KrMS § 2 p 4.¹⁰

Uuritav ajaperiood 1993-2016. a on valitud põhjusel, et just 1993. a taasalustas Riigikohus omariikliku kohtuorganina oma tegevust. Riigikohus tegutses ka enne Teist maailmasõda, mil Asutav Kogu võttis 21. oktoobril 1919. a vastu Riigikohtu seaduse ning koos 15. juunil 1920. a vastuvõetud põhiseadusega pandi seadusandlik alus kogu kohtusüsteemile ning ka Riigikohtule.¹¹ Riigikohtu tegevus taastati aga 28. juunil 1992. a vastu võetud Eesti Vabariigi põhiseadusega, millega sai riigi kõrgeimast kohtust kassatsioonikohus ning põhiseaduslikkuse järelevalve kohus.¹² Käesolevas magistritöös analüüsitaksegi ladina terminite kasutust Riigikohtu lahendites pärast Eesti taasiseseisvumist. Sealjuures ei näita töö seda, et ainult Riigikohus ise kasutab ladina termineid, vaid neid esineb ka poolte argumentides, maakohtute ja ringkonnakohtute lahendite refereeringutes ning muude menetlusosaliste seisukohtade põhjendustes. Seega analüüsib magistritöö, milline on õiguspraktika keel, mida kasutab kõrgeim kohtupidamine.

Ladina keele olulisust tänapäeval ei saa eitada. Kuigi ladina keel ei ole enam viimaseid sajandeid olnud juristide põhikeeleks ning samuti ei ole see enam õigusteaduse või

---

⁶ Põhiseadus (edaspidi PS) § 149.

⁷ Menetlustaotlused. Riigikohtu kodulehekül. – <http://www.riigikohus.ee/?id=13> (06.11.2016).

⁸ R. Narits. Õigusteaduse metodoloogia I. Tallinn: Juura 1997, lk 60-61.

⁹ Kriminaalmenetluse seadustik (edaspidi KrMS). – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 31.12.2016, 16; Väärteomenetluse seadustik (edaspidi VTMS). – RT I 2002, 50, 313 ... RT I, 31.12.2016, 18, § 2.

¹⁰ J. Lahe. Kohtunikuõigusest ning Riigikohtu rollist deliktiõigusliku vastutuse eelduste arendamisel. – Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Tartu: Eesti Vabariigi Riigikohus 2005, lk 14-15. – http://www.riigikohus.ee/vfs/21/RK_teadustoode_kogumik_2005.pdf (16.09.2016).

¹¹ Ajalugu. Riigikohtu kodulehekül. – <http://www.riigikohus.ee/?id=131> (07.03.2017); Riigikohtu brošüür. Tartu: Ecoprint AS 2013, lk 28. – http://www.riigikohus.ee/vfs/2025/Riigikohus_brozh_EST.pdf (29.03.2017).

¹² Riigikohtu brošüür, lk 31. – http://www.riigikohus.ee/vfs/2025/Riigikohus_brozh_EST.pdf (29.03.2017); PS. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 15.05.2015, 2, § 149.

õiguspraktika keeleks, on ladina keel oluliselt mõjutanud kaasaegseid õiguskeeli. Nimelt, suur osa kaasaegsete õiguskeelte sõnavarast tuleneb juriidilisest ladina keelest, mida kasutati antiikajal, keskajal ja modernse ajastu algul.¹³ Ladina keel on endiselt ka Euroopa juristide seas terminite kasutamise koha pealt oluliseks kommunikatsioonivahendiks ning ladinakeelset terminoloogiat eelistatakse selle tähistuselt täpse definitsiooni ja keelelise ökonoomsuse tõttu.¹⁴ Näiteks võib siinkohal tuua 2001. aastal Poolas kohtulahendite alusel tehtud terminiuuringu, millest selgus, et riigi kõrgeima kohtu lahendites esineb ladina termineid väga arvukalt. Uuringu läbiviija W. Wolodkiewicz järeldas enim kasutatud ladina väljendeid analüüsid, et nende arvukas kasutamine väljendab samuti Rooma õiguse tähtsust Poola õigussüsteemis.¹⁵

Magistritöö eesmärgiks on:

- 1) selgitada välja, kas ja millised on siseriikliku seadusandluse ning Euroopa Liidu kohtupraktika ja rahvusvaheliste konventsioonide mõjud ladina terminite kasutamisele Riigikohtu erinevate kolleegiumide lahendites;
- 2) analüüsida, millises kontekstis ladinakeelseid termineid Riigikohtu lahendites kasutatakse;
- 3) võrrelda, kas ja millisel määral erineb ladina keele kasutamine õiguspraktikas selle kasutamisest õigusteaduse keeles.

Merike Ristikivi on enda 2009.a doktoritöös „Latin terms in the Estonian legal language: form, meaning and influences“ analüüsinud ladina terminite kasutamist õigusteaduse keeles juriidilise perioodika alusel. Sealjuures uuris ta ladinakeelsete terminite esinemist ka tänapäevase õigusteadusliku ajakirja *Juridica* artiklites.¹⁶ Neid andmeid kasutatakse käesolevas magistritöös õigusteaduse keelekasutuse näitena ning kõrvutatakse ladina terminite kasutusega kohtupraktikas. Seega on käesolevas töös kasutatud väljendit „õigusteaduse keel“ eelkõige ajakirja *Juridica* artiklite põhjal. Ajakiri *Juridica* on Eestis ainus õigusteaduslik ajakiri. See ajakiri ilmub alates aastast 1993 ning võimaldab võrrelda sama perioodi Riigikohtu lahenditega.

---

¹³ H. E. S. Mattila. Comparative Legal Linguistics: Language of Law, Latin and Modern Lingua Francas 2nd Edition. Farnham: Ashgate Publishing Limited 2013, pp 173-174.

¹⁴ M. Ristikivi. Latin terms in the Estonian legal language: form, meaning and influences. Tartu: Tartu University Press 2009, p 10.

¹⁵ J. Krzynowek, W. Wolodkiewicz. Lacinskie paremie w europejskiej kulturze prawnej I orzecznictwie sadow. Warszawa: Liber 2001.

¹⁶ M. Ristikivi (viide 14).

Töö eesmärkidest lähtuvalt on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1) milliseid ladina termineid kasutatakse Riigikohtu lahendites ja kui palju neid on? Millised on ladina terminite kasutamispõhimõtted ja kontekst erinevate kolleegiumide lahendites? Ajaloolise arengu põhjal võib eeldada, et just tsiviilasjade lahendites esineb ladinakeelseid termineid enim, sest Rooma õigust seostatakse üldjuhul just tsiviilõigusega – paljud Rooma tsiviilõiguse instituudid ja normid kehtivad ka praegu.¹⁷ Samuti on tsiviilõigus Mandri-Euroopa õigussüsteemis üks valdkond, milles kasutatakse ladina terminoloogiat ja printsiipide kontseptsioone, mis on välja kujunenud Rooma antiikajast alates.¹⁸ Mandri-Euroopa õigus on seega arenenud ladina keele baasil, rajanedes suuresti Rooma tsiviilõigusele ning kujundades välja oma mõisteparaadi. Seetõttu on ladina terminite osakaal tsiviilõiguses oluliselt suurem kui teistes valdkondades.¹⁹ Kuivõrd ajakirja *Juridica* analüüsi tulemustes selline seos ilmneb,²⁰ saab ka kohtupraktika põhjal välja selgitada, kas selline eeldus peab paika, et ka kohtupraktikas esineb ülekaalukalt ladinakeelseid termineid tsiviilõiguse valdkonnas.

2) kas ja millised on mõjutused ladinakeelsete terminite kasutamisele siseriikliku seadusandluse puhul? Õigusteaduse keele analüüsi tulemused näitavad, et ladina terminid tulevad artiklites kasutusele enne uue seaduse vastuvõtmist, mil väljendub ebaselgus teatud valdkonnas ning arutelu käigus kasutatakse spetsiifilisi ladinakeelseid termineid.²¹ Teise uurimisküsimuse abil saab välja uurida, kas selline tendents ilmneb ka praktikas: kas pärast uue seaduse vastuvõtmist väheneb ladina terminite kasutamine või kas ilmneb seos, et uue seaduse vastuvõtmisega tuleb hoopis konkreetne ladina termin kasutusele;

3) kas ja millised on välised ehk Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Liidu Kohtu mõjutused ladina terminite kasutusele? Uurimisküsimuse kaudu on võimalik välja selgitada, kas Eesti liitumine Euroopa Liiduga 1. mail 2004. a on avaldanud mõju ladina terminite kasutamisele Riigikohtu lahendites. Sageli võtavad Euroopa Inimõiguste Kohtu varasemaid lahendeid eeskujuks Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni osalisriikide

---

¹⁷ J. Sootak. Kuri karjas. Veretasust kriminaalteraapiani. Ius Romani – mitte ainult eraõigus. Tartu: Ilmamaa 2009, lk 377.

¹⁸ E. Ilus. Rooma eraõiguse alused. Tallinn: Ilo 2000, lk 15; F. Wieacker. Vom Lebenswert des römischen Rechts. – K. Büchner (Hrsg.). Latein und Europa. Stuttgart: Philipp Reclam jun. 1978, S 97.

¹⁹ M. Ristikivi. European legal tradition + common network of concepts = terminological unity? – European traditions: integration or disintegration? Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2012, p 95.

²⁰ M. Ristikivi (viide 14), p 34.

²¹ M. Ristikivi. Mirror of the European Legal Traditions: Latin Terminology in the Estonian Law Journals *Õigus* and *Juridica*. – *Juridica International*, 2010/VXIII, pp 94-95, p 97; M. Ristikivi (viide 14), pp 25-27.

kohtud.²² Esimesed viited Euroopa Liidu õigusele ilmnesid Riigikohtu lahendites juba enne 2004. a.²³ Õigusteaduse keeles on Euroopa Liiduga liitumisel näha selgeid muutusi ladinakeelsete terminite kasutamisel. Ajakirjas *Juridica* ilmneb, et Euroopa Liidu mõjud terminoloogiale ei alanud 2004. a, vaid juba mõned aastad varem. Samuti on pärast Euroopa Liiduga liitumist lisandunud uusi termineid *Juridica* artiklitesse Euroopa Kohtu ning Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste kaudu.²⁴ Seega on uurimisküsimus, kas selliseid muudatusi võib täheldada ka õiguspraktika keeles?;

Uuritavast materjalist on välja jäetud ladina lühendid (nt *bis*, *circa*, *ca*, *versus*, *v*, *vs*), sest need terminid ei ole õigusvaldkonnas olulise tähendusliku sisuga.

Kohtulahendites esinevate ladina terminite vormiliste ja sisuliste aspektide uurimiseks on kasutatud kvantitatiivset ja kvalitatiivset meetodit. Sellise analüüsi tegemiseks on magistritöö jaotatud kaheks peatükiks. Esimeses peatükis analüüsitakse uurimismaterjale kvantitatiivselt ning see on jaotatud kaheks alapeatükiks. Esimene alapeatükk keskendub ladina terminite esinemisele Riigikohtu 1993.-2016. a lahendites kõigis valdkondades kokku. Seejuures käsitletakse terminite statistilist esinemist, terminite kasutajaid ning võrreldakse ladina terminite kasutamist õiguspraktikas ja õigusteaduse keeles ajakirja *Juridica* väljaannetes perioodil 1993.-2016. a. Teises alapeatükis uuritakse ladina terminite statistilist esinemist valdkonniti: tsiviil-, kriminaal-, haldus- ja põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendites.

Töö teine peatükk keskendub ladina terminite kvalitatiivsele analüüsile. ning on jaotatud kuueks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis tuuakse välja Riigikohtu 1993.-2016. a lahendites kasutatud terminite ühisosa kõikides valdkondades kokku, käsitledes sisuliselt termineid, mis esinesid kõigi kolleegiumide lahendites. Järgnevas neljas alapeatükis analüüsitakse ladina terminite kasutamist neljas erinevas valdkonnas ning esitatakse nende tähendused ja kasutusviis Riigikohtu lahendites. Viimane alapeatükk keskendub ladina terminite kasutamisele Riigikohtu erinevate kolleegiumide kohtuotsuste ja kohtumääruste juurde kuuluvates eriarvamustes. Kontinentaal-Euroopa õigusperekonda kuuluvas Eestis on Riigikohtu kohtunikel võimalik enamuse otsuse suhtes teistsugust seisukohta omades enda

---

²² J. Laffranque. Euroopa Inimõiguste Kohus ja Eesti õigus: kas monoloog või dialoog? – *Juridica*, 2016/VIII, lk 539.

²³ T. Evas. Judicial reception of EU law in Estonia, p. 159. – B.D.Witte, *et. al.* National Courts and EU law. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing 2016; C. Ginter. Application of principles of European Law in the supreme court of Estonia. Tartu: Tartu University Press 2008, p 42.

²⁴ M. Ristikivi (viide 14), p 34, pp 52-54; M. Ristikivi (viide 21), pp 98-99.

eriarvamusi avaldada.²⁵ Eriarvamuste ja kohtulahendite vahel esineb žanriline erinevus. Eriarvamuste puhul on tegu vaba aruteluga, milles eriarvamusele jäänud riigikohtunik saab avaldada enda individuaalset arvamust. Seetõttu on eriarvamuse vorm ja väljendusstiil eriarvamusele jäänud kohtuniku enda kujundada.²⁶ Sellest tulenevalt selgitatakse võrdluseks kohtulahenditele välja, kas ja milliseid ladinakeelseid termineid kasutatakse ka eriarvamustes.

Magistritööle on lisatud ka neli lisamaterjali Riigikohtu 1993.-2016. lahendites kasutatud ladina terminite kohta. Esimeses lisas on toodud tähestikulises järjekorras ning aastate kaupa kõik tsiviilasjade lahendites kasutatud ladina terminid; teises lisas kuriteo- ja väärteoasjade lahendites kasutatud ladina terminid. Kolmandas lisamaterjalis on haldusasjade lahendites kasutatud ladina terminid ja neljandas lisas põhiseaduslikkuse järelevalve asjade lahendites kasutatud ladina terminid.

Märksõnad: kõrgema astme kohtud, kohtulahendid, ladina keel

---

²⁵ J. Laffranque. Kohtuniku eriarvamus. Selle võimalikkus ja vajalikkus Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa Kohtus. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2003, lk 81.

²⁶ J. Laffranque (viide 25), lk 37.

1. RIIGIKOHTU LAHENDITES ESINENUD LADINA TERMINITE KVANTITATIIVNE ANALÜÜS

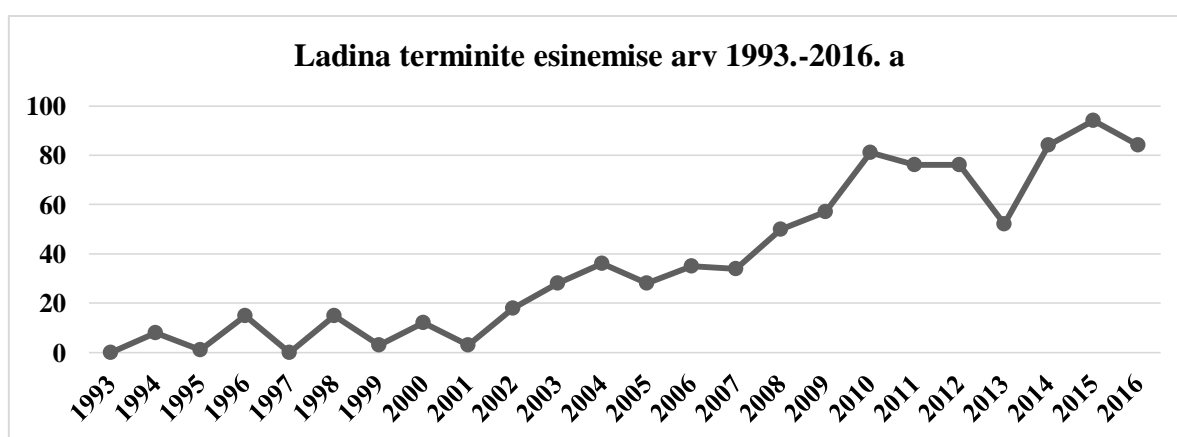
1.1. Ladina terminid Riigikohtu 1993.-2016. a lahendites kõigis valdkondades kokku

1.1.1. Ladina terminite statistiline esinemine

Ühelt poolt tarvitatakse ladinakeelseid termineid retooriliselt ja teksti illustreerimiseks.²⁷ Üldiselt kannavad ladina terminid aga spetsiifilist juriidilist informatsiooni.²⁸ Paarisõnalised ladina terminid võimaldavad ökonoomselt edasi anda mõisteid, mille kirjeldamiseks tuleks tavaliselt kasutada pikki lauseid.²⁹ Kohtulahendite puhul on aga tegemist teaduskeelest või artiklite kirjaviisist väga erineva tekstiga, seega siin kasutatud ladina terminid viitavad kitsalt erialastele printsiipidele.

Riigikohtu lahendeid perioodil 1993.-2016. a oli neljas valdkonnas: tsiviilasjades, kuriteo- ja väärteoasjades, haldusasjades ning põhiseaduslikkuse järelevalve asjades kokku 9220, neist 6919 otsust, 2093 määrust ning 208 eriarvamust. Ajavahemikul 1993.-2016. a on nelja valdkonna peale kokku kohtulahendite arv püsinud enamjaolt juba 400 lahendi ringis, kohtulahendite arv on aga võrreldes algusaastatega kasvanud mitmesaja võrra: 1993. a oli lahendeid kõigi valdkondade peale kokku ainult kuus, 2004. a esines kokku 414 lahendit ning 2016. a 387 lahendit. Ladina termineid esines 528 lahendis, neist 433 otsuses, 90 määrusesning 11 eriarvamuses.

Joonis 1. Ladina terminite esinemine Riigikohtu lahendites 1993-2016

²⁷ M. Ristikivi (viide 14), p 45.

²⁸ E. A. Kramer. Lateinische Parömien zur Methode der Rechtsanwendung. Steuerrecht. Ausgewählte Probleme am Ende des 20. Jahrhunderts. Festschrift zum 65. Geburtstag von Ernst Höhn. Bern 1995, S 141–142.

²⁹ M. Ristikivi. Ladina päritolu juriidilised terminid Eesti õiguskeeles. Magistritöö. Tartu: TÜ Raamatukogu 2006, lk 39.

Ladina terminite esinemise arv oli kogu perioodil kokku 898, neist 770 terminit esines otsustes, 111 terminit määrustes ning 17 terminit eriarvamustes. Ladina termineid kasutati võrreldes kohtumäärustega rohkem just kohtuotsustes. Termineid sisaldavate kohtuotsuste arv on olnud küllalt kõikumine kogu perioodi jooksul, kuid 2011. a, 2013. a ning 2014. a oli kohtulahendite arv igal aastal 39. Kui perioodi alguses esines vaid kolm ladina termineid sisaldanud kohtulahendit, siis alates perioodi keskelt, s.o 2004. a on lahendite arv poole võrra suurenenud: 2004. a oli kohtulahendeid kokku 28, aastaks 2016 oli vastav arv aga juba 57.

Ladina terminite esinemise arv kohtulahendites perioodi algusaastatel on kord olnud 10 või 20, seejärel pole aga termineid kas üldse mitte või vaid paaril korral kasutatud – sama tendents kordub aastast aastasse ajavahemikul 1993.-2001. a. Pärast 2001. a on näha märgatavat tõusu ladina terminite arvilises kasutamises ning alates sellest aastast on enamjaolt terminite kasutamine suurenenud. Ladina terminite kasutamine hakkab vähenema alates 2010. aastast ning olulisimat langust võib märgata 2013. a, mil terminite kasutamise arv vähenes mitmekümne võrra. 2014. a hakati termineid taaskord tunduvalt enam kasutama, sealjuures rohkem kui 2010. a, mil leidis üks suurimaid tõuse terminite kasutuses. 2015. a leidis termineid peaaegu paarikümne võrra enam kui eelneval aastal ning 2016. a esines taaskord sama palju termineid nagu 2014. a – kokku 84. Kokku esines Riigikohtu lahendites 92 erinevat ladina terminit. Keskmiselt esines iga 10 lahendi, iga 9 otsuse, iga 19 määruse ja iga 12 eriarvamuse kohta üks ladinakeelne termin. 1993. a ja 1997. a ei esinenud termineid üheski Riigikohtu lahendis.

1.1.2. Ladina terminite kasutajad

Riigikohtu lahendeid analüüsid on võimalik välja tuua, kas neis on ladinakeelseid termineid kasutanud Riigikohus ise: tsiviilkolleegiumi, kriminaalkolleegiumi, halduskolleegiumi või põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi seisukohtade põhjendustes. Lisaks Riigikohtule kasutavad ladina väljendeid tihtipeale ka maakohtud, halduskohtud ning ringkonnakohtud. Samuti võivad kohtulahendites ladina termineid kasutada erinevad menetlusosalised ehk nii hageja, kostja kui ka kolmas isik kaitsja kaudu või kriminaalasjade puhul süüdistatava või menetlusosaluse isiku kaitsja, prokurör, kohtuväline menetleja või mõni muu menetlusosaline. Samamoodi võivad erinevate kohtulahendite puhul asjas arvamuse anda ka erinevad institutsioonid ja ministriumid, nagu näiteks õiguskantsler, keskkonnainspeksioon, justiitsministeerium jne.

Tabel 1. Ladina terminite kasutajad Riigikohtu lahendites 1993-2016

Kasutaja	Kasutuskord
Riigikohus	604
Kaitsjad	96
Riigikohtunikud eriarvamustes	17
Ringkonnakohtud	46
Maakohtud	29
Õiguskantsler	28
Prokurörid	5
jne.	

Uurimuse tulemusena selgub, et peamiselt on ladina terminite kasutajaks Riigikohus ise ning seda ülekaalukalt kõigis neljas valdkonnas. Riigikohtu poolt kasutatuna esinesid ladina terminid lahendites lausa 604 korral kokku 463 erinevas kohtulahendis. Riigikohus kasutas ladina termineid 533 korral 396 erinevas otsuses ning 71 korral 67 erinevas määruses. Enamjaolt kasutas Riigikohus ladina väljendeid enda seisukohtade põhjendustes, kuid aegajalt ka alamate astmete kohtute põhjendusi välja tuues. Enim leidis ladina termineid kriminaalkolleegiumi lahendites. Kriminaalkolleegium on kasutanud ladina termineid 402 korda 273 lahendis. Sealjuures 222 kohtuotsuses 348 korda ning 51 määruses 54 korda. Tsiiviilkolleegium on kasutanud ladinakeelseid termineid 50 korda, kokku 45 erinevas kohtulahendis, neist 39 kohtuotsuses 44 korda ning kuues määruses kuus korda. Halduskolleegium on toonud enda põhjendustes ladinakeelseid termineid välja 78 korral 73 erinevas lahendis. Sealjuures 65 kohtuotsuses 69 korda ning kaheksas määruses üheksa korda. Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on kasutanud termineid 74 korda 72 erinevas lahendis, 70 erinevas kohtuotsuses 72 korda ning kuuesmääruses kuus korda.

Kokku kasutasid kaitsjad kassatsioonides ladina keelt 96 korral 76 kohtulahendis, neist 66 kohtuotsuses ning kümnes määruses. Enim kasutasid kaitsjad kõigi valdkondade peale kokku termineid *expressis verbis* üheksa korda, *in dubio pro reo* üheksa korda ning *ne bis in idem* seitse korda. Kõige arvukamalt kasutati termineid just kriminaalkolleegiumi lahendites, kokku 47 korral ning vähim põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendites, kokku vaid viiel korral. Kriminaalkolleegiumi lahendites oli kaitsjate poolt enim kasutatavaks terminiks *ultima ratio*, mida kasutati 15 korda. Tuues eraldi valdkondadena välja, kasutasid kaitsjad tsiiviilasjades ladina termineid 22 korral 17 kohtuotsuses. Haldusasjades sama palju kordi nagu tsiiviilasjades ehk 22 korral, kuid 15 kohtulahendis: 12 kohtuotsuses ning kolmes kohtumääruses. Kuriteo- ja väärteoasjades kasutasid kaitsjad termineid 47 korral 40

kohtulahendis, 41 kohtuotsuses ning kuues kohtumääruses. Neist viiel korral esines viis ladina terminit väärteoasjades ning ülejäänud terminid kuriteoasjades. Põhiseaduslikkuse järelevalve asjades esines ladina termineid viiel korral neljas erinevas kohtulahendis, neist kolmes kohtuotsuses ning ühes kohtumääruses. Seega saab tõdeda, et valdavalt kasutati kaitsjate poolt ladina termineid just kohtuotsustes. Lisaks kassatsioonimenetlusele kasutati Riigikohtu lahendites ladinakeelseid termineid ka varasemates menetlustes. Kaitsjad kasutasid nii kaebuste esitamisel maakohtutesse, halduskohtutesse kui ka ringkonnakohtutesse neis ladinakeelseid termineid kokku 13 korda, neist kaheksal korral kaebuse esitamisel esimese astme kohtutesse ning viiel korral apellatsioonikohtutesse. Sealhulgas kasutasid kaitsjad ladina termineid seitse korda kuriteoasjades, neli korda tsiviilasjades ning kaks korda haldusasjades. Seega kasutasid kaitsjad Riigikohtu lahendites ladinakeelseid termineid nii kassatsioonimenetluses kui ka eelnevates menetlustes kokku 109 korral.

Eriarvamus on arvamus, kus vähemusse jäänud kohtunik ei nõustu ei enamuse otsuse motiivide ega resolutiivosaga.³⁰ Eriarvamustes esinenud terminid on samuti arvestatud Riigikohtu enda põhjenduste hulka, sest riigikohtuniku poolt erimeelsust väljendavad arvamused kuuluvad kohtulahendite juurde.³¹ Riigikohtu lahendite juures esines 11 eriarvamust, milles ladinakeelsed terminid leidsid kasutust 17 korral.³²

Maakohtu lahendite refereerimisel esines ladina termineid kõigis neljas valdkonnas kokku vaid 29 korral, halduskohtute lahendite refereerimisel seitse korda ning ringkonnakohtute lahendite lühikokkuvõttes 46 korral. Kõige arvukamalt kasutasid nii maakohus kui ka ringkonnakohus ladina termineid taaskord kriminaalkolleegiumi lahendites, maakohus kokku 17 korral ning ringkonnakohus kokku 30 korral. Tsiviilasjade puhul kasutas maakohus ladina termineid 12 korral ning ringkonnakohus viiel korral. Haldusasjade lahendites leidsid ladina terminid halduskohtute poolt kasutust seitsmel korral ning ringkonnakohtute poolt 11 korral. Põhiseaduslikkuse järelevalve asjade puhul ei kasutanud ei maakohus ega ka ringkonnakohus ühtegi ladina terminit. Kohtud on lisaks ladina termineid kasutanud ja taotlejatena Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve asjades, täpsemalt on ladinakeelseid termineid kasutanud taotlejana Tallinna Halduskohus kahel korral ning Põlva maakohus ühel korral.

---

³⁰ J. Laffranque (viide 25), lk 189.

³¹ *Ibid*, lk 19.

³² Põhjalikumalt ladina terminite kasutamise kohta eriarvamustes vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 2.6.

Muude menetlusosalistena on nelja valdkonna peale kokku kasutanud ladina termineid kõige enam just õiguskantsler kokku 28 korda. Õiguskantsler on enim kasutanud teminit *praeter legem* kokku neljal korral ning *de facto, expressis verbis* ja *obiter dictum*, igauht kahel korral. Kuriteo- ja väärteoasjade puhul kasutasid prokurörid ladinakeelseid termineid viiel korral kahes kuriteoasjas. Neist neljal korral kasutas Kaire Hännilene 2011. a kohtuotsuses neljal korral teminit *reformatio in peius*. Samuti on termineid kasutanud erinevad ministrid, nt rahandusminister neli korda, justiitsminister kolm korda jne. Ühekordselt on ladina termineid kasutanud nt kohtuväline menetleja, Vabariigi President, Eesti Advokatuur jne.

1.1.3. Ladina terminite kasutamise võrdlus õiguspraktikas ja õigusteaduse keeles

Tänapäeva Eesti erialakirjandusest võib leida ladina päritolu juriidilisi termineid, mis täiendavad õigusteaduse keelt.³³ Merike Ristikivi on enda doktoritöös uurinud ajakirja *Juridica* aastakäike 1993-2008 ning välja toonud neis esinevad ladinakeelsed terminid.³⁴ Samuti on ajakirja *Juridica* 2009. a ja 2010. a väljaannetes ladina terminite kasutamist uurinud Elen Ruus, 2011.-2013. a väljaannetes Rene Kärner ning 2014.-2016. a väljaannetes Liis Kass.³⁵ Uurimustest ilmnes, et 24-aastase perioodi jooksul kasutati 236 *Juridica* numbri 3820 artiklis ladina termineid kokku 9288 korral.³⁶ Kui võrdluseks tuua välja Riigikohtu lahendites kasutatud terminid, siis selgub, et sama pikal perioodil oli Riigikohtu lahendeid kokku 9220 ning lahendites kasutati ladina termineid 898 korral.

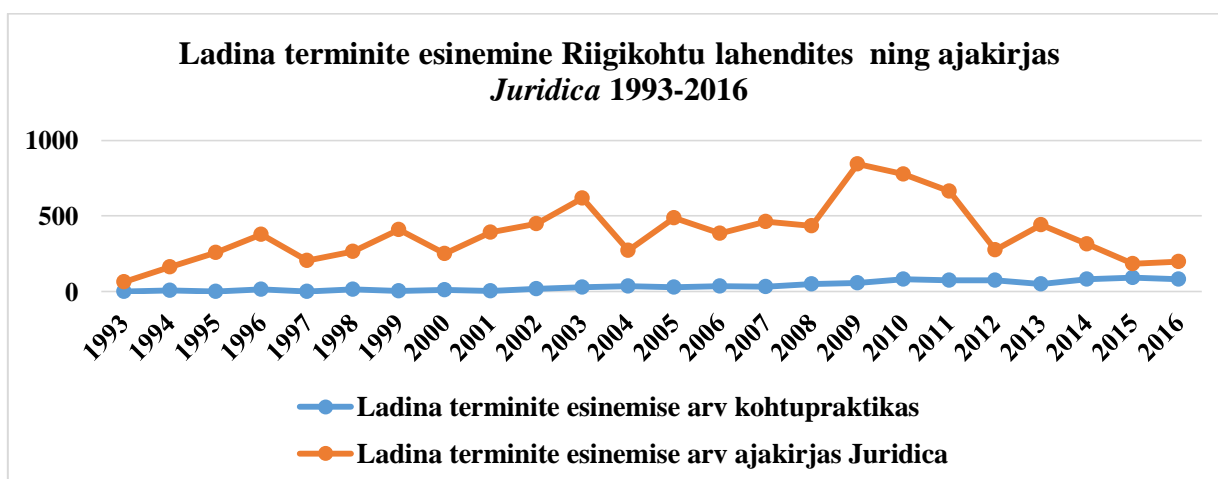
³³ E. Silvet. Ladinakeelne väljend õiguskeeles. – Õiguskeel 1997/2, lk 17.

³⁴ M. Ristikivi (viide 14), pp 22, 24.

³⁵ L. Kass. Ladinakeelsed väljendid ajakirja *Juridica* artiklites aastatel 2014-2016. Uurimistö. Tartu: Tartu Ülikool 2017. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); R. Kärner. Ladina terminid ajakirjades *Juridica* ja *Juridica International* 2011-2013. Uurimistö. Tartu: Tartu Ülikool 2017. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis); E. Ruus. Ladina terminid ajakirjas *Juridica* aastatel 2009 ja 2010. Uurimistö. Tartu: Tartu Ülikool 2011. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).

³⁶ L. Kass, lk 6; R. Kärner, lk 6; M. Ristikivi (viide 14), pp 23-24; E. Ruus (viide 35), lk 5-6, lk 14-15.

Joonis 2. Ladina terminite esinemine Riigikohtu lahendites ning ajakirjas *Juridica* 1993-2016

Joonisel toodud andmed on saadud Liis Kassi, Rene Kärneri ja Elen Ruusi uurimistöödest ning Merike Ristikivi magistriltööst ja artiklist *Lexica Juridica in Juridica: Latin Terms as a Reflection of Europeanisation of Estonian Legal Culture*.³⁷

Erinevusena ladina terminite kasutamisel õigusteaduse keeles ja õiguspraktikas saab välja tuua, et kui Riigikohtu lahendites on ladina terminite kasutamine aastate, eriti viimase paari aasta jooksul uuritavate perioodide jooksul märgatavalt suurenenud, siis *Juridica* artiklites on ladina terminite kasutamine viimastel aastatel pigem vähenenud.³⁸ Siinkohal tuleb arvestada, et 2014-2016. a *Juridica* artikleid analüüsivast uurimistööst on välja jäetud terminid *et alii*, *circa*, *passim*, *versus* jt.³⁹ Sealjuures oli aastatel 1993-2010 ajakirja *Juridica* väljaannetes enim kasutatud terminiks just *versus*,⁴⁰ mistõttu on tõenäoline, et kui ka viimases uurimuses oleks analüüsitud terminit *versus* jt, oleks ladina terminite esinemisarv kõrgem. Seetõttu ei ole võimalik *Juridica* artiklite puhul täpset ladina terminite esinemissagedust välja tuua. Ajakirja *Juridica* artiklites kasutati esimese viie ilmumisaasta jooksul kokku ladina termineid ajakirjas keskmiselt 200 korda aastas, sealjuures 1993. a esines termineid 66 korral. Uurimisperioodi keskpaigas kasutati artiklites juba 150 võrra enam termineid ehk keskmiselt 350 ladina terminit aastas. Näiteks 2000. a esines ladina termineid 250 korda.⁴¹ Suurim tõus ladina terminite kasutamisel artiklites ilmses 2009. a, mil neid leidis kokku 844. Alates 2009. a

³⁷ L. Kass, lk 6; R. Kärner, lk 6; M. Ristikivi (viide 29), lk 25; M. Ristikivi. *Lexica Juridica in Juridica: Latin Terms as a Reflection of Europeanisation of Estonian Legal Culture*. – *Juridica International*, 2007/XII, p 176; E. Ruus (viide 35), lk 5-6, lk 14-15.

³⁸ L. Kass, lk 6; R. Kärner, lk 6; M. Ristikivi (viide 14), pp. 23-24; E. Ruus (viide 35), lk 5-6, lk 14-15; ladina terminite kasutamise kohta Riigikohtu lahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.1.1.

³⁹ L. Kass, lk 4.

⁴⁰ M. Ristikivi (viide 14), p. 33; E. Ruus, lk 8, lk 17.

⁴¹ M. Ristikivi (viide 37), p 175; M. Ristikivi (viide 14), p 25.

hakati ladina termineid vähem kasutama ning 2012. a oli nende esinemise arv vaid 275.⁴² Uurimisperioodi lõpuks 2016. a esines ajakirjas *Juridica* kokku 200 ladinakeelset terminit, mis on sarnane ladina terminite kasutamisega ajakirja *Juridica* algusaastatel.⁴³ Kohtupraktikas esines uurimisperioodi alguses 1993.-2000. a lahendites väga väike arv termineid – keskmiselt seitse terminit aastas kõigi valdkondade peale kokku, kusjuures 1993. a ei esinenud Riigikohtu lahendites ühtegi terminit, kuid kui vaadata 1994. a, esines lahendites termineid kokku samuti ainult seitse. Uurimisperioodi keskpaigal 2001.-2008. a esines 24 võrra enam termineid ehk aastas keskmiselt kokku 31 terminit lahendite kohta, näiteks 2004. a esines kokku 40 ladinakeelset terminit. Kohtulahendites on enim termineid kasutatud just uurimisperioodi lõpul ehk 2014., 2015. ja 2016. a, vastavalt 84, 94 ja 84 korda. Seega *Juridica* artiklites on ladina keelsete terminite kasutamine olnud küllaltki muutuv, saavutades suurima tõusu 2009. a ning languse 2004. ja 2012. a, mil artiklites esines vastavalt 273 ja 275 terminit.⁴⁴ Kohtulahendites on seevastu ladinakeelsete terminite kasutamine aastate jätkudes ühtlaselt tõusev, v.a suurim langus terminite kasutamises 2013. a, mil neid leidis kokku 52.

Sarnasusena terminite kasutamise kohta ajakirjas *Juridica* ning Riigikohtu lahendites saab välja tuua, et nii õigusteaduse keeles kui ka õiguspraktikas on Eesti liitumine Euroopa Liiduga avaldanud mõju ladina terminite kasutamisele. Ajakirja *Juridica* puhul ilmnevad olulisimad mõjud ladina terminite arvulise suurenemisena juba enne 2004. a, mil Eesti Vabariik valmistus Euroopa majandusliku ja poliitilise ühenduse liikmeks saamiseks.⁴⁵ Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi EIK) otsuste kaudu on ajakirjas *Juridica* 2007. a leidnud kasutust terminid *fumus boni iuris* ja *fumus non mali iuris*.⁴⁶ Samuti on EIK otsuste tõttu hakanud *Juridica* artiklites üha enam esinema termin *versus*, mida varasemalt kasutati artiklites küllaltki harva.⁴⁷ Seevastu kohtulahendites avalduvad Euroopa Liidu mõjud pärast 2004. a – tsiviilasjade puhul alates 2012. a, kuriteo- ja väärteoasjade puhul alates 2007. a ning haldusasjade puhul alates 2008. a.⁴⁸ Kohtulahendites esmakordselt kasutust leidnud terminiteks Riigikohtu praktikas olid termin *per se* kuriteoasjades ning haldusasjades terminid *erga omnes*, *ex parte* ja *aut dedere aut judicare*.⁴⁹ Seega on Eesti liitumine Euroopa Liiduga nii õigusteaduse keeles kui ka õiguspraktikas suurendanud ladina terminite arvulist kasutamist

---

⁴² R. Kärner, lk 6; E. Ruus (viide 35), lk 5-6, lk 14-15.

⁴³ L. Kass, lk 6.

⁴⁴ R. Kärner, lk 6; M. Ristikivi (viide 37), p 176.

⁴⁵ M. Ristikivi (viide 14), p 52; M. Ristikivi (viide 37), p 175.

⁴⁶ M. Ristikivi (viide 14), p 52.

⁴⁷ *Ibid*, p 53.

⁴⁸ Põhjalikumalt Euroopa Liidu mõjudest ladina terminite kasutamisel Riigikohtu lahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükke 2.2., 2.3. ja 2.4.

⁴⁹ Põhjalikumalt Euroopa Liidu mõjuna uute terminite lisandumisest Riigikohtu lahenditesse vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükke 2.3. ja 2.4.

ning kumbagi valdkonda on väliste mõjutustena lisandunud juurde uusi ladinakeelseid termineid.

Ka ajakirja *Juridica* artiklites esinevate terminite hulgast on käesoleva magistritöö analüüsi puhul välja jäetud terminid nagu nt *bis, circa, op. cit, versus*, jne.

Järgmise erinevusena ladina terminite kasutamise kohta õigusteaduse keeles ja kohtupraktikas saab väita, et enim kasutatud terminid artiklites ning kohtulahendites olid enamjaolt erinevad. Kümme enim kasutatud terminit õigusteaduse keeles olid *expressis verbis, corpus iuris, lex mercatoria, ius cogens, de lege ferenda, culpa in contrahendo, ne bis in idem, de facto, ad hoc* ja *provocatio*.⁵⁰ Õiguspraktikas olid aga kümme enim esinenud terminit *ne bis in idem, in dubio pro reo, obiter dictum, ultima ratio, ab ovo, conditio sine qua non, expressis verbis, reformatio in peius* ja *vacatio legis* ja *ex ante*. Seega nähtub, et enim kasutatavad ladina terminid kohtupraktikas ja õigusteaduse keeles ei kattu peaaegu ühegi termini osas, v.a terminid *expressis verbis* ja *ne bis in idem*, mis esinesid kümne enim kasutatava termini hulgas nii kohtulahendites kui ka *Juridica* artiklites. Riigikohtu lahendites esines termin *expressis verbis* kõigi valdkondade peale kokku 34 korral, *Juridica* väljaannetes aga umbes kümme korda enam – kokku 302 korral.⁵¹ Konkreetse termini puhul on tegu üldise väljendiga, mis tähendab tõlkes „selgesõnaliselt, rõhutatult“.⁵² Kohtulahendite puhul omab see väljend aga erilist jõudu ning seda saab nimetada juriidiliseks terminiks, kuna Riigikohus kasutab terminit viidates seaduse teksti sõnastuse olulisusele. Näiteks on kolleegium kasutanud terminit, et rõhutada seaduses sätestatud, järgnevalt: „Kolleegium sedastab, et kuriteo toimepanemine kannatanu provotseerimise tõttu, ilma et see kutsuks süüdistatavas esile tugeva hingelise erutuse seisundit (KarS § 57 lg 1 p 6), ei ole tõepoolest *expressis verbis* karistust kergendav asjaolu KarS § 57 lg 1 järgi.“⁵³ Terminit on Riigikohtu praktikas kasutatud kõigis neljas erinevas valdkonnas. Ka *Juridica* ajakirjas esines väljend *expressis verbis*, mis pole seotud ühegi kindla õigusvaldkonnaga, väga erinevate õigusega seotud arutelude puhul.⁵⁴ Lisaks esines sarnasus karistusõigusliku termini *ne bis in idem* kasutamisel nii õigusteaduse keeles kui ka õiguspraktikas. Ajakirja *Juridica* artiklites esines termin *ne bis in idem* kokku 98 korda ning ka kohtupraktikas kasutati seda peaaegu sama palju kordi – 77

---

⁵⁰ L. Kass, lk 8; E. Kärner, lk 17; M. Ristikivi (viide 14), p 33; E. Ruus (viide 35), lk 8, lk 17.

⁵¹ E. Kärner, lk 17; M. Ristikivi (viide 14), p. 33; E. Ruus (viide 35), lk 8.

⁵² K. Adomeit, M. Ristikivi, H. Siimets-Gross. Ladina-eesi õigussõnastik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2005, s.v. *expressis verbis*.

⁵³ RKKKo 3-1-1-72-16 p 6, lk 5.

⁵⁴ M. Ristikivi (viide 14), p 34.

korda.⁵⁵ Ajakirjas *Juridica* leiab termin kasutust eelkõige Uno Lõhmuse 2009. a artiklites „*Ne bis in idem* põhimõte Euroopa Inimõiguste Kohtu 10. veebruari 2009. a otsus asjas *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*“ ning „*Ne bis in idem* põhimõte Euroopa Liidu õiguses“. Esimeses artiklis leidis termin kasutust 15 korral ning teises 59 korral. Artiklites toob autor välja *ne bis in idem* põhimõtte tähenduse ning viitab konventsiooni 7. protokolli artikli 4 lg –le 1.⁵⁶ Ka Riigikohtu lahendites viitab Riigikohus sageli konventsioonile ning selgitab termini tähendust.⁵⁷

Kui võrrelda ladina terminite arvulist esinemist, siis ilmneb, et kui ajakirja *Juridica* puhul oli enam kasutatud terminiks *expressis verbis*, mis esines 1993.-2016. a artiklites kokku koguni 302 korral, siis kohtupraktikas kasutati enim esinenud terminit *ne bis in idem* vaid 77 korral. Sealjuures esines *Juridica* väljaannetes peaaegu sama palju kordi enim kasutatavuse järjestuses viimasel kohal olev termin *ad hoc* – kokku 78 korda. Seega esineb õigusteaduse keeles õiguspraktikaga võrreldes kordades rohkem ladinakeelseid termineid.

Kui ajakirja *Juridica* artiklites esines uuritava perioodi jooksul koguni 1629 erinevat ladinakeelset väljendit,⁵⁸ kasutati Riigikohtu praktikas vaid 92 erinevat ladina terminit. Kuigi enim kasutatavad terminid olid õiguspraktikas ja õigusteaduse keeles üldiselt erinevad, kasutati mõlemas valdkonnas siiski ka mitmeid sarnaseid termineid nagu *sui generis*, *ad hoc*, *praeter legem*, *erga omnes*, *conditio sine qua non*, *in dubio pro reo*, *nullum crimen*, *nullum crimen nulla poena sine lege*, *lex specialis*, *lex posterior*, *reformatio in peius* jne.⁵⁹ Sellest ilmneb, et nii ajakirjas *Juridica* kui ka kohtupraktikas leiavad kasutust analoogsed juriidilised terminid. Ajakirjas *Juridica* leidub kümne enim esinenud väljendi hulgas veel termineid, mis ei kuulu ühessegi kindlasse valdkonda ning mida kasutatakse väga erinevate teemadega seoses. Nendeks on terminid *corpus iuris* ja *ad hoc*.⁶⁰ Samuti esinesid ajakirja *Juridica* artiklites ka terminid, nagu nt *de facto*, *ex officio* ja *inter alia*, mida ei kasutatud õigusvaldkonnast sõltuvalt, vaid mis leidsid kasutust üldkeelsetena.⁶¹ Järelikult, õigusteaduse keeles kasutatakse lisaks spetsiifilistele juriidilistele terminitele ka ülddiseid ladinakeelseid väljendeid, mida ei saa seostada ühegi kindla valdkonnaga. Selliste terminite kasutus ajakirja

⁵⁵ E. Kärner, lk 17; E. Ruus (viide 35), lk 8.

⁵⁶ U. Lõhmus. *Ne bis in idem* põhimõte. Euroopa Inimõiguste Kohtu 10. veebruari 2009. a otsus asjas *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*. – *Juridica*, 2009/III, lk 143-147; U. Lõhmus. *Ne bis in idem* põhimõte Euroopa Liidu õiguses. – *Juridica* 2009/IX, lk 584-594; E. Ruus (viide 35), lk 9.

⁵⁷ Põhjalikumalt ladina termini *ne bis in idem* kasutamise kohta eriarvamustes vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükke 1.2.2. ja 2.1.

⁵⁸ L. Kass, lk 6; R. Kärner, lk 7; M. Ristikivi (viide 14), p 31; E. Ruus, lk 6, lk 14.

⁵⁹ M. Ristikivi (viide 14), pp 112-114.

⁶⁰ R. Kärner, lk 13; M. Ristikivi (viide 14), pp 34-35.

⁶¹ L. Kass, lk 26-27; lk R. Kärner, lk 20-21; M. Ristikivi (viide 14) p 34.

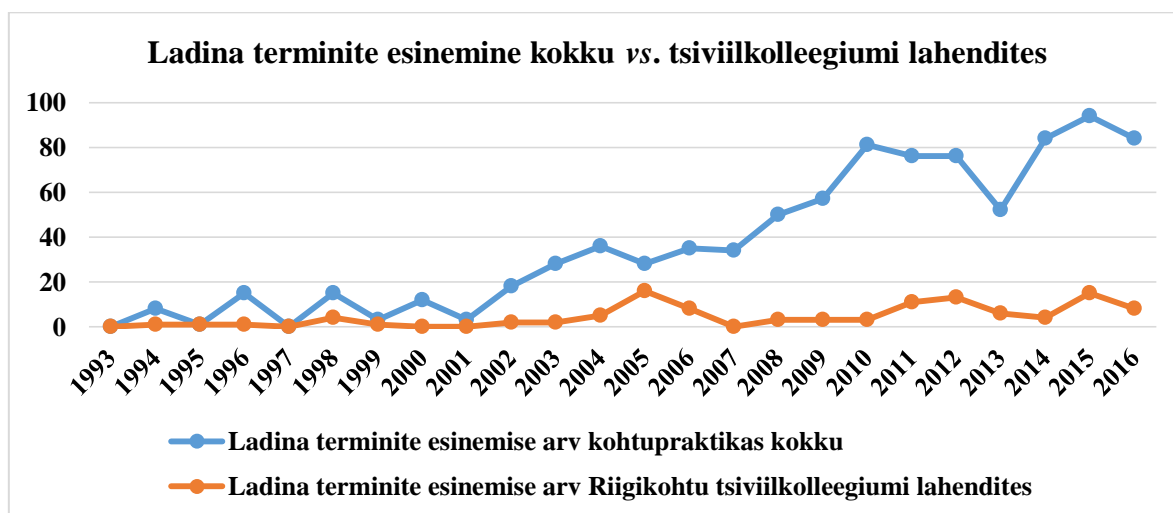
artiklite puhul on kohane. Seevastu kohtulahendites on kasutusel spetsiifilised õigusteaduslikud väljendid, mis esinevad ka *Juridica* artiklites.

1.2. Ladina terminid Riigikohtu 1993.-2016. a lahendites valdkonniti

1.2.1. Ladina terminite statistiline esinemine Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendites

Perioodil 1993.-2016. a oli kõige rohkem tsiviilasjade lahendeid, kokku 3913 lahendit, neist 2877 otsust, 970 määrust ning 66 eriarvamust.⁶² Ladina termineid esines 77 lahendis, neist 65 otsuses ning 12 määruses. Eriarvamustes ladina termineid ei leidunud. Seega esines vähim ladinakeelseid termineid sisalduvaid lahendeid just tsiviilasjades. Ladina terminite esinemise arv oli nelja valdkonna peale samuti väikseim just tsiviilasjade lahendites ehk kokku esinesid ladina terminid kohtulahendites 105 korda, neist 93 terminit esines otsustes ja 12 terminit määrustes. Kokku esines kolmeteistkümne aasta Riigikohtu tsiviilasjade lahendites 30 erinevat ladina terminit. Kõige arvukamalt esines ladina termineid 2005. a, 2012. a ja 2015. a kohtulahendites. Ladina termineid kasutati igal aastal võrreldes kohtumäärustega rohkem kohtuotsustes. Kogu perioodil ei esinenud ladinakeelseid termineid üheski 1993. a, 1997. a, 2000. a ja 2001. a kohtuotsuses. Alates 2002. a esinesid ladina terminid Riigikohtu tsiviilasjade lahendites igal aastal, v.a 2007. a, mil tsiviilasjade lahendites ladinakeelseid termineid ei kasutatud.

Joonis 3. Ladina terminite esinemine Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendites perioodil 1993-2016

⁶² Riigikohtu statistika. Riigikohtu kodulehekülg. – <http://www.riigikohus.ee/?id=79> (02.04.2017).

2005. a esineb võrreldes varasemate aastatega Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendites tunduvalt rohkem ladina termineid. Juba 2004. a on näha terminite suuremat arvulist esinemist, mil neid kasutati viitega asjaõigusseaduse⁶³ erinevatele paragrahvidele. Kolmel korral kasutati lahendites väljendit *numerus clausus* ning kahel korral viidati kolleegiumi poolt, et see põhimõte tuleneb AÕS §-dest 1 ja 5. Ühes kohtumääruses viitas ringkonnakohus ka 1. jaanuaril 2003. a jõustunud asjaõigusseaduse redaktsioonile, mille kohaselt ei saa enam drenaazitrassi lugeda kinnisasja oluliseks osaks ning *lex posterior* põhimõttest tulenevalt võetakse arvesse viimaseid norme.⁶⁴ Järelikult on 2004. a avaldanud ladinakeelsete terminite kasutamisele vähesel määral 1. jaanuaril 2003. a jõustunud asjaõigusseaduse muudatused. 2005. a on märgata, et Riigikohus on lahendanud mitmel korral ka liiklusõnnetustega seotud kaasuseid. Kui 2005. a kasutati kokku 16 ladina terminit, siis neist kuuel korral esines tsiviilkolleegiumi lahendites *conditio sine qua non* põhimõte ning seda seoses kahju hüvitamisega liiklusõnnetusjuhtumite puhul. Kahes kohtuotsuses viitasid nii kassaator kui ka kolleegium 1. juunil 2001. a jõustunud liikluskindlustuse seadusele ning selgitasid, et liikluskahju tekkimise hindamisel omab tähtsust *conditio sine qua non* põhimõte ehk põhjusliku seose olemasolu sõiduki liikumise ja paiknemise ja tekkinud kahju vahel.⁶⁵ Lisaks viitas kolleegium ühes kohtuotsuses ka võlaõigusseaduse⁶⁶ § 127 lg 4 ning selgitas, et põhjuslik seos on olemas siis, kui ilma kostjale etteheidetava teota ei oleks kahju tekkinud ning seda põhimõtet väljendab *conditio sine qua non* reegel. Niisiis on kõnealusel aastal kasutatud *conditio sine qua non* väljendit seoses 2001. a jõustunud liikluskindlustuse seadusega ning 2002. a jõustunud VÕS-ga.

Aastatel 2011-2012 ilmneb suur tõus ladina terminite esinemisel ning nagu 2005. a, kasutati ka siis rohkearvuliselt väljendit *conditio sine qua non*. 2011. a kasutati väljendit seitsmes kohtulahendis ning kokku üheksal korral, mis moodustas enamiku kasutatavatest ladina terminitest sel aastal. Lisaks kasutati kahes erinevas lahendis ühel korral ka terminit *expressis verbis*⁶⁷ ning *cessio legis* viitega VÕS § 173 lg 1⁶⁸. Valdavalt oli 2011. a Riigikohtusse jõudnud kaasuste puhul tegu kahju hüvitamise nõuetega, neist kolmel korral kindlustusseltside⁶⁹ vastu, kuid ka Eesti Vabariigi, SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla⁷⁰ ning

---

⁶³ Asjaõigusseadus (edaspidi AÕS). – RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 25.01.2017, 4.

⁶⁴ RKTkm 3-2-1-65-04 p 9, lk 3.

⁶⁵ RKTko 3-2-1-26-05 p 10, lk 5; RKTko 3-2-1-111-05 p 28, lk 7.

⁶⁶ Võlaõigusseadus (edaspidi VÕS). – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 31.12.2016, 7.

⁶⁷ RKTko 3-2-1-169-10 p 2, lk 2.

⁶⁸ RKTko 3-2-1-153-10 p 10, lk 4.

⁶⁹ RKTko 3-2-1-161-10; RKTko 3-2-1-29-11; RKTko 3-2-1-35-11; RKTko 3-2-1-108-11.

⁷⁰ RKTko 3-2-1-171-10.

Valga linna vastu.⁷¹ Kuna tegu oli kahju hüvitamise juhtumitega, kasutati enamikes lahendites väljendit *conditio sine qua non* ning seda viitega VÕS § 127 lg 4, milles põhimõtte sisaldub.⁷² Niisiis on 2011. a kohtulahendites kasutatud ladinakeelseid termineid *conditio sine qua non* ning *cessio legis*, viidates erinevatele VÕS-i sätetele ning valdavalt on kasutust leidnud põhjusliku seose põhimõtte, mida kasutati arvukalt seetõttu, et Riigikohtusse jõudis konkreetsel aastal palju kahju hüvitamisega seotud kaasusi. 2012. a on ladina terminite kasutamise tõusu tinginud termini *sui generis* arvukas kasutamine kahes kohtulahendis. Kui käesoleval aastal kasutati kokku ladina termineid 13 korral, oli neist kümnel korral esinevaks terminiks *sui generis*, mis tähendab tõlkes „isesugune, eripärane, omanäoline“.⁷³ Konkreetne termin ilmuski Riigikohtu lahenditesse just 2012. a. Üheksal korral esines see termin ühes kohtuotsuses, milles vaieldi, kas hagejale, kellele kuulub veebilehekülg, on tagatud selle andmebaasi *sui generis* kaitse AutÕS § 75³ lg 1 alusel.⁷⁴ Mitte ühelgi korral ei lisatud konkreetses kohtuotsuses terminile selle tõlgendust ning kuuel korral kasutati terminit väljendina 'sui generis kaitse' ja ühel korral ka 'sui generis õigus'. Märkida tuleb, et terminit *sui generis* kasutati nii kostja poolt seoses tolleaegse Euroopa Esimese Astme Kohtu otsustega (tänapäevane Euroopa Üldkohus) ning Maakohtu poolt viidatuna Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11. märtsi 1996. a direktiiviile 96/9/EÜ. Kostja väljendas enda seisukoha põhjenduseks järgmist: „Euroopa Esimese Astme Kohus on öelnud, et andmebaas ei saa kaitset *sui generis* alusel, kui andmete kättesaadavaks tegemine toimub andmete loomisega.“⁷⁵ Sellest ilmneb, et termin *sui generis* on leidnud kasutust, sest kostja on soovinud maakohtumenetluses enda väidete tõendamiseks esitada ka Euroopa Liidu institutsiooni seisukoha antud asjas. Maakohus viitas terminit kasutades nii autoriõiguse erinevatele sätetele kui ka Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11. märtsi 1996. a direktiiviile 96/9/EÜ (andmebaaside õigusliku kaitse kohta) ning täheldas, et andmebaasi *sui generis* õigus peab olema tagatud juhul, kui andmebaasi tegija näitab, et on tehtud oluline investeering.⁷⁶ Kuna andmebaaside õigusliku kaitse direktiiv reguleerib *sui generis* õigust, on asjakohane, et maakohus on sellele viidanud käesolevas asjas, milles isik esitas hagi teise isiku vastu seoses internetilehekülje autoriõiguste kaitsega.

---

⁷¹ RKTko 3-2-1-169-10.

⁷² RKTko 3-2-1-161-10 p 11, lk 6; RKTko 3-2-1-171-10 p 16, lk 10-11; RKTko 3-2-1-29-11 p 9, lk 4-5; RKTko 3-2-1-35-11 p 12, lk 7; RKTko 3-2-1-10-11 p 5, lk 4.

⁷³ M. Ristikivi (viide 14), p 45.

⁷⁴ RKTko 3-2-1-71-12.

⁷⁵ RKTko 3-2-1-71-12 p 2, lk 3.

⁷⁶ RKTko 3-2-1-71-12 p 3, lk 4.

Ka 2015. a, mil ilmses viimane tõus ladina terminite kasutuses, saab sarnaselt 2005. a ja 2011. a välja tuua, et taaskord esineb 15 ladinakeelse termini kasutuskorrast neist viiel korral termin *conditio sine qua non*, kuna Riigikohus on lahendanud neljas kohtuasjas kahju hüvitamise juhtumeid.⁷⁷ Lisaks mainitud terminitele on uute väljenditena kasutatud mitmel korral ühes Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendis arstiteadusest pärit termineid *in vivo* ja *in vitro*. Esimene termin esines lahendis neljal korral ning teine kahel korral, mis tõstsid samuti sel aastal ladinakeelsete terminite kasutamise arvu. Konkreetse kaasuse puhul käis vaidlus farmatseutilise preparaadi patendi tühistamise üle ning seetõttu kasutati nii Harju Maakohtu, Tallinna ringkonnakohtu kui ka kostja poolt meditsiiniterminoloogiat.⁷⁸

1.2.2. Ladina terminite statistiline esinemine Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites

Kuriteo- ja väärteoasjade lahendeid oli tsiviilasjade lahenditega võrreldes 713 võrra vähem, nimelt kokku 3200 lahendit, neist 2443 otsust, 694 määrust ja 63 eriarvamust.⁷⁹ Lahendeid, milles esinesid ladina terminid, oli nelja valdkonna peale kokku enim just kuriteo- ja väärteoasjades ehk 329 ladinakeelset terminit sisaldavat lahendit, s.o 252 lahendi võrra enam kui tsiviilasjades. Sealjuures esines ladina termineid 245 otsuses, 62 määruses ning kuues eriarvamuses. Ladina terminite esinemise arv oli kokku 531, mis on 426 võrra enam kui tsiviilasjade lahendites ning neist 448 terminit esines otsustes, 74 terminit määrustes ning üheksa terminit eriarvamustes. Ladina termineid esines seega peamiselt vaid kohtuotsustes, sealjuures kõige arvukamalt 2014. a, 2010. a ja 2016. a kohtuotsustes. Kuriteoasjades esinesid terminid 404 korral 254 lahendis ning väärteoasjades 127 korral 75 erinevas lahendis. Ladina terminite esinemise arv oli kõigi nelja valdkonna peale samuti suurim just kuriteo- ja väärteoasjade lahendites. Kõige arvukamalt esines ladina termineid 2014. a, 2010. a ja 2016. a kohtulahendites. Ladina terminid esinesid Riigikohtu kuriteoasjade lahendites igal aastal nii kohtuotsustes kui kohtumäärustes, v.a 2004. a ja 2005. a, mil ladinakeelseid termineid määrustes ei esinenud. Väärteoasjades ei esinenud aastatel 1993-2003 ühtegi ladinakeelset terminit. Märkimisväärne on, et ladina termineid ei esinenud kogu perioodil esimese kuue aasta jooksul, s.o 1993.-1998. a mitte üheski Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjade lahendis ning alles alates 1999. a võib ladinakeelseid termineid kohtulahenditest leida. Kokku esines üheteistkümne aasta Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjade lahendites 45 erinevat ladina terminit. Seega esines ka enim erinevaid ladina termineid kõigi valdkondade peale kokku

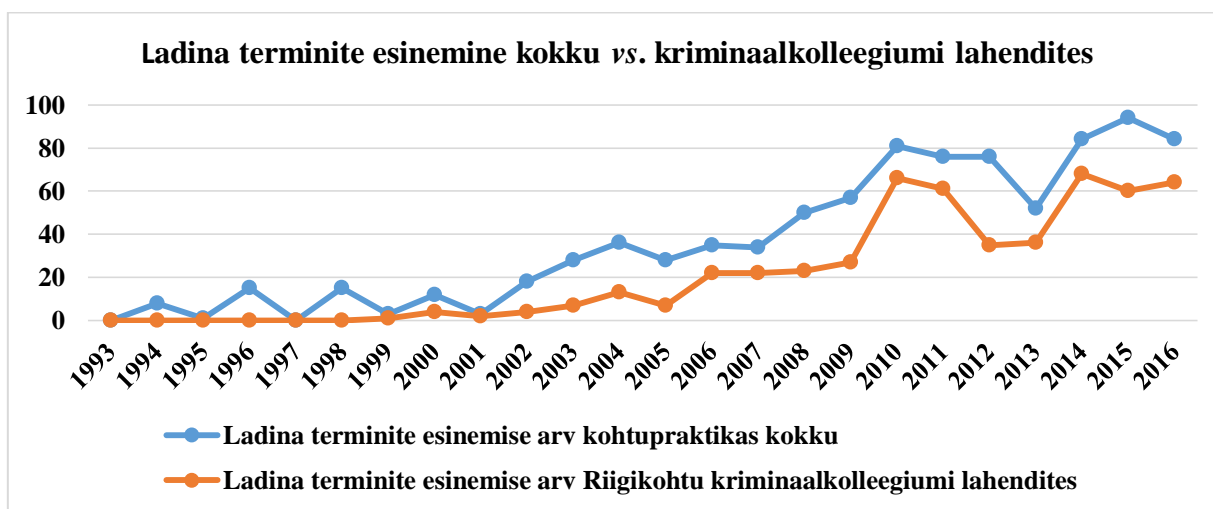
⁷⁷ RKTko 3-2-1-38-15 p 19, lk 8; RKTko 3-2-1-48-15 p 4, lk 4; p 7, lk 6; RKTko 3-2-1-69-15 p 22, lk 8; RKTko 3-2-1-39-15 p 10, lk 7.

⁷⁸ RKTko 3-2-1-15-15.

⁷⁹ Riigikohtu statistika. Riigikohtu kodulehekülj. – <http://www.riigikohus.ee/?id=79> (02.04.2017).

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites. Igal aastal esines ladinakeelseid lahendeid ning ladina termineid rohkem kuriteoasjades kui väärteoasjades, samuti on kuriteoasju igal aastal rohkem lahendatud kui väärteoasju.

Joonis 4. Ladina terminite esinemine Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites perioodil 1993-2016

2004. a on uuritava perioodi jooksul esimest korda märgata, et ladina termineid on kasutatud mõnevõrra rohkem kui eelnevatel aastatel. 1993.-1998. a ei kasutatud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites mitte ühtegi ladinakeelset terminit. 1999.-2002. a kasutati termineid ühe kuni nelja ringis. 2003. a leidis ladina termineid kokku seitsmel korral, 2004. a esines neid aga peaaegu poole võrra rohkem ehk kolmeteistkümmel korral. Samuti umbes poolte kordadel – 6 korral kasutati ladina terminitest väljendit *ne bis in idem*. Põhimõttele viidati kolmes kohtulahendis, sealjuures kasutas seda Riigikohus ise ühe kohtuotsuse põhjendustes lausa neljal korral, mis tõstis termini esinemise arvukust.⁸⁰ Samal aastal jõudis Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendisse ka 1. septembril 2002. a karistusseadustiku⁸¹ jõustumise tagajärjel karistusõiguslik põhimõte *nullum crimen, nulla poena scripta, stricta, praevia*. Antud väljend esines vaid ühel korral väärteoasja lahendis, milles Riigikohus viitas ka ise KarS-le, tuues välja, et antud printsiip on sätestatud KarS §-s 2 ning PS § 23 lg-s 1 ning see oli ka ainsaks korraks, mil terminit kriminaalkolleegiumi lahendites kogu perioodi vältel kasutati.⁸²

⁸⁰ RKKKo 3-1-1-4-04; RKKKo 3-1-1-7-04; RKKKo 3-1-1-29-04.

⁸¹ Karistusseadustik (edaspidi KarS). – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 31.12.2016, 14.

⁸² RKKKo 3-1-1-120-04 p 10, lk 3.

Järgmine tõus ladina terminite kasutamisel ilmneb 2006. a. Kokku kasutati sel aastal termineid 22 korda, sama palju kordi esines neid ka 2007. a ning 2008. a esines termineid kokku 23. Seega on kolmel aastal ladinakeelsete terminite arv püsinud ühtlasena. 2006.-2008. a on tõstnud ladina terminite kasutamise arvu peamiselt terminite *ne bis in idem* ning *in dubio pro reo* suuremal hulgal esinemine. *Ne bis in idem* termin esines kolme aasta peale kokku 17 korral ning *in dubio pro reo* 10 korral. Kõigis kohtulahendites, milles Riigikohtu kriminaalkolleegium kasutas terminit *in dubio pro reo* oli probleemiks, et kohtuasjades esinesid puudulikud tõendid, mille alusel polnud võimalik teha süüdistatavale kahjulikku otsust. Riigikohus juhtis lahendite põhjendustes tähelepanu, et süüdistuse tõendamise kohtus peab tagama prokuratuur ja just tema ülesanne on teha kõik selleks vajalikud toimingud, sh ka kohtueelses menetluses. Kuna prokurör kannab süüdistusfunktsiooni, peab ta ümberlökkamatult esile tooma asjaolud, mille alusel saab isiku süüdi tunnistada ning kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused, mida pole võimalik kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttest tulenevalt langetada otsus süüdistatava kasuks.⁸³ Termin *ne bis in idem* kasutamise puhul selgitas Riigikohtu mitmes lahendis sarnaste olukordade puhul, et põhiseaduse § 23 lg-s 3 sisalduv *ne bis in idem* põhiõiguse kaitseala ei hõlma mitte üksnes kuritegusid, vaid ka väärtegusid ja teatud juhul ka distsiplinaarüleastumisi. Juhtumite puhul väljendas Riigikohus, et kui isikut on kord juba karistatud väärtemenetluses, ei ole võimalik teda enam karistada kriminaalmenetluses, sest see rikub *ne bis in idem* ehk topeltkaristamise keeldu.⁸⁴ 2008. a kasutas Riigikohus ühes lahendis terminit *ne bis in idem* kahel korral ka seoses Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga⁸⁵. Nimelt tõi Riigikohus välja, et konventsiooni 7. lisaprotokolli 4. artikli esimene lõige sätestab, et mitte kellegi üle ei või sama riigi jurisdiktsiooni alusel teistkordselt kohut mõista ning kedagi ei või kriminaalkorras karistada teo eest, mille eest ta on juba selle riigi seaduse alusel ja kriminaalprotsessuaalses korras lõplikult õigeks või süüdi mõistetud. Samuti, et samamoodi sätestab KarS § 2 lg 3, et sama süüteo eest ei või kedagi karistada mitu korda, sõltumata sellest, kas karistus on mõistetud Eestis või mõnes teises riigis. Mõlemate sätete puhul on tegemist *ne bis in idem* põhimõttega.⁸⁶ Teisel korral väljendas Riigikohus seoses konventsiooniga, et selle 7. lisaprotokolli seletuskirjas leitakse, et *ne bis in idem* põhimõtte ei välista sama teo suhtes lisaks kriminaalmenetlusele sellest erineva iseloomuga menetluse läbiviimist, nagu näiteks tsiviilhagi esitamine isiku vastu või ametniku

⁸³ RKKKo 3-1-1-2-06 p 11, lk5; RKKKo 3-1-1-90-06 p 36, lk 14; RKKKo 3-1-1-88-06 p 12, lk 5; RKKKo 3-1-1-24-06 p 13, lk 6; RKKKo 3-1-1-12-07 p 8, lk 2.

⁸⁴ RKKKo 3-1-1-21-06 p 8-9.1, lk 8-9; RKKKo 3-2-1-4-06 p 6-8, lk 2-3; RKKKo 3-1-1-57-08 p 13.2, lk 6.

⁸⁵ Euroopa Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (edaspidi konventsioon). – RT II 2010, 14, 54.

⁸⁶ RKKKo 3-1-1-57-08 p 10, lk 4.

karistamine distsiplinaarkorras.⁸⁷ Mainitud lahendis on Riigikohus viidanud nii rahvusvahelisele konventsioonile kui ka siseriiklikule õigusaktile, kuna neis sisaldub topeltkaristamise keelu põhimõtte, mis oli konkreetses kohtuasjas relevantseks ning seetõttu kasutas Riigikohus ka põhimõtte ladinakeelset vastet.

Märkida tuleb, et 2006. a kasutati esmakordselt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites kolmel korral terminit *ab ovo*, mida seostatakse vääртеomenetlusega. Termin *ab ovo* pärineb pikemast antiiksest väljendist *ab ovo usque ad mala* ning tähendab tõlkes „munast õunteni“.⁸⁸ Mõtestades termini sisu, tähendab termin *ab ovo* tõlkes „juurteni/allikani tagasi minema; algusest peale“.⁸⁹ Termin leidis vaid ühes vääртеoasja kohtulahendis, milles kolleegium viitas VTMS § 132 lg 2 tulenevale põhimõttele, et maakohus peab vääртеoasja arutama terves ulatuses (*ab ovo*) sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.⁹⁰ VTMS jõustus 1. septembril 2002. a ning ka 2006. a eelnevatel aastatel on viidatud Riigikohtu lahendites VTMS § 132 lg-le 2, ent varasemalt pole sättele viitamisel lisatud sellele juurde *ab ovo* terminit. Alates 2006. a on terminit kasutatud peaaegu kõigil aastatel, v.a 2007. a ja 2015. a ning üsnagi arvukalt, nt 2010. a koguni 11 korda, 2011. a üheksa korda ning 2013. a kümme korda. 2006. a lisandus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahenditesse ka termin *reformatio in peius*, mida Riigikohus kasutas taaskord viitega VTMS § 132 p 2 ning § 174 p 5, 6 ja 8, tuues välja, et ka vääртеomenetluses kehtib printsiip, mille kohaselt ei või raskendada süüdistatava või menetlusaluse isiku olukorda tema kaebuse lahendamisel.⁹¹ Ka seda terminit kasutati edaspidi samuti peaaegu igal aastatel, v.a 2011. a, 2013. a ja 2014. a. Seega on pärast VTMS jõustumist 2002. a ilmunud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahenditesse vääртеomenetlusõiguslikud ladinakeelsed terminid *ab ovo* ning *reformatio in peius*.

Viitena Euroopa Kohtu (edaspidi EK) seisukohtadele kasutati 2007. a esimest korda ka terminit *per se*. Seda kasutas Konkurentsiamet järgmiselt: „Euroopa Liidu kohtute seisukohad toovad kaasa turgu valitsevate ettevõtjatele ustavusallahindluste *per se* keelu, mis tähendab, et konkreetse ustavusallahindluse tegelikke või potentsiaalseid konkurentsivastaseid tagajärgi

⁸⁷ RKKKo 3-1-1-57-08 p 13.2, lk 6.

⁸⁸ Roomlastel algas söögikord munast ja lõppes puuviljadega. – R. Kleis jt. Ladina-eesti sõnaraamat. 2. vlj. Tallinn: Valgus 2002, s.v. *ovum*, lk 616; N. Benke, F.-S. Meissel. Juristenlatein. Lateinische Fachausdrücke und der Redewendungen der Juristensprache. 3. Aufl. Wien: Manz 2009, s.v. *ab ovo*, S 1–2.

⁸⁹ R. Lieberwirth. Latein im Recht. 3. Aufl. Berlin; München: Verlag Die Wirtschaft 1993, s.v. *ab ovo*, S. 10.

⁹⁰ RKKKo 3-1-1-66-06 p 6, lk 3.

⁹¹ RKKKo 3-1-1-104-06 p 8, lk 3.

kaubaturul ei ole vaja näidata.⁹² Kolleegium viitab ka enda seisukohtade põhjendustes neile EK lahenditele *Hoffmann-La Roche & Co. AG v Commission of the European Communities* ja *Manufacture française des pneumatiques Michelin v Commission of the European Communities*, mis keelavad ustavusallahindluste ehk lojaalsusboonuste rakendamise.⁹³ Termin *per se* oli seega kriminaalkolleegiumi lahendites esimeseks terminiks, mis sattus konkreetsesse kohtuasja Euroopa Liidu institutsiooni mõju tõttu.

2009. a on järgmiseks aastaks, mil ladina terminite kasutamise arv on hakanud tõusma. Enim einenud terminiks kõnealusel aastal oli termin *reformatio in peius*, mis esines seitsmel korral kolmes kohtulahendis: kahes kuriteoasjas ja ühes väärteoasjas. Ühes lahendis kasutati seda koguni viiel korral, neist kolmel korral kaitsjate poolt ning kahel korral Riigikohtu enda poolt. Seega ei saa väita, et 2009. a oleks lahendatud palju sarnaseid kohtulahendeid, mis tingisid *reformatio in peius*'e väljendi kasutamise. Antud terminit leidis enam kui teisi termineid seetõttu, et ühes lahendis esitasid kassaatorid kassatsiooni põhjendusel, et *reformatio in peius*'e põhimõtet on rikutud ja seetõttu kasutasid nad ka konkreetset terminit mitmel korral enda põhjendustes ning ka kolleegium pidi selles küsimuses ladinakeelset terminit kasutades seisukoha võtma.⁹⁴ Sel aastal oli üheks enam kasutatavaks terminiks ka *obiter dictum*, mis esines neljal korral kuriteoasjade neljas kohtulahendis. Mainitud terminit kasutas Riigikohus seetõttu, et pidas vajalikuks täpsustada asjaolusid ühetaolise õiguspraktika kujundamiseks KarS-i erinevate sätete kohaldamise kohta.⁹⁵ Teine termin, mis esines samuti neljal korral oli *ab ovo*, esinedes vaid väärteoasjades. Kolmes kohtuotsuses viitas Riigikohus VTMS § 123 lg 2 ning selgitas, et kohus arutab väärteoasja täies ulatuses, sõltumata esitatud kaebuse piiridest ning kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid. Kahes kassatsioonis taotlesid kassaatorid maakohtu otsuse tühistamist osas, milles jäeti rahuldamata isikute kaebus kohtuvälise menetleja otsuse peale neid karistada. Seega Riigikohus selgitas, et kohtul tuleb olenemata kaebuse piiridest hinnata, kas kaebuses nimetatud teole kohtuvälise menetleja poolt antud õiguslik hinnang on tervikuna õiguspärane või mitte.⁹⁶ 2009. a on kohtulahendites kolmel korral esinenud ka termin *nullum crimen sine lege* seondvalt 28. juulil 2008. a jõustunud KarS-i muutmise seadusega, millega lisati KarS § 199 lõikele 2 punkt 9 ehk kehtestati kriminaalkaristus süstemaatilise varguse eest. Samuti lisati KarS § 218 lg-sse 1 tunnus „süstemaatiline vargus“, millega välistati

⁹² RKKKo 3-1-1-64-07 p 4.2, lk 4.

⁹³ RKKKo 3-1-1-64-07 p 8.3, lk 7.

⁹⁴ RKKKo 3-1-1-51-09; RKKKo 3-1-1-61-09; RKKKo 3-1-1-99-09.

⁹⁵ RKKKm 3-1-1-1-09; RKKKm 3-1-1-9-09; RKKKo 3-1-1-69-09; RKKKo 3-1-1-100-09.

⁹⁶ RKKKo 3-1-1-20-09 p 12, lk 5-6; RKKKo 3-1-1-85-09 p , lk 2-3; RKKKo 3-1-1-71-09 p 12, lk 5.

süsteemilise varguse subsumeerimine selle paragrahvi järgi väärteoks.⁹⁷ Kohtuotsuses, milles terminit ühel korral Riigikohtu poolt kasutati, oli isik 8. ja 9. mail 2008. a pannud toime vargusi ning 20. augustil 2008. a varguse katse, mille eest oli teda karistatud KarS § 218 lg 1 järgi. Kuna asüsteemilise varguse mõiste on seotud varem toimepandud vargustega, tõstatas kriminaalkolleegium kohtuasjas küsimuse, et kas juhul, kui isik on varasemad teod toime pannud enne KarS § 199 lg 2 p 9 kehtestamist ning kolmanda teo pärast selle jõustumist, on tegemist *nullum crimen sine lege* põhimõtte rikkumisega KarS § 5 lg 3 mõistes. Riigikohus jõudis asjas järeldusele, et isiku poolt enne seadusemuudatuse jõustumist toime pandud vargused KarS § 218 järgi on õiguslikult siduvad uue seaduse kehtimise ajal ja neid tuleb arvesse võtta ka viimase toime pandud teo õiguslikul hindamisel ning seega *nullum crimen sine lege* põhimõtet rikutud ei ole.⁹⁸ Lisaks termini esinemisele antud kohtuasjas, kasutasid seda kahel korral ka riigikohtunikud Eerik Kergandberg ning Jüri Ilvest kohtuotsuse juurde kuuluvates eriarvamustes, milles nad leidsid, et *nullum crimen sine lege* põhimõtet oli käesolevas asjas siiski rikutud. Eelnevast ilmneb seos ladina termini esinemisega Riigikohtu lahendites seoses seaduse muudatusega, käesoleval juhul KarS-i muutmisega, mis toob endaga kaasa sätete tõlgendamise küsimuse.

Enim kasutati ladina termineid 2010.-2011. a – kokku vastavalt 65 ja 61 korda. See on ka suurim tõus ladina terminite kasutamisel võrreldes teiste valdkondadega, kus nii palju termineid ühelgi aastal lahendites ei esinenud. Kummalgi aastal esines väga arvukalt termineid *ab ovo*, kokku 20 korda ning *in dubio pro reo*, kokku 24 korda. 2010. a esines hulgaliselt ehk 12 korral ka termin *ne bis in idem*. Terminit *ab ovo* kasutati mõlemal aastal vaid väärteoasjade lahendites ning valdavalt oli kohtuasjades põhiprobleemiks asjaolu, et maakohtud polnud enda otsustes lahendanud VTMS §-s 133 loetletud küsimusi. Mitmel korral olid maakohtud jätnud kontrollimata, kas kohtuvälise menetleja poolt väärteoprotokollis kirjeldatud tegu oli väärtegu ning kas see oli õigesti kvalifitseeritud, samuti olid maakohtud jätnud kontrollimata tõendeid ning nende kohtuotsustes puudusid menetlusalusele isikule etteheidetava teo koosseisupärasuse ja vajadusel ka õigusvastasuse ning süülisuse analüüs. Sellest tulenevalt tõi Riigikohtu kriminaalkolleegium pidevalt nendes lahendites välja, et VTMS § 123 lg 2 kohaselt peab maakohus arutama väärteoasja täies ulatuses (*ab ovo*), sõltumata esitatud kaebuse piiridest ning kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid. Seega peab maakohus lahendama VTMS §-s 133 loetletud küsimused ning kui maakohtu otsuses nende küsimuste

---

⁹⁷ RKKKo 3-1-1-87-08 p 7, lk 2.

⁹⁸ RKKKo 3-1-1-87-08 p 12, lk 4.

lahendused ei kajastu, on tegemist väärtomenetlusõiguse olulise rikkumisega VTMS § 150 lg 1 p 7 mõttes.⁹⁹ Termin *ab ovo* kasutusele on niisiis avaldanud mõju väärtetasjades maakohtu tegevuse ning otsuste puudulikkus, mistõttu Riigikohus pidi juhtima tähelepanu menetluslikule põhimõttele, et maakohtu ülesandeks on arutada väärtetasja täies ulatuses. Ka termini *in dubio pro reo* puhul, mida kasutas Riigikohtu kriminaalkolleegium lahendites ise, on väärtetasjades võimalik välja tuua, et seda kasutati sarnaste kaasuste puhul – seoses liiklusjärelvalve teostamise probleemidega. Nimelt, kasutati terminit kohtuasjade puhul, mil politseiametnik teostas liiklusjärelvalvet üksinda ning ei olnud täiendavate tõendite kogumise teel loonud objektiivset võimalust, kontrollimaks kiirusemõõteseadme kasutamise protokollilt talletatud andmeid. Seetõttu puudusid kohtuasjade puhul piisavad tõendid, mille alusel oleks saanud maakohus väärtetoimepaneku tõsikindlalt tuvastada. Seega juhtis Riigikohus tähelepanu KrMS § 7 lg 3 sisalduvale *in dubio pro reo* printsiibile, mille kohaselt tuleb kõrvaldamata kahtlused tõlgendada süüdistatava kasuks.¹⁰⁰ *Ne bis in idem* kasutuse kohta pealt tuleb mainida, et termin esines 2010. a vaid ühes kuriteasja kohtuotsuses, milles Riigikohus arutles selle üle, kas kuritegeliku ühenduse loomise ja narkootikumide müümise eest karistatud isiku suhtes on rikutud *ne bis in idem* põhimõtet, kui talle on mõistetud karistused nii KarS § 184 lg 2 p 1 ja p 2 järgi ning KarS § 261 lg 1 järgi. Kohtuotsuses kasutas kahe korral kasutas terminit isiku kaitsja ning ühel korral ringkonnakohus. Riigikohus jõudis lahendis järeldusele, et tõepoolest on tegemist topeltkaristamise keelu rikkumisega ning kasutas kaheksal korral ka põhimõtte ladinakeelset vastet. Riigikohus kasutas terminit niivõrd arvukalt seetõttu, et seletada põhjalikult lahti termini tähendus, viidates nii konventsiooni 7. lisaprotokoll 4. artikli lõikele 1 kui ka EIK seisukohtadele asjas *Franz Fischer vs. Austria* ning *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*, milles arutleti omakorda *ne bis in idem* põhimõtet sisaldava konventsiooni 7. lisaprotokoll 4. artikli lõike 1 sisu üle.¹⁰¹ Nendest asjaoludest ilmneb, et ladina termini *ne bis in idem* kasutamisele kohtupraktikas on avaldanud mõju sama põhimõtte esinemine nii konventsioonis kui ka selle kasutamine EIK lahendites.¹⁰²

Kriminaalkolleegiumi lahendites kasutati kogu perioodi kohta kõige enam termineid 2014. a – kokku 69 korral. Ladina terminite suuremat arvulist kasutamist tõstis sel aastal termini *ultima*

⁹⁹ RKKKo 3-1-1-56-11 p 6, lk 2-3; RKKKo 3-1-1-72-11 p 12, lk 4-5; RKKKo 3-1-1-95-11 p 8, lk 3; RKKKo 3-1-1-30-11 p 8, lk 5-6; RKKKo 3-1-1-100-10 p 7, lk 3; RKKKo 3-1-1-89-10 p 7, lk 3; RKKKo 3-1-1-94-10 p-d 7-9; RKKKo 3-1-1-100-11 p 15, lk 4; RKKKo 3-1-1-93-10 p-d 7-9, lk 2-3; RKKKo 3-1-1-63-10 p 7, lk 3; RKKKo 3-1-1-28-10 p 7, lk 2-3; RKKKo 3-1-1-6-10 p 7, lk 2.

¹⁰⁰ RKKKo 3-1-1-96-10 p 10, lk 3; RKKKo 3-1-1-82-10 p 10, lk 4; RKKKo 3-1-1-41-10 p 9, lk 2; RKKKo 3-1-1-12-10 p 10, lk 3; RKKKo 3-1-1-82-09 p 19, lk 7.

¹⁰¹ RKKKo 3-1-1-57-09.

¹⁰² Põhjalikumalt ladina termini *ne bis in idem* kasutuse kohta seoses EIK lahenditega vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 2.1.

ratio kasutus. Nimelt leidis terminit lahendites kokku 31 korda, mis tähendab, et peaaegu poole ladinakeelsete terminie kasutamisest moodustas just *ultima ratio* esinemine. Valdavalt kasutas seda Riigikohus ise enda põhjendustes ning seda kasutati 30 korral neljas kuriteoasjas, sealjuures kõigil kordadel seoses jälitustoimingute teostamisega. Lahendites kontrolliti, kas jälitustoimingute tegemisel järgitu *ultima ratio* ehk viimase abinõu põhimõtet.¹⁰³ Seega esines konkreetne termin hulgaliselt 2014. a seetõttu, et sel perioodil tuli Riigikohtul lahendada kohtuasju, milles oli küsimuse all jälitustoimingute läbiviimise lubatavus. Taaskord ka 2014. a, sarnaselt aastatega 2008 ja 2010, leidis *ne bis in idem* kriminaalkolleegiumi poolt kasutatust viitega konventsioonile ning erinevatele EIK lahenditele. Jällegi viitas Riigikohus konventsiooni 7. lisaprotokollile artiklile 4 lg 1 ning KarS § 2 lg 3, mille sõnastustes sisaldub topeltkaristamise keeld.¹⁰⁴ Kohus lähtus, analüüsides seda, kas menetlusaluse isiku karistamisel rikuti teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keeldu ehk *ne bis in idem* põhimõtet, ka sellistest EIK lahenditest nagu *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*, milles EIK selgitas konventsiooni 7. protokollile 4. artikli esimese lõike kohta, et seda tuleb mõista selliselt, et see keelab isiku suhtes teistkordse menetluse juhul, kui see menetlus käsitleb samu või sisuliselt samu fakte.¹⁰⁵ Samuti viitas kriminaalkolleegium ka 16. juuni 2009. a otsusele asjas *Ruotsalainen vs. Soome* ja 24. septembri 2013. a otsus asjas *Palazzolo vs. Itaalia*, milles EIK kontrollis *ne bis in idem* põhimõtte järgimise hindamisel esmalt seda, kas erinevates menetlustes menetlusesemeks olnud faktilised asjaolud on identsed või vähemalt sisuliselt samad ja seejärel otsustas selle üle, kas erinevates menetlustes anti hinnang sama isiku samale käitumisele sama ajavahemiku kestel.¹⁰⁶ Kõnealuses kriminaalkolleegiumi lahendis kasutas Riigikohus terminit *ne bis in idem* kuuel korral, neist pooltel kordadel viitega EIK kolmele kohtuasjale ning ühel korral viitega konventsioonile.

1.2.3. Ladina terminite statistiline esinemine Riigikohtu halduskolleegiumi lahendites

Haldusajade lahendeid oli tunduvalt vähem kui kahe eelneva valdkonna lahendeid, kokku 1647 lahendit, s.o 2266 võrra vähem kui tsiviilasjade lahendeid ning 1553 võrra vähem kui kuriteo- ja väärteoasjade lahendeid. Haldusajade kohtuotsuseid oli kokku 1248, määrusi 347 ja eriarvamusi esines 52.¹⁰⁷ Ladina termineid esines 64 lahendis, s.o 13 lahendi võrra vähem kui tsiviilasjade lahendites ning koguni 265 lahendi võrra vähem kui kuriteo- ja

¹⁰³ RKKKo 3-1-1-28-14; RKKKm 3-1-1-68-14; RKKKo 3-1-1-14-14; RKKKo 3-1-1-42-14.

¹⁰⁴ RKKKo 3-1-1-10-14 p 7, lk 4.

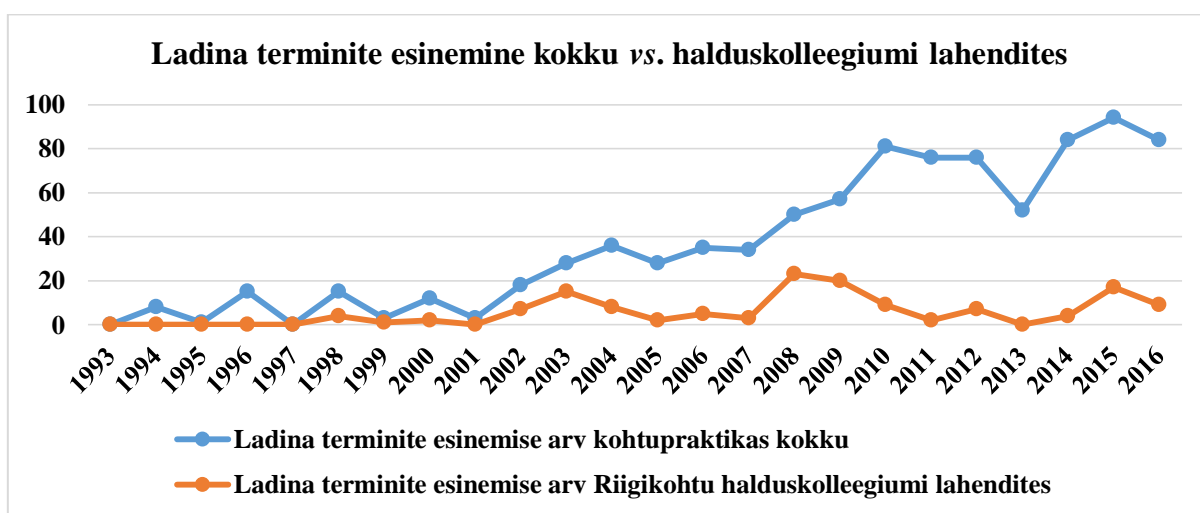
¹⁰⁵ RKKKo 3-1-1-10-14 p 7.1, lk 4.

¹⁰⁶ RKKKo 3-1-1-10-14 p 7.2, lk 5.

¹⁰⁷ Riigikohtu statistika. Riigikohtu kodulehekülj. – <http://www.riigikohus.ee/?id=79> (02.04.2017).

väärteoasjades. Sealjuures esines ladina termineid lahenditest 53 otsuses, 10 määruses ja ühes eriarvamuses. Ladina terminite esinemise arv oli kokku 131, s.o 26 terminit võrra enam kui tsiviilasjade lahendites ja 400 võrra vähem kui kuriteo- ja värteoasjade lahendites. Kokku esines Riigikohtu haldusajade lahendites 31 erinevat ladina terminit. Esimesel neljal aastal, s.o 1993.-1997. a ning samuti 2001. ja 2013. a ei esinenud ladina termineid üheski Riigikohtu haldusajade lahendis. Kõigil ülejäänud aastatel, kasutati ladinakeelseid termineid alati nii kohtuotsustes kui ka kohtumäärustes, v.a 1999. a., mil üks ladinakeelne termin leidis vaid ühes määruses, kuid mitte üheski kohtuotsuses.

Joonis 5. Ladina terminite esinemine Riigikohtu halduskolleegiumi lahendites perioodil 1993-2016

Kogu uuritava perioodi jooksul on Riigikohtu haldusajade lahendites esmalt märgata ladina terminite kasutamise suurenemist 2003. a. Seda seetõttu, et esimest korda kogu perioodi jooksul viitas Riigikohtu halduskolleegium enda seisukohtade põhjendustes ka varasematele halduskolleegiumi, põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi ning tsiviilkolleegiumi seisukohtadele erinevates kohtulahendites. Viidates sulgudes teistele lahenditele kasutas halduskolleegium koguni 15 korral kahes kohtuotsuses ladinakeelset väljendit *mutatis mutandis*.¹⁰⁸ Termin tähendab eesti keeles „muutes seda, mida on vaja muuta, vajalike muudatustega.“¹⁰⁹ Kohtuotsustes märgitakse väljendiga *mutatis mutandis*, et see, mida oli öeldud eelneva kohtuotsuse kohta, kohaldub vajalike muudatustega käesolevale.¹¹⁰ 2003. a kasutati ladina termineid kokku 16 korral: ühel korral terminit *contra legem* ja 15 korral terminit *mutatis mutandis* – eelnevatel aastatel nii palju kordi ühte ja sama terminit ei

¹⁰⁸ RKHKo 3-3-1-10-03; RKHKo 3-3-1-11-03; RKHKo 3-3-1-14-03; RKHKo 3-3-1-71-03.

¹⁰⁹ K. Adomeit jt, *s.v. mutatis mutandis*, lk 175.

¹¹⁰ Black's Law Dictionary. 7th Edition. St. Paul (Minn.): West Group 1999, *s.v. mutatis mutandis*, p 1039.

kasutatud, kuid sel aastal pidas kolleegium vajalikuks konkreetset väljendite kasutada, et viidata eelnevatel aastatel tehtud kohtulahenditele, milles lahendati sarnaseid probleeme.

2008. a on toimunud suurim tõus ladinakeelsete termite kasutuses. Sel aastal leidis mitmeid sarnase sisuga lahendeid: kolmes kohtuotsuses oli küsimuse all Pensionikomisjoni 2006. a ja 2007. a tehtud otsuste õiguspärasus, millega peatati isikutele pensioni maksmine „Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelise kokkuleppe Vene Föderatsiooni relvajõudude pensionäride sotsiaalsete tagatiste küsimustes Eesti Vabariigi territooriumil“ artikli 5 alusel, kuna isikud said Vene Föderatsioonilt sõjaväepensionari. Kõigis kohtuotsuses väljendas kolleegium järgmist seisukohta: „Varem Vene Föderatsiooni poolt määratud pensionide väljamaksmine peatatakse seejuures ajaks, mil pensione maksavad välja Eesti Vabariigi vastavad organid, ning *vice versa*.“¹¹¹ Ühes lahendis selgitas kolleegium täiendavalt: „Kokkuleppe tekstist (artikli 5 lõppu lisatud klausel *vice versa*) tulenevalt on ka Eesti Vabariigil õigus peatada pensioni väljamaksmine juhul, kui sõjaväepensionär saab pensioni Vene Föderatsioonilt ega soovi sellest loobuda.“ Neis lahendites kasutas kolleegium kolmel korral ladinakeelset väljendit *vice versa*, tsiteerides sõna-sõnalt „Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelise kokkuleppe Vene Föderatsiooni relvajõudude pensionäride sotsiaalsete tagatiste küsimustes Eesti Vabariigi territooriumil“ artikli 5 lg 2 sisu.¹¹² Seega on termin *vice versa* Riigikohtu halduskolleegiumi lahendites kasutatud leidnud seetõttu, et see sisaldub Eesti ja Vene Föderatsiooni vahelise kokkuleppe artikli sõnastuses, mida oli vajalik käesolevas kohtuasjas rakendada. Teine termin, mida kasutati 2008. aastal mitmeid kordi oli *erga omnes*, mis esines kokku 12 korral. Oluline on rõhutada, et lisaks 2008. a. kasutati seda terminit juba ka 2006. a, ning ka 2011. a, 2012. a ja 2015. a. Kokku kasutati haldusasjades terminit *erga omnes* kaheksas kohtulahendis ja neist kuues kohtulahendis oli termin kasutusel seoses Euroopa Liidu õigusega, puudutades imporditollimaksumäära, mis kehtestati 1. mail 2004. a Euroopa Komisjoni määruse nr 1972/2003 art 3 lg-ga 2.¹¹³ Terminit kasutati 22 korral, neist peaaegu kõigil kordadel ehk 20 korral kasutati seda just seoses Euroopa Komisjoni 10. novembri 2003. a määrusega. Kohtuotsuses, milles leidis terminit 12 korral, ei olnud sellele kordagi lisatud tõlget või seletatud lahti termini tähendust, mistõttu võib termini tähendus lugejale selgusetuks jääda. Küll aga on teises lahendis sulgudes välja toodud, et termin

¹¹¹ RKHKo 3-3-1-32-08 p 13, lk 5; RKHKo 3-3-1-31-08 p 10, lk 4; RKHKo 3-3-1-1-08 p 12, lk 5.

¹¹² Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelise kokkuleppe Vene Föderatsiooni relvajõudude pensionäride sotsiaalsete tagatiste küsimustes Eesti Vabariigi territooriumil art 5 lg 2: „Varem Vene Föderatsiooni poolt määratud pensionide väljamaksmine peatatakse seejuures ajaks, mil pensione maksavad välja Eesti Vabariigi vastavad organid, ning *vice versa*.“ – RT II 1995, 46, 203.

¹¹³ RKHKo 3-3-1-36-08; RKHKm 3-3-1-55-10; RKHKo 3-3-1-90-10; RKHKo 3-3-1-65-05; RHKo 3-3-1-66-05; RKHKm 3-3-1-74-05.

tähendab tõlkes kõigi suhtes.¹¹⁴ Eelnevast ilmneb, et antud termini kasutusele on avaldanud mõju Euroopa Liidu liimeks saamine, mille kaudu on terminit kohaldatud seoses imporditollimaksu määra kehtestamisega Euroopa Liidu liikmesriikides.

Teine termin, mida on sarnaselt *erga omnes*'ega kasutatud Riigikohtu lahendites just tänu Euroopa Liidu mõjutusele on termin *ex parte*, mis tähendab tõlkes „ühe osapoole poolt“.¹¹⁵ Termin leidis kahel korral kasutust 2009. a kohtuotsuses nr 3-3-1-57-09. Kohtuotsuses kasutas ringkonnakohus terminit seoses linnudirektiiviga järgmiselt: „Linnudirektiivi art 4 lõiked 1 ja 2 ei võimalda majanduslike huvide tõttu jätta kaitseala moodustamata (vt Euroopa Ülemkohtu 11. juuli 1996. a otsus nr C-44/95: Regina vs Secretary of State for the Environment, *ex parte* Royal Society for the Protection of Birds).¹¹⁶ Teisel korral väljendas sama seisukohta sarnase sõnastusega ka halduskolleegium ise. Termin *ex parte* kasutus antud kohtulahendi kontekstis tähendab, et Royal Society for the Protection of Birds on esindatud Secretary of State for the Environment poolt.¹¹⁷ Konkreetne termin oli 2009. a uueks terminiks, mis leidis Riigikohtu lahendis kasutust ainult väljastpoolt tuleva mõju tõttu, sest Riigikohus viitas Euroopa Ülemkohtu kohtulahendile ning sellest tulenevalt ka konkreetsele terminile.

Samuti esineb 2009. a esmakordselt termin *aut dedere aut judicare*, mida halduskolleegium kasutas enda määruses 3-3-1-72-09 seoses ÜRO konventsiooni artikli 16 lg –te 10 ja 16-ga ning Euroopa Nõukogu konventsiooni artikli 24 lg 6-ga. Riigikohus tõi välja ka väljendi tähenduse, sõnades, et konkreetne printsiip annab liikmesriikidele kaalutusõiguse otsustamiseks, kas anda oma kodanik välja või karistada teda ise.¹¹⁸ Konkreetse termini puhul on seetõttu samamoodi märgata, et see on haldusajajas kasutust leidnud viitega rahvusvaheliste konventsioonide sätetele, milles printsiip sisaldub.

2015. a toimunud terminite kasutamise kasvu saab seletada faktiga, et sellel aastal kasutati ühes kohtuotsuses mitu korda sama terminit – *reformatio in peius* ja seda 11 korral.¹¹⁹ Ühel korral kasutati terminit Tallinna Halduskohtu seisukoha refereeringus, kahel korral Tallinna Ringkonnakohtu seisukoha refereeringus ning neljal korral menetlusosalise poolt. Ülejäänud neljal korral kasutas seda halduskolleegium ise, viidates ühel korral menetlusosalise

---

¹¹⁴ RKHKo 3-3-1-66-05 p 5, lk 4.

¹¹⁵ K. Adomeit jt, s.v. *ex parte*, lk 102.

¹¹⁶ RKHKo 3-3-1-57-09 p 7, lk 10.

¹¹⁷ T. Rauk, lk 16.

¹¹⁸ RKHKm 3-3-1-72-09 p 5, lk 4.

¹¹⁹ RKHKo 3-3-1-12-15.

seisukohale, korrates kahel korral Tallinna Ringkonnakohtu seisukohta ja ühel korral enda seisukohana, tuues välja ka põhimõtte tähenduse, mille kohaselt tähendab *reformatio in peius*'e keeld, et isiku enda kaebuse alusel ei tohi tema senist olukorda raskendada ning lubatud on vaid kaebuse täielik või osaline rahuldamine või selle rahuldamata jätmine.¹²⁰ Konkreetsetes kohtuotsuses vaieldi selle üle, kas Maksu- ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskuse maksuotsus on vastuolus õiguskindluse ja *reformatio in peius*'e põhimõttega ning see on ainus lahend kogu uuritava perioodi jooksul, kus mainitud põhimõtet kasutati.

1.2.4. Ladina terminite statistiline esinemine Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendites

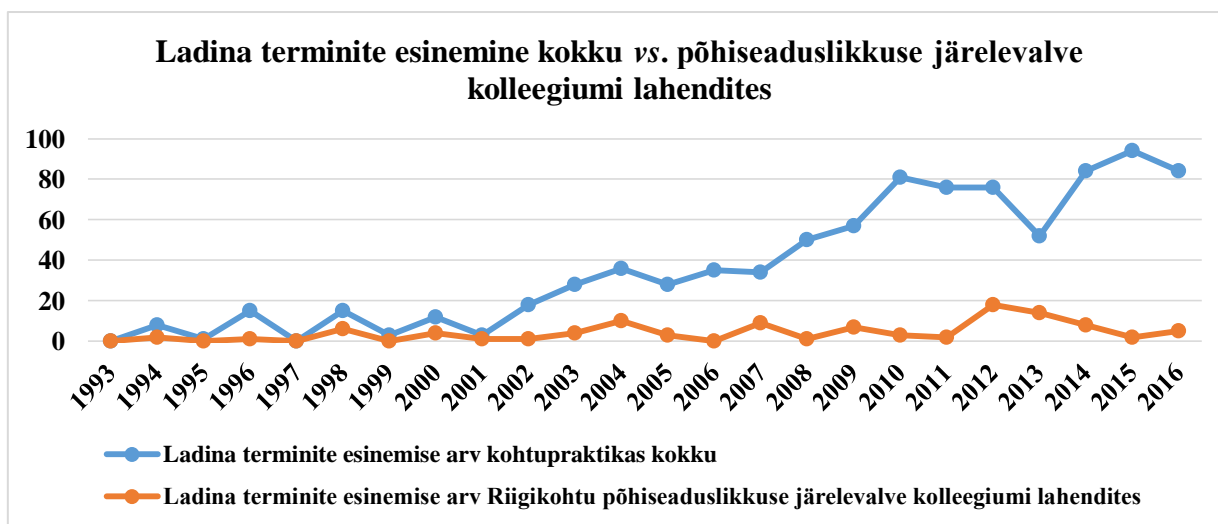
Põhiseaduslikkuse järelevalve asjade lahendeid oli võrreldes kolme eelneva valdkonnaga märkimisväärselt vähem, nimelt kokku vaid 460 lahendit, s.o 3453 võrra vähem kui tsiviilasjade lahendeid, 2740 võrra vähem kui kuriteo- ja väärteoasjade lahendeid ning 1187 võrra vähem kui haldusasjade lahendeid. Sealjuures leidis 351 kohtuotsust, 82 määrust ning 27 eriarvamust.¹²¹ Lahendeid, milles esinesid ladina terminid, oli nelja valdkonna peale kokku kõige vähem just põhiseaduslikkuse järelevalve asjade lahendites ehk 58, s.o 19 võrra vähem kui tsiviilasjade lahendites, 271 võrra vähem kui kuriteo- ja väärteoasjade lahendites ning kuue võrra vähem kui haldusasjade lahendites. Ladina terminid esinesid 48 kohtuotsuses, kuues määruses ning neljas eriarvamuses. Ladina terminite esinemise arv põhiseaduslikkuse järelevalve asjade lahendites oli kokku 131, seega 26 võrra enam kui tsiviilasjade lahendites, 400 võrra vähem kui kuriteo- ja väärteoasjade lahendites ning võrdväärne terminite arguva haldusasjade lahendites. 118 terminit esines kohtuotsustes, kuus terminit kohtumäärustes ning seitse terminit eriarvamustes. Määrustes esines ladina termineid 2004. a, 2008. a, 2013. a ja 2015. a, sealjuures aga kohtuotsustes 2008. a ja 2015. a ladinakeelseid termineid ei leidunud. Eriarvamuste puhul esines neis ladina termineid vaid 1998. a ning 2014.-2016. aastal. 1993. a, 1995. a, 1997. a, 1999. a ja 2006. a ei esinenud ladina termineid üheski Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve asjade lahendis. Kokku esines Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve asjades 27 erinevat ladina terminit.

---

¹²⁰ RKHKo 3-3-1-12-15 p 14, lk 9.

¹²¹ Riigikohtu statistika. Riigikohtu kodulehekülj. – <http://www.riigikohus.ee/?id=79> (02.04.2017).

Joonis 6. Ladina terminite esinemine Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendites perioodil 1993-2016

Põhiseaduslikkuse järelevalve asjade puhul võib esimest suuremat ladinakeelsete terminite kasutamise tõusu näha 2004. aastal. Sel aastal leidis ühes kohtulahendis hulgaliselt terminit *vacatio legis* – kokku seitsmel korral. Konkreetsetes kohtuasjas esitas Vabariigi President taotluse kontrollida elamuseaduse ja Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 12¹ muutmise seaduse vastavust põhiseadusele.¹²² Lahendi asjaoludeks oli, et 15. juunil 2004. a võttis Riigikogu vastu elamuseaduse ja Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 12¹ muutmise seaduse, mille Vabariigi President jättis 30. juuni 2004. a otsusega nr 671 välja kuulutamata, tehes Riigikogule ettepaneku seaduse Põhiseadusega vastavusse viimiseks. 20. juulil 2004. a võttis Riigikogu taaskord sama seaduse uuesti vastu ilma seda muutmata, mistõttu Vabariigi President pöördus Riigikohtusse.¹²³ Vabariigi President kasutas ühel korral terminit *vacatio legis*: „Ühtlasi märgib president, et ehkki vaidlustatud seadusega sätestatud *vacatio legis* on normiadressaatidele piisav aeg neile seadusega antud õiguste ja kohustustega tutvumiseks, on see ilmselt ebapiisav muudatuste ettevalmistamiseks oma tegevuses ja elukorralduses.“¹²⁴ *Vacatio legis* e puhul on tegu juriidilise terminiga, mis tähendab seaduse puudumist ehk ajavahemikku seaduse väljakuulutamise ja selle kehtima hakkamiseni.¹²⁵ Ülejäänud kuuel korral kasutas terminit Riigikohus enda otsuse põhjendustes, selgitades kas elamuseaduse ja Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse muudatus, mis võtab

¹²² RKPJKo 3-4-1-20-04.

¹²³ RKPJKo 3-4-1-20-04, p 1, lk 1.

¹²⁴ RKPJKo 3-4-1-20-04, p 2, lk 1.

¹²⁵ K. Adomeit jt, s.v. *vacatio legis*, lk 258.

kohalikult omavalitsuselt õiguse kehtestada õigusvastaselt võõrandatud ja tagastatud elamutes asuvate eluruumide suhtes üüri piirmäärad, rikub tagastatud elamutes asuvate eluruumide üürnike õiguspärast ootust piirmäärade kehtimajäämisele ning analüüsid kas vaidlustatud seaduse avaldamise ja selle jõustumise vahele jääv ajavahemik ehk *vacatio legis* on tagastatud elamute üürnikele piisav muutunud õigusliku olustikuga kohanemiseks.¹²⁶ Eelnevast nähtub, et *vacatio legis*'e terminite rohkel kasutamisel 2004. a on otsene seos elamuseaduse ja Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 12¹ muutmise seaduse vastu võtmisega 15. juunil 2004. a.

Ka 2007. a on märgata ladina terminite kasutamise suurenemist võrreldes 2006. a, mil Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendites ühtegi ladinakeelset terminit ei esinenud. 2007. a. kasutati ühes kohtuotsuses ühekordselt terminit *vacatio legis* ning kaks korda terminit *lex posteriori derogat legi priori*. Otsuses vaidlustas isik Tartu Linnavalitsuse 12. detsembri 2006. a korralduse nr 1846, mille aluseks oli maa ostueesõigusega erastamise avalduste esitamise tähtaega sätestav MaaRS muutmise seaduse § 14 lg 2, mis jõustus 30. novembril 1997. Samas reguleeris maa ostueesõigusega erastamise avalduste esitamise tähtaegu ka MaaRS § 40 lg 1, mis jõustus 27. novembril 2005. Seega kehtisid nii erastamisavalduse esitamise (28. veebruar 2006) kui ka haldusakti andmise ajal (12. detsember 2006) mõlemad sätted.¹²⁷ Nende asjaolude pinnalt tõusetuski küsimus, kumb säte antud asjas kohaldamisele tuleb ning Riigikohus selgitas, et tulenevalt *lex posteriori derogat legi priori* printsiibist kohaldub hilisem norm ehk MaaRS § 40 lg 1.¹²⁸ Sellest ilmneb, et ladinakeelsete põhimõtete kasutamine Riigikohtu põhiseaduslikkuse kolleegiumi lahendites seotud konkreetse seaduste, antud juhul maareformi seaduse ja maareformiseaduse muutmise seaduse, jõustumisega ning nende rakendamisest tulenevate probleemidega.

2009. a on märgata ladina terminite arvu tõusu pärast langust 2008. a. Ladina terminite arvuliselt suurem kasutamine 2009. a võrreldes nende kasutamisega 2008. a on erinev juba seetõttu, et 2009. a esines Riigikohtu põhiseaduslikkuse kolleegiumi lahendeid poole võrra enam kui eelneval aastal. 2008. a kasutati põhiseaduslikkuse kolleegiumi lahendites vaid ühel korral terminit *a priori*¹²⁹ 2009. a esines ladina termineid aga seitsmel korral. Näiteks 17. juuli 2009. a kohtuotsuses 3-4-1-6-09 leidis kolleegium järgmist: „1. jaanuaril 2009. a jõustunud RLS § 56 lõige 18¹ on *lex posterior* võrreldes HKMS § 471 lõikega 6 ja § 32 lõike 3 teise

¹²⁶ RKPJKo 3-4-1-20-04, p 7, lk 4.

¹²⁷ RKPJKo 3-4-1-17-07, p 16, lk 4.

¹²⁸ RKPJKo 3-4-1-17-07, p 22, lk 5.

¹²⁹ RKPJKm 3-4-1-5-08, p 23, lk 5.

lausega. Sellest tulenevalt kehtib reegel, mille kohaselt hilisem seadus (200-kroonise riigilõivu tasumise kohustus) muudab kehtetuks varasema seaduse (lõivuvabastuse). Praegusel juhul reguleerivad sama küsimust mõlemad sätted – nii RLS § 56 lõige 18¹ kui ka HKMS § 47¹ lõige 6 ja ka § 32 lõike 3 teine lause. Seetõttu tuleb *lex posterior derogat legi priori* põhimõtte kohaselt kohaldada hilisemat normi, seega RLS § 56 lõiget 18¹.¹³⁰ Kolleegium kasutas veelkord printsipi *lex posterior derogat legi* enda seisukohta korrates.¹³¹ Sellest nähtub, et 2009. a kasutati ladina termineid ühes lahendis mitmel korral seoses riigilõivuseaduse muudatuste jõustumisega 1. jaanuaril 2009. a.

Suurim tõus ladina terminite kasutuses esineb 2012. a, mis on siiski küllalt väike võrreldes ladinakeelsete terminite kasutamisega teiste kolleegiumide lahendites. Põhjus, miks 2012. a ja 2013. a kasutati enim ladinakeelseid termineid seisneb taaskord sellest, et neil aastatel kasutati suurel hulgal terminit *vacatio legis*. 2012. a kasutati terminit ühes kohtuotsuses koguni 10 korral, kus oli vaidluse all, kas 15. märtsil 2011. a Riigi Teatajas avaldatud vedelkütuse seaduse § 3 lg 3, § 41, § 42 lg 2, § 14 lg 3, § 15 lg 3 ning § 36 lg 5 muudatustega nägi seadusandja ette mõistliku aja, mille jooksul oli isikutel võimalus oma tegevus vastavalt seadusemuudatustele ümber korraldada.¹³² Ka 2013. a kasutati viidati *vacatio legis*'e põhimõttele ühes kohtuotsuses üheksal korral. Kohtuotsuses arutles kolleegium selle üle, kas Vabariigi Valitsuse 12. novembri 2009. a määruse nr 171 "Vee erikasutusõiguse tasumäärad veevõtu eest veekogust või põhjaveekihist" § 1 ning Vabariigi Valitsuse 12. novembri 2009. a määruse nr 172 "Riigile kuuluva maavaravaru kaevandamisõiguse tasumäärad" § 1 muutmisel nähti ette piisav *vacatio legis* ning selgitas täpsemalt lahti ka põhimõtte tähenduse.¹³³ Seega nähtub mõlemate aastate puhul tendents, et kui õigusaktidesse tehti muudatusi, tingis see ka vajaduse *vacatio legis* põhimõtte kasutamise järgi, et hinnata seda, kas muudatuste tegemisel nähti ette mõistlik aeg nendega harjumiseks, mille kestel on isikul võimalik uute normidega tutvuda ja oma tegevus vastavalt ümber korraldada.

---

¹³⁰ RKPJKo 3-4-1-6-09, p 14, lk 5.

¹³¹ RKPJKo 3-4-1-6-09, p 19, lk 6.

¹³² RKPJKo 3-4-1-24-11.

¹³³ RKPJKo 3-4-1-27-13.

2. RIIGIKOHTU LAHENDITES ESINENUD LADINA TERMINITE KVALITATIIVNE ANALÜÜS

2.1. Ladina terminite ühisosa Riigikohtu lahendites

Perioodil 1993.-2016. a esines kokku 9220 Riigikohtu lahendit, ladina termineid esines neist 528 lahendis. Ladina terminid leidsid kohtulahendites kasutust 898 korral. Kõige enam esinevaks ladina terminiks Riigikohtu lahendites kõigis valdkondades kokku oli termin *ne bis in idem*. Kõigis neljas valdkonnas kasutati sageli ka termineid *ex ante*, *ex post* ning *ex nunc* ja *ex tunc*.

Ne bis in idem

Termin *ne bis in idem* esines Riigikohtu lahendites kõigis valdkondades kokku kõige arvulisemalt – 77 korda. Võrreldes terminiga *obiter dictum*, kasutati *ne bis in idem* terminit 20 võrra enam. *Ne bis in idem* esines enim kuriteo- ja väärteoasjade lahendites, kokku 70 korda; haldusasjade lahendites 65 võrra vähem ehk kokku viis korda ja põhiseaduslikkuse järelevalve asjades ning tsiviilasjades kummaski kõigest ühel korral.

Ne bis in idem tähendab tõlkes „mitte kaks korda sama eest“¹³⁴ ning tähistab põhimõtet, mille kohaselt ei või isikule esitada uut süüdistust teo eest, mille kohta on tema suhtes tehtud lõplik jõustunud kohtuotsus.¹³⁵ Vastav põhimõte sisaldub KarS § 2 lõikes 3, mis sätestab, et sama süüteo eest ei või kedagi karistada mitu korda, sõltumata sellest, kas karistus on mõistetud Eestis või mõnes teises riigis. PS § 23 lg 3 kohaselt ei tohi kedagi teist korda kohtu alla anda ega karistada teo eest, milles teda vastavalt seadusele on mõistetud lõplikult süüdi või õigeks. Konventsiooni 7. lisaprotokolli 4. artikli lg 1 sätestab samuti, et mitte kellegi üle ei või sama riigi jurisdiktsiooni alusel teistkordselt kohut mõista ning kedagi ei või kriminaalkorras karistada teo eest, mille eest ta on juba selle riigi seaduse alusel ja kriminaalprotsessuaalses korras lõplikult õigeks või süüdi mõistetud. Lisaprotokolli artikli 4 lg-s 2 on aga sätestatud, et see põhimõte ei takista menetluse taasalustamist juhtudel, mil selline taasalustamise võimalus

---

¹³⁴ H. E. S. Mattila, p 183.

¹³⁵ K. Maurer (koost). Õigusleksikon. Tallinn: Interlex 2000, s.v. *ne bis in idem*, lk 209.

on siseriiklikus seaduses ette nähtud ja kui on tõendeid uutest faktidest.¹³⁶ *Ne bis in idem* põhimõtte tähendab seega mitmekordse karistamise keeldu.¹³⁷

PS § 23 lg 3 väljendub Eesti riigi kohustus mitte karistada isikut Eesti karistusõiguse järgi ka siis, kui rahvusvaheline karistusõigus topeltkaristamist ei välista.¹³⁸ Topeltkaristamise keeldu rikutakse, kui isikut on juba väärteomenetluses karistatud ning hiljem karistatakse teda ka kriminaalmenetluses.¹³⁹ PS § 23 lg 3 sõnastusest tulenevalt ei ole põhimõtteliselt keelatud mitme karistuse, näiteks põhi- ja lisakaristuse kohaldamine, kuid keelatud on asja teistkordne menetlemine ja karistamine iseseisvas menetluses.¹⁴⁰ *Ne bis in idem* põhimõtte kujutab endast ühelt poolt protsessitakistust, teisalt aga isiku subjektiivset õigust eeldada, et teda ei süüdistata sama teo eest uuesti.¹⁴¹

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas on asutud ühesele seisukohale, et PS § 23 lg-s 3 sätestatud *ne bis in idem* põhimõtte hõlmab lisaks kuritegudele ja väärtegudele teatud juhul isegi distsiplinaarüleastumisi. Samas laieneb põhimõtte kaitseala üksnes õiguserikkumistele, mis on oma oluliste koosseisuliste tunnuste poolest kokkulangevad ja põhinevad ühel ja samal teol¹⁴² *Ne bis in idem* põhimõtte on absoluutseks menetluslikuks takistuseks, st kriminaalasja ei saa algatada ning alustatud kriminaalasi tuleb lõpetada.¹⁴³ Topelkaristamise keeldu õiguskindluse põhimõtte väljendub selles, et kui kellegi teole on ühiskonna jõustunud kohtuotsusega kord juba õiguslik hinnang antud, on õigusrahu huvides teo hilisem õiguslikult relevantne ümberhindamine keelatud isegi siis, kui varasem hinnang osutub õiguslikult valeks.¹⁴⁴ Ka Riigikohus on mitmetes lahendites selgitanud, et *ne bis in idem* keelust tuleneva põhiõigusega tagatakse isikule võimalus teada, millised on need riikliku sunni järelmid, mida võidakse kohaldada tema poolt toimepandud süüteo tuvastamise korral. Lisaks kindlustatakse selle põhiõiguse abil õigusrahu ja välistatakse võimalus, et pärast isiku kohta tehtud jõustunud karistamisotsust võidakse teda üllatada kavatsusega hakata kaaluma täiendavat karistamist

---

¹³⁶ U. Lõhmus. *Ne bis in idem* põhimõtte Euroopa Liidu õiguses, lk 589; E. Kergandberg. PS § 23/12. - Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012; RKKKm 3-1-1-41-08 p 12, lk 4.

¹³⁷ M. Hirvoja. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamise ning selle seos karistusõigusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga - *Juridica* 2011/1, lk 57.

¹³⁸ J. Sootak. KarS § 2/7.1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.

¹³⁹ J. Sootak. KarS § 2/7.3. – E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost), (viide 138).

¹⁴⁰ RKÜKo 3-4-1-10-04, p 22, lk 6.

¹⁴¹ RKÜKo 3-4-1-10-04, p 22, lk 7.

¹⁴² RKKKo 3-1-2-4-06, p 6, lk 2; RKKKo 3-1-1-21-06 p 9.1, lk 9; RKKKo 3-1-3-6-03 p 10, lk 3; RKKKo 3-1-1-19-00; RKKKo 3-1-1-63-01; RKKKo 3-1-1-88-02 p 7.4, lk 4; RKKKo 3-1-1-20-12 p 13, lk 6.

¹⁴³ RKKKm 3-1-1-1-06 p 8, lk 2.

¹⁴⁴ E. Kergandberg. PS § 23/11. – Ü. Madise jt (toim), (viide 136).

sama teo eest. *Ne bis in idem* põhimõte peab kokkuvõttes kaitsma isikut riigi ülemäärase sekkumise eest.¹⁴⁵

Väärteguisid ja nende eest kohaldatavaid karistusi on Riigikohus pidanud *ne bis in idem* printsiibi kaitsealasse kuuluvateks, seega isiku õigeksmõistmisel kriminaalmenetluses ei ole sama teo osas väärteomenetluse alustamine ja isiku karistamine enam võimalik.¹⁴⁶ *Ne bis in idem* põhimõte kehtib seega lisaks kriminaalmenetlusele ka väärteomenetluses. VTMS § 29 lg 1 p 2 kohaselt on väärteomenetluse läbiviimine välistatud juhul, kui isikut on juba karistatud sama teo toimepanemise eest. VTMS § 29 lg 1 p 3 kohasel ei alustata väärteomenetlust ka juhul, kui isiku suhtes on sama teo kohta tehtud väärteomenetluse lõpetamise lahend. KrMS näeb samas kohtueelses menetluses ette võimaluse väärteomenetluse alustamiseks pärast kriminaalmenetluse lõpetamist.¹⁴⁷ Seega on seadusandja näinud ette ülemineku kriminaalmenetlusest väärteo- või distsiplinaarmenetlusele, mida ei saa käsitleda sama asja teistkordse menetlemisena.¹⁴⁸ Materiaalõiguslik alus tuleneb KarS § 3 lg-st 5, mis reguleerib olukorda, kus isik paneb toime teo, mis vastab väärteo- ja kuriteokoosseisule ning sellisel juhul karistatakse isikut üksnes kuriteo eest. Kui kuriteo eest karistust ei mõisteta, võib isikut karistada väärteo eest.¹⁴⁹

Tabel 2. Termini *ne bis in idem* esinemine Riigikohtu lahendites 1993.-2016. a

	Tsiviilasjad	Kuriteo- ja väärteoasjad	Haldusasjad	Põhiseaduslikkuse järelevalve asjad
<i>Ne bis in idem</i>	1	70	5	1

Kuriteoasjades esines termin *ne bis in idem* 48 korda, sealjuures 17 otsuses, kahes määruses ning samuti ühes eriarvamuses, kus seda kasutas riigikohtunik Eerik Kergandberg. Enamikel juhtudel kasutati otsustes terminit paaril korral, kuid leidis üks kohtuotsus, kus termin esines koguni 11 korral.¹⁵⁰ Kõigis otsustes kasutati terminit kõige enam just kriminaalkolleegium enda põhjendustes - kokku 35 korral. Väärteoasjades esines termin 22 korda kuues erinevas kohtuotsuses. Ühes Riigikohtu kriminaalkolleegiumi väärteoasja lahendis kirjeldati olukorda,

¹⁴⁵ RKÜKo 3-4-1-10-04 p 14, lk 5; RKKKo 3-1-1-57-08 p 10, lk 4; RKKKo 3-1-1-57-09 p 16, lk 7; RKKKo 3-1-1-20-12 p 11, lk 6; RKKKo 3-1-1-56-15 p 7, lk 5.

¹⁴⁶ RKKKo 3-1-1-57-08, p 13.1, lk 6.

¹⁴⁷ KrMS § 206 lg 4: „Kriminaalmenetluse lõpetamise määruse koopia võib alluvuse korras saata asjaomasele asutusele, kes otsustab väärteo- või distsiplinaarmenetluse alustamise.“

¹⁴⁸ RKKKo 3-1-1-57-08, p 13, lk 5.

¹⁴⁹ RKKKo 3-1-1-57-08, p 13, lk 6.

¹⁵⁰ RKKKo 3-1-1-57-09.

kus menetlusalune isik soovis pärast seda, kui ta oli nõustunud kiirmenetluse kohaldamisega, saanud selgitused menetlusest tulenevate õiguste kohta ja andnud ütlused väärteo asjaolude kohta ning kui kiirmenetluse otsus oli menetleja poolt allkirjastatud, selgitust mõõtevahendi taatlemise õiguspärasuse kohta, kuid menetleja selgitus teda ei rahuldanud. Kohtuväline menetleja tõlgendas seda kiirmenetlust takistava asjaoluna. Konkreetsetes lahendis leidis kolleegium, et isiku keeldumine kiirmenetluses tehtud otsuse kättesaamisest allkirja vastu ei ole võrdsustatav tema keeldumisega kiirmenetlusest, millega ta oli eelnevalt juba nõustunud ning mis oli juba kohtueelse menetleja poolt läbi viidud ja selles menetlusstaadiumis lõppenud. Alustades pärast kiirmenetluse otsuse tegemist ja karistuse määramist üldmenetlust ning karistades isikut sama teo eest ka üldmenetluses, rikuti *ne bis in idem* põhimõtet PS § 23 lg 3 tähenduses.¹⁵¹ Teistes lahendites on Riigikohus viidanud nii PS § 23 lg-le 3 kui ka KarS § 2 lg-le 3 ning konventsiooni 7. lisaprotokollile ja toonud ka selgituseks välja *ne bis in idem* põhimõtte tähenduse.¹⁵²

Riigikohtu kriminaalkolleegium on enda kohtupraktikas *ne bis in idem* põhimõtte sisutamisel lähtunud EIK kohtupraktikast. Küsimust, millal on tegemist teo teistkordse menetlemisega PS § 23 lg 3 ja konventsiooni 7. protokolli 4. artikli tähenduses, on käsitletud Riigikohtu varasemas praktikas¹⁵³ võttes aluseks EIK seisukohad asjas *Franz Fischer v. Austria*. Konkreetsetes EIK lahendis jõuti seisukohale, et konventsiooni 7. lisaprotokolliga 4 ei ole vastuolus olukord, kus ühe teo suhtes on kohaldatavad mitu normi, kuid selle nõude rikkumise välistamiseks ei piisa ainuüksi asjaolust, et isiku sama tegu menetleti või teda karistati erinevates menetlustes või formaalselt erinevate sätete järgi. Esineb olukordi, kus üks tegu näib esmapilgul vastavat mitmele erinevale süüteo koosseisule, kuid mille puhul lähemal kontrollimisel ilmneb, et menetleda tuleb vaid ühe koosseisu järgi, sest see hõlmab kogu teise normi rikkumise ebaõigust ehk olukord, kus üks ja sama tegu vastab kahele süüteo koosseisule, millest üks sisaldab täpselt samu tunnuseid, mis teine, ning veel mingit lisatunnust. Võib esineda ka juhtumeid, kus erinevad süüteo koosseisud kattuvad vaid väikeses osas, seega, kui isik mõistetakse erinevates, üksteisele järgnevates menetlustes süüdi erinevate süüteo koosseisude järgi, peab kohus kontrollima, kas nende süütegude koosseisutunnused langevad kokku olulisel määral.¹⁵⁴ Seega ei tohi isikut teist korda karistada juhul, kui esmapilgul näib üks tegu moodustavat rohkem kui ühe õiguserikkumise, kuid lähemal

¹⁵¹ RKKKo 3-1-1-23-09, p 9, lk 3-4.

¹⁵² RKKKo 3-1-1-104-06 p 5, lk 2; RKKKo 3-1-1-57-08 p 10, lk 4.

¹⁵³ RKKKo 3-1-1-120-06, p 7, lk 3; RKKKo 3-1-1-57-08, p 11, lk 5; EIKo 37950/97, *Franz Fischer v. Australia*, point 25, p 8.

¹⁵⁴ EIKo 37950/97, *Franz Fischer v. Australia*, point 25, p 8.

vaatlusel nähtub, et süüdistus tuleb esitada ainult ühes õigusrikkumises, kuna selle koosseis hõlmab tervenisti ka teiste koosseisude ebaõigsuse. Kahekordse karistamise keeldu ei riku seevastu õigusrikkumiste ideaalkonkurents ehk olukord, kus isiku üks tegu kujutab endast mitut omaette õigusrikkumist, st kui selle teo eest näevad karistuse ette erinevaid õigushüvesid kaitsvad normid.¹⁵⁵ Riigikohtu kriminaalkolleegium on ka oma edasises kohtupraktikas *ne bis in idem* põhimõtte sisustamisel juhindunud EIK seisukohtadest. 10. veebruari 2009. a otsusega asjas *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa* revideeris EIK selle põhimõtte osas oma seisukohti. Selles otsuses märkis EIK, et konventsiooni 7. protokolli 4. artikli esimest lõiget tuleb mõista selliselt, et see keelab isiku suhtes teistkordse menetluse juhul, kui see menetlus käsitleb samu või sisuliselt samu fakte. *Ne bis in idem* põhimõtte rikkumise väite kontrollimiseks tuleb alustada faktide võrdlemisest. Sealjuures on tähtsusetu, millised uue süüdistuse osad järgnevas menetluses kinnitust leiavad või tagasi lükatakse. Ainult sellisel juhul on tagatud isiku kaitse mitte ainult uue karistamise, vaid ka uue menetluse eest. Eeltoodust tulenevalt tuleb teo teistkordse menetlemise keelu rikkumine tuvastada süüdistatavale omistatud kuritegude faktiliste asjaolude võrdlemise teel.¹⁵⁶ Riigikohtu kriminaalkolleegium leidis 18. jaanuari 2010. a otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-57-09, et selline tõlgendus vastab PS § 23 lg 2 sõnastusele. Pärast *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa* lahendit, lähtub ka Riigikohus *ne bis in idem* põhimõtte rikkumise kindlaks tegemisel EIK lahendis välja toodud kriteeriumitest ning kasutab ka vastavat ladinakeelset terminit.¹⁵⁷

Haldusajades esines termin *ne bis in idem* 5 korda. Termin esines kolmes otsuses kahekordselt ja ühes määruses ühekordselt. Ühes otsuses kasutas seda ringkonnakohus, teises otsuses kaebaja maakohtu menetluses, kolmandas otsuses kolleegium ning määruses leidis termin kasutust Vabariigi Valitsuse poolt. Otsuses, kus kasutas terminit ringkonnakohus, viitas kohus varasemale Riigikohtu halduskolleegiumi lahendile, kus seletati põhimõtet järgnevalt: „Haldussanktsioonide kohaldamisel tuleb arvestada *ne bis in idem* reeglit ning kedagi ei saa halduskorras korduvalt karistada ühe ja sama teo eest ühe ja sama seadusesätte või üht ja sama sotsiaalset huvi (õigushüve) kaitsvate seadusesätete alusel.“¹⁵⁸

¹⁵⁵ RKKKo 3-1-1-88-02 p 7.4, lk 4; EIKo 37950/97, *Franz Fischer vs. Austria*, point 25; EIKo 84/1997/868/1080 *Oliveira vs. Switzerland*, point 26.

¹⁵⁶ E. Kergandberg. PS § 23/16.3 – Ü. Madise jt (toim), (viide 136).; Uno Lõhmus. *Ne bis in idem* põhimõtte Euroopa Inimõiguste Kohtu 10. veebruari 2009. a otsus asjas *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*. – *Juridica*, 2009/III, lk 147; Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika Riigikohtu lahendites. Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohus 2012, lk 18; EIKo 14939/03, *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*.

¹⁵⁷ RKKKo 3-1-1-10-14 p 7.1-7.2, lk 4-5; RKKKo 3-1-1-57-09 p 17, lk 8; RKKKo 3-1-1-20-12 p 12, lk 6; RKKKo 3-1-1-56-15 p 8, lk 5.

¹⁵⁸ RKHKo 3-3-1-62-15 p 5, lk 2-3; RKHKo 3-3-1-1-04 p 18, lk 6.

Põhiseaduslikkuse järelevalve asjade lahendites leidis termin ühekordselt kasutust kohtumääruses, kus kasutasid seda kaebajad ise. Ka Riigikohtu tsiviilkolleegium kasutas ühekordselt konkreetset väljendit enda määruses, selgitades, et kui pankrotimenetluses otsustatakse kohaldada isiku suhtes karistusena ärikeeldu teo eest, mille eest on teda juba varasemas kriminaal- või väärteomenetluses süüdi tunnistanud, võib sattuda vastuollu PS § 23 lg-s 3 sätestatud teistkordse menetlemise keelu ehk *ne bis in idem* põhimõttega. Samuti selgitas kolleegium põhimõtte tähendust, tuues välja, et põhimõtte keelab karistada isikut ühe ja sama teo eest mitmes erinevas iseseisvas menetluses.¹⁵⁹

Ex ante, ex post, ex nunc ja ex tunc

Kõigi valdkondade peale kokku kasutati arvukalt ka termineid *ex ante, ex post, ex nunc* ja *ex tunc* – kokku 55 korral. Kuna konkreetsete terminite puhul on tegu ajalise määratluse sisuga terminitega ning sealjuures *ex ante* terminile vastandub *ex post* ja terminile *ex nunc* vastandub termin *ex tunc*, analüüsitakse neid käesolevas alapeatükis ühiselt.

Ex ante tähendab „enne teo toimumist, enne seda, eelnevalt“.¹⁶⁰ Termin on seotud vaatlusviisi või situatsiooniga, mida tuleb hinnata enne teo toimepanemist teise isiku positsioonist lähtuvalt.¹⁶¹ *Ex post* seevastu tähendab tõlkes „pärast teo tegemist; pärast seda, seejärel“.¹⁶² Jaan Sootak on välja toonud termini *ex ante* kasutuse karistusõiguses. Nimelt, materiaali- ja menetlusõiguse piiritlemiseks on välja töötatud mitu testi, näiteks *nullum crimen nulla poena sine lege* ja karistuse vahetu kohaldamise objektiivsuse testid. Esimesel juhul kuulub norm materiaalsoigusesse, kui teo karistatavus kuulub juba *ex ante* ehk teo eel antavast hinnangust, mis ei sõltu konkreetsetest asjaoludest; karistus ei kujuta endast juba teadaolevale tegijale antavat hinnangut, vaid on eelneva ja üldteada objektiivne hinnang teole. Sellega on riik oma karistusvõimu sidunud juba teo eelse ajaga.¹⁶³

Termin *ex nunc* tähendab tõlkes „alates nüüdsest hetkest“.¹⁶⁴ *Ex tunc* tähendab tõlkes „alates tollest hetkest; toonasest, selleaegsest lähtuvalt; algusest peale“.¹⁶⁵ *Ex nunc* ja *ex tunc* on

¹⁵⁹ RKTkm 3-2-1-124-09 p 18, lk 7.

¹⁶⁰ *Ex* on eessõna, mida kasutatakse aja märkimisel ning *ante* on väljendis kasutusel kui „enne, varem“. – R. Kleis jt, lk 117, 414; K. Adomeit jt, s.v. *ex ante*, lk 98; Black's Law Dictionary, s.v. *ex ante*, p 582.; H. E. S. Mattila, p 180.

¹⁶¹ T. Rauk, lk 18.

¹⁶² K. Adomeit jt, s.v. *ex post*, lk 103.

¹⁶³ J. Sootak. Karistusseaduse mõistest: omad, manulised ja lapulised. – Juridica, 2011/1, lk 61.

¹⁶⁴ K. Adomeit jt, s.v. *ex nunc*, lk 102.

¹⁶⁵ K. Adomeit jt, s.v. *ex tunc*, lk 104.

tähenduselt vastandterminid, seega kasutatakse neid lahendites tihti ka koos. Näiteks on mõlemad terminid leidnud Riigikohtu halduskolleegiumi määruses kasutust järgmiselt: „Kuid K.E.A. Edenbergi teistmisavalduse rahuldamine sõltub Riigikohtu halduskolleegiumi arvates ka sellest, kas üldkogu 12. aprilli 2006. a osaotsusel, mis jõustus 12. oktoobril 2006, on *ex nunc* või *ex tunc* toime.“¹⁶⁶ Riigikohtu tsiviilkolleegium on väljendeid kasutanud järgmiselt, tuues välja ka nende tõlke: „Seega ei lõpe rendileping mitte tagasiulatuvalt (*ex tunc*), vaid edasiulatuvalt (*ex nunc*).“ *Ex nunc* oli haldusajade lahendites tarvitusel kuuel korral.¹⁶⁷

Madis Ernitsa seisukoha järgi on PS¹⁶⁸ § 152 lg 2 õigusjärelmiks Riigikohtu pädevus tunnistada põhiseadusvastane õigusakt kehtetuks. Selles kontekstis omab tähtsust ka *ex nunc*-ja *ex tunc*-kehtetus. On vaieldav, kas kehtetuks tunnistamise korral on õigusakt kehtetu *ex tunc* ehk tagasiulatuvalt ja ilma, et õigusjõudu oleks vaja õigusaktiga lõpetada või *ex nunc* ehk edasiulatuvalt. Esimesel juhul ei omanda õigusakt õigusjõudu, teisel juhul lakkab algselt õigusjõu omandanud õigusakt kehtimast kohtuotsuse jõustumise või kohtuotsuses määratud hetkest.¹⁶⁹ Riigikohus on varasemas praktikas rõhutanud, et terminid kehtetuks tunnistama tuleb tõlgendada kui õigusakti õigusjõu kõrvaldamist *ex nunc*. See tulenes üldisest põhimõttest, et õigusakt on jõus niikaua kuni ta selleks ettenähtud korras kas muudetakse või tühistatakse. Siiski on Riigikohus uuemas praktikas loobunud *ex nunc* dogmast, mööndes, et põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses tehtud otsustel võib olla tagasiulatuva jõud.¹⁷⁰ Madis Ernits nõustub Riigikohtu uuema praktikaga ning väljendab, et PS § 152 lg-st 2 tuleneb Riigikohtu pädevus tunnistada seadus kehtetuks nii *ex tunc* kui ka *ex nunc* ning Riigikohus peab otsuses selgelt esile tooma, kummal viisil ta otsustab.¹⁷¹

Konkreetsed terminid esinesid kokku kogu perioodi jooksul Riigikohtu lahendites 55 korda. Võrreldes terminiga *obiter dictum*, esines antud termineid kuue võrra vähem. Terminid *ex ante* ja *ex post* ja *ex nunc* esinesid kõigis valdkonnas: enim kuriteo- ja väärteoasjade lahendites, kokku 29 korda, haldusajade lahendites 11 võrra vähem ehk kokku 17 korda, põhiseaduslikkuse järelevalve asjades ning tsiviilasjades kummaski kokku neli korda. Termin *ex tunc* esines nii tsiviilasjades kui haldusajades kummaski ühekordselt.

¹⁶⁶ RKHKm 3-3-2-1-07 p 33, lk 13

¹⁶⁷ RKTko 3-2-1-21-05 p 12, lk 4.

¹⁶⁸ PS § 152 lg 2: „Riigikohus tunnistab kehtetuks mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseaduse sätte ja mõttega.“

¹⁶⁹ M. Ernits. PS § 152/5.3.4. – Ü. Madise jt (toim), (viide 136).

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ M. Ernits. PS § 152/5.3.4. – Ü. Madise jt (toim), (viide 136).

Tabel 4. Terminite *ex ante*, *ex post*, *ex nunc* ja *ex tunc* esinemine Riigikohtu lahendites 1993.-2016. a

	Tsiviilasjad	Kuriteo- ja väärteoasjad	Haldusasjad	Põhiseaduslikkuse järelevalve asjad
<i>Ex ante</i>	1	16	7	1
<i>Ex post</i>	1	12	4	1
<i>Ex nunc</i>	1	1	6	2
<i>Ex tunc</i>	1	0	1	0
Terminid kokku:	4	29	18	4

Kuriteo- ja väärteoasjade lahendites esines termin *ex ante* 16 korda ja *ex post* 12 korda. Termin *ex ante* kasutati vaid kuriteoasjade lahendites. *Ex post* termin esines kuriteoasjade lahendites 11 korral ning 10 korral neist kasutas terminit kolleegium ise, ühel korral aga ringkonnakohus. *Ex post* termin esines ühekordselt ka väärteoasjade lahendis: „Seejuures peab kohus ka uue kriminaalasja raames *ex post* kontrollima jälitustoiminguga saadud tõendi seaduslikkust ning *ultima ratio*-põhimõtte järgimist.”¹⁷² *Ex ante* terminit kasutas 14 korral kolleegium ise, selgitades sageli ka termini tähendust. Näide: „Ründe olemasolu ja selle lõpuhetke tuvastamine sõltub faktilistest asjaoludest ja lähtub objektiivse kõrvaltvaataja seisukohalt teo toimepanemise ajal (nn *ex ante* hindamine).”¹⁷³ Samuti kasutasid terminit nii ringkonnakohus kui kolleegium lahendis nr 3-1-1-34-08, selgitades, et hädakaitsetegevuse ründe vastavuse või mittevastavuse tuvastamisel tuleb lähtuda nn *ex ante* kriteeriumist ehk objektiivse kõrvaltvaataja seisukohast, tuues seega samuti välja termini põhimõtte.¹⁷⁴ Terminit ongi lahendites enim kasutatud seoses hädakaitsetegevuse ründe vastavuse või mittevastavuse tuvastamisel.¹⁷⁵ *Ex nunc* terminit kasutas ühel korral kolleegium ise: „Seega tunnistas üldkogu riigi õigusabi tasu määramist reguleerivad tasude ja kulude korra sätted (koos volitusnormi vastava osaga) kehtetuks *ex nunc* alates 26. oktoobrist 2016.”¹⁷⁶

Haldusasjade lahendites esines termin *ex ante* seitse korda, *ex post* neli korda, *ex nunc* kuus korda ja *ex tunc* ühe korra. Halduskolleegium on selgitanud lahti ka termini *ex ante* tähenduse: „Seetõttu tuleb ennetava meetme õiguspärasuse kontrollimisel lähtuda *ex ante* vaatlusviisist, s.t arvestada saab neid asjaolusid, mis olid haldusorganile teada enne meetme

¹⁷² RKKKo 3-1-1-53-16 p 14, lk 6.

¹⁷³ RKKKo 3-1-1-107-12 p 10, lk 6.

¹⁷⁴ RKKKo 3-1-1-34-08 p 9, lk 5.

¹⁷⁵ RKKKo 3-1-1-129-12 p 9.4, lk 7; RKKKo 3-1-1-71-14 p 8, lk 4; RKKKo 3-1-1-139-04 p 10, lk 7.

¹⁷⁶ RKKKo 3-1-1-89-16 p 42, lk 11.

rakendamist.“ Samas punktis on kolleegium vastandiks terminile *ex ante* toonud välja ka termini *ex post* tähenduse: „Seetõttu ei saa kohus ennetava meetme (praeguse juhul ohjeldusmeetme) õiguspärasuse hindamisel lähtuda *ex post* vaatlusviisist, s.t võtta arvesse neid asjaolusid, mis ilmnesid pärast meetme rakendamist ehk seda, kas kinnipeetav käitus saateautos agressiivselt ja ohtlikult või mitte.“¹⁷⁷

Tsiviilasjade lahendites esinesid neli erinevat terminit igaüks vaid ühel korral. *Ex ante* terminit kasutati kostja poolt enda seisukoha põhjenduseks: „*Ex ante* oleks iga mõistlik isik toiminud nii, nagu seda tegi kostja.“¹⁷⁸ *Ex post* leidis aga kasutust hageja seisukoha põhjenduses: „Kindlustusandja *ex post* ekspertiis, et põlveoperatsioon ei olnud vajalik elu säilitamiseks ja raske tervisekahjustuse vältimiseks, ei saa olla alus hüvitamisest keeldumisele, kui kindlustatud isik juhendus arsti soovitusel ja tal olid ka tavainimese jaoks tuntavad meditsiinilised näidustused, nagu jala funktsioonihäire, tugev valu, tugev paistetuse, kõrge palavik.“¹⁷⁹

Põhiseaduslikkuse järelevalve asjades esinesid nii termin *ex ante* kui ka *ex post* kumbki vaid ühel korral kasutatuna Riigikohtu enda poolt. Sealjuures esinesid terminid *ex ante* ja *ex post* koos ühes lahendis: „Kontrollisüsteemi osaks on eel- ehk enne jälitustoimingut toimuv (*ex ante*) kontroll (mis seisneb enamasti jälitustoiminguks loa andmises), toimingu ajal tehtav kontroll ja järelkontroll pärast toimingut (*ex post* kontroll).“¹⁸⁰ Konkreetsetes lahendis esinesid terminid kolleegiumi enda seisukoha põhjendustes. Termin *ex nunc* esines kahes erinevas lahendis kokku kaks korda, st kummaski üks kord. Näide: „Praeguses asjas tulebki AÕSRS § 154 lõiked 2-4 ja AÕS § 1582 lõike 1 esimese lause osa „asjaõigusseaduse rakendamise seaduse §-s 154 kehtestatud suurus“ õiguskindluse huvides kehtetuks tunnistada edasiulatuvalt ehk *ex nunc*.“¹⁸¹ Nagu nähtub, tõi kolleegium eelnevas lahendis lühidalt välja ka termini tõlke.

---

¹⁷⁷ RKHKo 3-3-1-63-09 p 16, lk 6; RKHKo 3-3-1-33-10 p 12, lk 6.

¹⁷⁸ RKTko 3-2-1-23-15 p 8, lk 8.

¹⁷⁹ RKTko 3-2-1-178-12 p 6, lk 6.

¹⁸⁰ RKPJKo 3-4-1-42-13, p 47, lk 10.

¹⁸¹ RKPJKo 3-4-1-25-11 p 55, lk 10.

2.2. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendites

Conditio sine qua non

Tsiviilkolleegiumi lahendites oli arvuliselt enim esinevaks terminiks *conditio sine qua non*, mis leidis kasutust 29 korral. *Conditio sine qua non* põhimõtte tähendab tõlkes tingimus, ilma milleta mitte ehk vajalik või nõutav tingimus.¹⁸² Karistusõiguses tuvastatakse põhjuslik seos teo ja tagajärje suhtes ekvivalentsusteooria ehk *conditio sine qua non* alusel. Selle kohaselt on põhjuslik seos olemas, kui tegu on tagajärje saabumise eeldus, st ilma selleta ei oleks tagajärge saanud. Tagajärje on põhjendanud mainitud tegu, kui ei ole võimalik tegu mõtteliselt kõrvaldada ehk ära mõelda, ilma et ka tagajärg ära langeks.¹⁸³ Ka tsiviilõiguses tuleb kahju tekkimisel tuvastada kahju tekitaja ja tekkinud kahju vahel põhjuslik seos ning seega tuleb lähtuda põhimõttest *conditio sine qua non*, st ilma isikule etteheidetava teota ei oleks kahju tekkinud.¹⁸⁴ Vastav reegel on kirjas VÕS¹⁸⁵ § 127 lg 4, mille järgi peab isik hüvitama kahju üksnes juhul, kui asjaolu, millel tema vastutus põhineb, on kahju tekkimisega sellises seoses, et tekkinud kahju on selle asjaolu tagajärg.¹⁸⁶ Sealjuures ei pea põhjuslik seos olema alati vahetu ehk tekkinud kahju ei pea igal juhul olema kohustuse rikkumise vahetu tagajärg. Põhjuslik seos on olemas juhul, kui ilma kostjale etteheidetava teota ei oleks kahju tekkinud.¹⁸⁷

Tsiviilasjades leidis termin *conditio sine qua non* vaid kohtuotsustes, kus seda kasutati kokku 29 korral 23 kohtuotsuses. Kuues kohtuotsuses kasutati terminit igapähe kaks korda ning ülejäänud 17 kohtuotsuses kasutati seda vaid ühe korra. Enamikes tsiviilasjade kohtuotsustes on kolleegium viidanud VÕS § 127 lg-le 4, milles sisaldub *conditio sine qua non* ehk põhjusliku seose test. Kolleegium on põhjendanud, et põhjusliku seose tuvastamisel teo ja kahju vahel VÕS § 127 lg 4 mõtte kohaselt peab kasutama nn *conditio sine qua non*-testi, mille kohaselt ajaliselt eelnev sündmus loetakse hilisema põhjuseks, kui ilma esimese sündmuseta poleks ajaliselt hilisemat sündmust toimunud. Selleks saab kasutada nn elimineerimise meetodit, mille abil jäetakse kostja väidetav tegu mõtteliselt kõrvale ja

¹⁸² K. Adomeit jt, *s.v. conditio sine qua non*, lk 63.

¹⁸³ RKKKo 3-1-1-30-13 p 13, lk 9; RKKKo 3-1-1-56-13 p 11, lk 9; RKKKo 3-1-1-55-09 p 25.3, lk 14-15.

¹⁸⁴ RKTko 3-2-1-171-10 p 3, lk 4.

¹⁸⁵ VÕS § 127 lg 4: „Isik peab kahju hüvitama üksnes juhul, kui asjaolu, millel tema vastutus põhineb, on kahju tekkimisega sellises seoses, et tekkinud kahju on selle asjaolu tagajärg (põhjuslik seos).“

¹⁸⁶ RKTko 3-2-1-149-05 p 12, lk 4.

¹⁸⁷ RKTko 3-2-1-149-05 p 13, lk 5.

uuritakse, kas kahjulik tagajärg oleks ilma selleta saabunud. Kui kahjulik tagajärg oleks saabunud ka ilma kostja väidetava teota, pole kostja tegu kahju põhjuseks.¹⁸⁸ Nii kolleegium, maakohus, ringkonnakohus kui ka hageja on kasutanud kohtuotsustes väljendit *conditio sine qua non*, tuues välja ka selle selgituse, mille kohaselt loetakse ajaliselt eelnev nähtus hilisema nähtuse põhjuseks siis, kui ilma esimeseta poleks teist saabunud.¹⁸⁹ Lisaks on kolleegium väljendanud, et kui isikule etteheidetav käitumine seisneb tegevusetuses, saab põhjusliku seose tuvastamiseks kasutada asendamismeetodit, mille abil asendatakse ärajäänud tegevus mõtteliselt ja vaadatakse, kas kahju oleks siis jäänud olemata. Kui kahjulik tagajärg oleks ikkagi saabunud, pole isiku käitumine kahju põhjuseks.¹⁹⁰

Prima facie ja expressis verbis

Tsiviilasjade lahendite puhul saab välja tuua, et kogu perioodi jooksul kasutati läbivalt ladinakeelseid väljendeid *prima facie* ja *expressis verbis*. *Prima facie* tähendab tõlkes „esmapilgul, näiliselt, eelkõige“.¹⁹¹ Neljas lahendis kasutati terminit viitega rahvusvahelise kaupade autoveolepingu konventsiooni erinevatele sätetele.¹⁹² Näiteks on kasutatud maakohtu otsuse refereeringus terminit järgmiselt: „Kaaskostja OÜ TRANSPORTO ei ole saanud 7 päeva jooksul kauba vastuvõtmisest alates CMR art 30 kohast avaldust kauba kaotsimineku kohta, mis on CMR art 30 p 1 järgi *prima facie* tõendiks selle kohta, et saaja sai kauba sellises seisundis, nagu on märgitud saatedokumendis.“¹⁹³ Ühes lahendis viitas tsiviilkolleegium terminit kasutades Rahvusvahelise Kaubandus- ja Tööstuskoja reglemendi sättele järgmiselt: „Rahvusvahelise Kaubandus- ja Tööstuskoja reglemendi art. 7 kohaselt on hagejal võimalik pöörduda rahvusvahelisse vahekohtusse ka siis kui lepingu poolte vahel ei ole *prima facie* lepingut asja üleandmiseks vahekohtu otsustada või on selline leping, kuid see ei nimeta konkreetselt RKT vahekohut.“¹⁹⁴ Järelikult on terminit *prima facie* kasutatud viitega rahvusvahelistele aktidele. Termin *expressis verbis*¹⁹⁵ on leidnud kasutust seoses erinevate

---

¹⁸⁸ RKTko 3-2-1-53-06 p 11, lk 3; RKTko 3-2-1-78-06 p 13, lk 6; RKTko 3-2-1-45-08 p 17, lk 6; RKTko 3-2-1-161-10 p 11, lk 6; RKTko 3-2-1-35-11 p 12, lk 7; RKTko 3-2-1-173-12 p 18, lk 8; RKTko 3-2-1-38-15 p 19, lk 8; RKTko 3-2-1-181-15 p 31, lk 28; RKTko 3-2-1-69-15 p 22, lk 8; RKTko 3-2-1-101-16 p 18, lk 11; RKTko 3-2-1-42-16 p 19, lk 8; RKTko 3-2-1-171-10 p 16, lk 10-11; RKTko 3-2-1-39-15 p 10, lk 6-7.

¹⁸⁹ RKTko 3-2-1-26-05 p 10, lk 5; RKTko 3-2-1-29-11 p 9, lk 4-5; RKTko 3-2-1-108-11 p 5, lk 4; RKTko 3-2-1-171-10 p 16, lk 11; RKTko 3-2-1-21-13 p 4, lk 4; RKTko 3-2-1-48-15 p 4, lk 4; p 7, lk 6.

¹⁹⁰ RKTko 3-2-1-42-16 p 19, lk 8.

¹⁹¹ K. Adomeit jt, s.v. *prima facie*, lk 207.

¹⁹² RKTko 3-2-1-15-05 p 5, lk 3; RKTko 3-2-1-38-98 p 20, lk 3; RKTko 3-2-1-143-08 p 12, lk 4; RKTko 3-2-1-56-06 p 12, lk 5.

¹⁹³ RKTko 3-2-1-15-05 p 5, lk 3.

¹⁹⁴ RKTko III-2/1-11/94, lk 1.

¹⁹⁵ Ladina termini *expressis verbis* tähenduse kohta vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.1.3.

riigisiseste seaduste sätetega.¹⁹⁶ 1999. a kohtuotsuses on termin leidnud tsiviilkolleegiumi poolt kasutatust tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹⁹⁷ jõustumise tagajärjel 1. septembril 1998. a: „TsMS § 353 lg 2 keelab *expressis verbis* kassatsioonkaebuses hagi aluse ja eseme muutmise ning nõuete esitamise, mida ei esitatud varem.“¹⁹⁸ Ka teises kohtulahendis on 2016. a on terminit kasutatud viitega TsMS-le, kuid seekord juba selle uuele redaktsioonile, mil kostja täheldas, et TsMS § 383 lg 11 kasutab sõna „üksnes“, mis viitab normi imperatiivsele iseloomule ning selles normis on nimetatud *expressis verbis* nõudesummat, mitte hüpoteegisummat.¹⁹⁹ Nagu näha, on kostja kasutanud ladinakeelset väljendit, et enda seisukohta rõhutatult esile tuua. Lisaks on *expressis verbis* terminit kasutatud ka ühes lahendis viitega 1995. a liikluskindlustuse seadusele²⁰⁰, teises viitega tsiviilseadustiku üldosa §-le 4 ja kanalisatsiooniseaduse § 11 lg-le 1²⁰¹ ning kolmandas lahendis äriseadustiku § 59 lg-le 5 ja §-le 71.²⁰² Need esinemisjuhud juhivad tähelepanu asjaolule, et kui üldkeeles on terminid *prima facie* ja *expressis verbis* laialt tundud väljendid ja nende kasutamisel ei piirdu ainult juriidiliste tekstidega,²⁰³ siis kohtulahendites kvalifitseeruvad need väga olulisteks ja spetsiifilise tähendusega juriidilisteks terminiteks. Näiteks termin *expressis verbis* omab erilist tähtsust, kuna Riigikohus kasutab seda enamikel juhtudel viitega sellele, et väga oluline on seaduse teksti lugeda ning välja selgitada, mis seal täpselt kirjas on.

Meditsiinilised terminid

Arstiteadus on üks neid teadusvaldkondi, kus ka tänapäeval kasutatakse ladinakeelseid oskussõnu. Kui kohtupraktika käigus vajab selgitamist või täpsustamist mõni meditsiiniline fakt, kasutatakse seejuures ka vastava teadusala ladinakeelseid eritermineid. Nii näiteks leidis tsiviilkolleegiumi lahendites leidis üksikuid meditsiinilisi termineid. 2006. a on leidnud kasutatust ladinakeelsed väljendid nagu *cauda equina* ning *disci prolaps*. *Cauda equina* tähendab tõlkes „hobusesaba sündroomi“ „väljasopistunud ja hobusesaba komprimeeriva lülivaheketta põhjustatud sündroom“. ²⁰⁴ Samas lahendis on kasutatud ka teist meditsiinilist ladinakeelset terminit, mida kasutas kostja, väites, et tal on diagnoositud *disci prolaps*, mis

---

¹⁹⁶ RKTko 3-2-1-22-99, lk 5; RKTko 3-2-1-88-98, lk 2; RKTkm 3-2-1-98-16 p 7, lk 3; RKTko 3-2-1-21-12 p 7, lk 6; RKTko 3-2-1-169-10 p 2, lk 2.

¹⁹⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustik (edaspidi TsMS). – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 28.12.2016, 22.

¹⁹⁸ RKTko 3-2-1-22-99, lk 5.

¹⁹⁹ RKTkm 3-2-1-98-16 p 7, lk 3.

²⁰⁰ RKTko 3-2-1-88-98, lk 2.

²⁰¹ RKTko 3-2-1-169-10 p 2, lk 2.

²⁰² RKTko 3-2-1-21-12 p 7, lk 6.

²⁰³ M. Ristikivi (viide 29), lk 85.

²⁰⁴ RKTko 3-2-1-78-06 p 1, lk 1.

samuti võib tekitada nn hobusesaba sündroomi.²⁰⁵ Neid ladinakeelseid haiguste nimetusi on kasutatud 2006. a lahendis nr 3-2-1-78-06, kus analüüsitakse põhjuslikku seost arsti tegevuse ja patsiendi haiguse vahel ja sellest tulenevat kahju hüvitamise võimalust patsiendile. 2008. a leidsid samuti ühes lahendis kasutamist kaks meditsiinilist terminit. Kohtulahendis kasutas hageja hagiavaldu termineid järgmiselt: „11. juunil 2004 diagnoosis Ars Medica OÜ plastikakirurg hagejal *status post* trauma ja *cicatrix multi post mors*“²⁰⁶ ning esitas ka ravisoovitused.²⁰⁷ Nimetatud meditsiinilisi termineid on kasutanud ladina keeles, et anda edasi diagnoosi täpset nimetust. 2015. a kasutati ühes lahendis kahte ladina terminit kokku koguni kuuel korral. Nendeks olid teineteise vastandterminid *in vivo* ja *in vitro*.²⁰⁸

Tsiviilasjade lahendites leidis kaheksa erinevat terminit, mida kasutati vaid ühekordselt. Nendeks terminiteks olid *de jure*, *exceptio rei judicata*, *contra*, *ultra vires*, *lex posterior*, *iura novit curia*, *inter alia* ja *lex rei sitae*. Väljendi *contra* puhul saab välja tuua, et 1998. a Riigikohtu lahendis leidis see kasutust põhjusel, et vastav väljend esines ajalehe pealkirjas ning kohtuotsuse asjaoludes oli see välja toodud: „Tallinna Linnakohtule 29. aprillil 1996. a esitatud hagiavaldu kohaselt avaldati AS-le Postimees kuuluvas ajalehes "Postimees" 14. oktoobril 1995. a Mart Nuti artikkel "Keskerakond *contra* Euroopa Liit". Termin *lex posterior* leidis kasutust 2003. asjaõigusseaduse muudatuste tagajärjel.²⁰⁹ Lisaks kasutati 1996. a ja 2002. a kohtulahendites termineid viidetega tsiviilkoodeksi § 28 lg-le 1,²¹⁰ § 70 lg-le 2,²¹¹ 2005. a TsMS §-le 228,²¹² 2012. a rahvusvahelise eraõiguse seadus § 18 lg-le 1²¹³ ning rahvusvahelise merivõlgade ja pantide konventsiooni artikli 12 lg-le 2.²¹⁴

Tuleb mainida, et tsiviilasjade puhul esines vaid ühel aastal termin *sui generis*, mida kasutati kümnel korral 2012. a kohtulahendis nr 3-2-1-71-12, mis teeb sellest terminist Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendites ka arvuliselt enim kasutatava termini ühes ainsas kohtulahendis.²¹⁵

---

²⁰⁵ RKTko 3-2-1-78-06 p 2, lk 2.

²⁰⁶ Kuigi ladina termineid kasutatakse täpse diagnoosi märkimiseks, on see termin grammatiliselt valesti kirjutatud ning selle õige vorm on „*cicatrix multi post mortem*“.

²⁰⁷ RKTko 3-2-1-85-08 p 2, lk 2.

²⁰⁸ *Ibid*, p 7, lk 5.

²⁰⁹ Põhjalikumalt ladina termini *lex posterior* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.2.1.

²¹⁰ RKTko 3-2-1-113-02 p 14, lk 5;

²¹¹ RKTkm 3-2-1-115-96, lk 2.

²¹² RKTko 3-2-1-165-04 p 13, lk 3.

²¹³ RKTko 3-2-1-165-12 p 17, lk 9.

²¹⁴ RKTkm 3-2-1-176-11 p 4, lk 3.

²¹⁵ Põhjalikumalt ladina termini *sui generis* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.2.1.

2.3. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites olid enim kasutatavaks terminiteks *in dubio pro reo*, *ultima ratio* ning termin *nulla poena, nullum crimen* ja selle variandid.

In dubio pro reo

Arvuliselt kõige enam kasutati kuriteo- ja väärteoasjades ladinakeelset terminit *in dubio pro reo*, mis esines kokku 68 korral: kuriteoasjades 51 korral ning väärteoasjades 17 korral. Võrreldes terminiga *ultima ratio*, kasutati *in dubio pro reo* terminit seitsme võrra enam. *In dubio pro reo* põhimõtte tähendab tõlkes kahtluse korral süüdistatava kasuks²¹⁶ ehk teisisõnu väljendades, et kohtuotsuse tegemisel tuleb *in dubio pro reo* põhimõttest lähtudes tõlgendada kahtlused süüdistatava kasuks.²¹⁷ Konkreetne põhimõtte sisaldub PS § 22 lg-s 2,²¹⁸ KrMS § 7 lg-s 3²¹⁹ ning konventsiooni artiklis 6 lg-s 2.²²⁰ KrMS näeb ette konkreetseid põhimõtteid, mis kaitsevad süüdistatavat ning mis ei esine tsiviilkohtumenetluses. Nende põhimõtete alla kuulub ka *in dubio pro reo* ehk kahtluse korral süüdistatava kasuks põhimõtte.²²¹ Seega on tegu karistusõigusliku põhimõttega. *In dubio pro reo* põhimõtte käib ainult faktiliste asjaolude kohta. Kahtlus kindlalt tuvastatud teo õiguslikus hinnangus ei anna kohtunikule õigust toetuda *in dubio pro reo* põhimõttele ja mõista kohtualune õigeks väitega, et senine kohtupraktika ja teooria ei ole veel andnud sellele küsimusele ühest vastust.²²² Samuti ei saa *in dubio pro reo* põhimõttele ei saa tugineda, tõlgendamaks süüdimõistetu kasuks otsuses esinevaid vormistuslikke vigu.²²³ Mitte igasugune süüdistusversiooni kummutada püüdev kaitseversioon ei saa evida sellise kahtluse kvaliteeti, mis võiks olla hõlmatud *in dubio pro reo* põhimõttest. Süüdistatava kasuks tuleb tõlgendada vaid selline kõrvaldamata kahtlus süüdistusversiooni paikapidavuses, mis on konkreetseid asjaolusid arvestades eluliselt usutav.²²⁴ Kahtluse korral valitakse süüdimõistmisel kohtualuse jaoks soodsam variant.²²⁵

---

²¹⁶ H. E. S. Mattila, p 183.

²¹⁷ RKKKo 3-1-1-60-10 p 9, lk 4.

²¹⁸ PS § 22 lg 2: „Keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama.“

²¹⁹ KrMS § 7 lg 3: „Kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolukus tõlgendatakse tema kasuks.“

²²⁰ Konventsiooni art 6 lg 2: „Igaüht, keda süüdistatakse kuriteos, peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud.“

²²¹ K. Sein. Should Estonian Law Provide for an Award of Punitive Damages? – *Juridica International*, 2007/XII, pp 46-54.

²²² J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 140.

²²³ RKKKo 3-1-2-3-09 p 6.2, lk 2.

²²⁴ RKKKo 3-1-1-8-10 p 8, lk 5; RKKKo 3-1-1-38-11 p 18, lk 12.

²²⁵ J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted *in dubio pro reo* ja *iura novit curia*. - *Juridica*, 2009/3, lk 108-109.

Riigikohtunik Eerik Kergandberg on tähendanud, et kahtluste süüdistatava kasuks tõlgendamise põhimõtte on seadusandja lugenud süütuse presumptsiooni klassikalise määratlusega sedavõrd lahutamatult seotuks, et on *in dubio pro reo* paigutanud süütuse presumptsiooni põhimõtet käsitlevasse KrMS § 7 lõikesse 3. Kõnealune seos seisneb selles, et iseenesest ei tähenda oma süütuse tõendamise kohustuse puudumine PS § 22 lg 2 mõistes otseselt ja vahetult, et isiku süü tõendamise kohustus lasub riigil. Süüteomenetluses pole alternatiive sellele, et isiku õigusega mitte tõendada süüteomenetluses enda süü puudumist saab korreleeruda vaid riigi kohustus tõendada tema süü olemasolu. *In dubio pro reo* põhimõtte kohustab riigiametnikke silmas pidama süütuse presumptsiooni kogu süüteomenetluse vältel isiku süüd puudutava iga uue kahtlustuse korral.²²⁶ Raul Narits on samuti kirjeldanud, et kriminaalmenetluses lasub prokuröriil tõendamise koormis, kelle ülesandeks on tõendada, et süüdistatav on süüdi. Kui prokurör seda võimeline tõendama ei ole, peab kohtunik lähtuvalt *in dubio pro reo* printsiibist tegema õigeksmõistva otsuse.²²⁷ Ka Riigikohus on kinnitanud sama seisukohta, väites, et süüdistuse tõendamise peab kohtus tagama prokuratuur ja tema ülesanne on teha kõik selleks vajalikud toimingud. Kui tunnistaja ütlustes tekivad kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste tõendite alusel.²²⁸ Teisalt, teatud menetlussituatsioonide suhtes on kolleegium põhjendanud, et juhul, kui kohtualune otsustab end kaitsta aktiivselt, peab ta kas ise esitama tõendid oma väidete õigsuse kinnitamiseks või looma süüdistajale reaalse võimaluse nende väidete kontrollimiseks. Kui end aktiivselt kaitsev kohtualune jätab esitamata oma väidete õigsust kinnitavad tõendid ega loo reaalselt võimalust nende väidete kontrollimiseks, pole alust rääkida kahtlustest, mida tuleks tõlgendada kohtualuse kasuks.²²⁹

In dubio pro reo termin esines kuriteoasjade lahendites 41 otsuses ning 1 määruses kokku 51 korda. Riigikohus on enda lahendis selgitanud vastuseks õiguslik küsimusele, kas *in dubio pro reo* põhimõtte välistab isiku süüditunnistamise kaudsete tõendite alusel järgnevat. PS § 22 lg-s 2 ja KrMS § 7 lg-s 3 sisalduvast *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene, et isikut süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks

---

²²⁶ E. Kergandberg. PS § 22/2. – Ü. Madise jt (toim), (viide 136).

²²⁷ R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2007, lk 143.

²²⁸ RKKKo 3-1-1-24-06 p 13, lk 6; RKKKo 3-1-1-88-06 p 12, lk 5; RKKKo 3-1-1-47-08 p 5.4, lk 3; RKKKo 3-1-1-78-05 p 7.2, lk 3; RKKKo 3-1-1-82-06 p 11, lk 5; RKKKo 3-1-1-90-06 p 36, lk 14; RKKKo 3-1-1-113-12 p 7.3, lk 5.

²²⁹ RKKKo 3-1-1-112-99, lk 3; RKKKo 3-1-1-104-05 p 6.3, lk 4; EIKo 9815/82, *Lingens ja Leitgeb vs Austria*, point 29, p. 10; point 46, p. 15.

tugineda kaudsetele tõenditele. Otseste tõendite puudumine iseenesest ja vahetult ei tähenda veel kahtluste olemasolu, mida tuleks tõlgendada süüdistatava kasuks. Alles tõendamisprotsessi lõppetapil ehk siis, kui nii otseste kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava või menetlusaluse isiku süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole.²³⁰ Riigikohus on selgitanud ka, et Riigikohtu praktikas ei ole välistatud isiku süüditunnistamine ja karistamine vaid ühele tõendile tuginedes, rõhutades samal ajal põhjendamiskohustuse täitmise ja kohtuotsuses sisalduvate järelduste jälgitavuse olulisust. Neil juhtudel peab kohus eriti põhjalikult vaagima kõiki selle ühe süüstava tõendi uurimisel tõstatatud kahtlusi ja need veenvalt kummutama.²³¹

Kriminaalkolleegium kasutas terminit 14 väärteoasjade kohtuotsustes kokku 17 korral. Määrustes terminit ei esinenud. *In dubio pro reo* põhimõttele viitas kriminaalkolleegium näiteks väärteoasjas, kus politseiametnik teostas üksinda liiklusjärelvalvet ja mõõtis sõidukite sõidukiirust. Sündmuse toimumise ajal kehtinud liiklusjärelvalve määrustiku kohaselt pidi liiklusjärelvalve toimikond olema vähemalt kaheliikmeline. Kriminaalkolleegium on varasemas praktikas aktsepteerinud võimalust, et liiklusjärelvalvet toimetatakse üksi, kuid sellisel juhul peaks väärteosündmuse tuvastanud kohtuvälise menetluse ametnik püüdma astuda täiendavaid samme võimaldamaks anda toiminule objektiivset hinnangut. Näiteks saab liiklusjärelvalve toiminguid salvestada, tagades seeläbi võimaluse kontrollida nii toimingu läbiviimise asjaolusid kui ka hinnata selle tulemuste usaldusväärsust. Kohtuvälise menetleja ei olnud käesolevas asjas kohaldanud täiendavaid meetmeid, et tagada karistuse kohaldajale võimalus anda väärteoasjale objektiivne hinnang. Konkreetsem lahendis leidis kolleegium, et tulenevalt KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttest tuleb kõrvaldamata kahtlused süüdistatava süüdiolukus tõlgendada aga süüdistatava kasuks.²³² Väärteoasjades kasutatigi terminit hulgaliselt seoses probleemse situatsiooniga, mil politseiametnik teostas liiklusjärelvalvet üksinda, seega ka mitmes teises sama probleematikaga väärteoasja lahendis põhjendas kolleegium sarnase sõnastusega enda seisukohta, et *in dubio pro reo* põhimõttest tulenevalt tuleb kõrvaldamata kahtlused

---

²³⁰ RKKKo 3-1-1-12-07, p 8, lk 2; RKKKo 3-1-1-33-08 p 10.2, lk 4; RKKKo 3-1-1-24-12 p 8, lk 5.

²³¹ RKKKo 3-1-1-67-15 p 18, lk 4.

²³² RKKKo 3-1-1-82-10 p 10, lk 4; RKKKo 3-1-1-96-10 p 10, lk 3; RKKKo 3-1-1-22-12 p 8, lk 3; RKKKo 3-1-1-89-14 p 7, lk 4

süüdistatava süüdiolokus tõlgendada süüdistatava kasuks.²³³ Peamiselt viitaski kriminaalkolleegium vääртеoasjade kohtuotsustes KrMS § 7 lg-le 3 ning tõi välja selle sisu.²³⁴

In dubio pro reo põhimõtet defineeritakse Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites erinevalt. Sageli on viidatud KrMS § 7 lg-le 3, mille kohaselt kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolokus tõlgendatakse tema kasuks. Samuti viidatakse lisaks eelnimetatud KrMS paragrahvile ka PS §-le 22. Riigikohus on kasutanud süütuse presumptsiooni üht põhimõtet erinevate vääртеo- ja kuritegude kirjeldamisel erinevates valdkondades, kus pole kogutud piisavalt tõendeid süüdimõistmiseks, näiteks: süüdistaja süüdistamine tapmise korral, kuid ruumis viibis viibis mitu inimest, kellest ühegi süü kohta pole kriminaalmenetluse käigus õnnestunud koguda ümberlukkamatuid otseseid tõendeid;²³⁵ surma põhjustamine ettevaatamatusest;²³⁶ riigisaladuse ja salastatud välisteabe avalikustamine ettevaatamatusest;²³⁷ avaliku korra raske rikkumise eest.²³⁸

Ultima ratio

Riigikohtu kriminaalkolleegiumis oli teiseks enim kasutatavaks terminiks *ultima ratio*, mis esines kokku 61 korral: kuriteoasjades 49 korral ning vääртеoasjades 12 korral. Väljend *ultima ratio* tähendab tõlkes „viimne vahend või abinõu“.²³⁹ Termin viitab põhimõttele, et kui õigushüvesid on võimalik leebemate meetmetega kaitsta, ei ole rangema abinõu rakendamine põhjendatud.²⁴⁰ Ka Riigikohus on väljendanud, et karistusõiguslik sekkumine peab lähtuma *ultima ratio* põhimõttest.²⁴¹ Jälitustoimingute puhul väljendub KrMS § 126¹ lg 2 kohaselt *ultima ratio* printsiip selles, et jälitustoimingu läbiviimine on lubatud, kui andmete kogumine muude toimingutega või tõendite kogumine muude menetlustoimingutega ei ole võimalik, ei ole õigel ajal võimalik või on oluliselt raskendatud või kui see võib kahjustada

²³³ RKKKo 3-1-1-82-10 p 10, lk 4; RKKKo 3-1-1-96-10 p 10, lk 3; RKKKo 3-1-1-22-12 p 8, lk 3; RKKKo 3-1-1-89-14 p 7, lk 4.

²³⁴ RKKKo 3-1-1-75-10 p 10., lk 3; RKKKo 3-1-1-41-10 p 9, lk 2; RKKKo 3-1-1-12-10 p 10, lk 3; RKKKo 3-1-1-82-09 p 19, lk 7; RKKKo 3-1-1-89-14 p 7, lk 4; RKKKo 3-1-1-22-12 p 8, lk 3; RKKKo 3-1-1-96-10 p 10, lk 3; RKKKo 3-1-1-82-10 p 10, lk 4.

²³⁵ RKKKo 3-1-1-24-12.

²³⁶ RKKKo 3-1-1-57-10.

²³⁷ RKKKo 3-1-1-90-06.

²³⁸ RKKKo 3-1-1-78-05.

²³⁹ *Ultimus* kui „viimane, äärmine“ ning *ratio* kui „talitusviis, meetod“. – R. Kleis jt, lk 935, 1098; K. Adomeit jt, s.v. *ultima ratio*, lk 254.

²⁴⁰ M. Kairjak. Majanduskaristusõigus karistusõiguse revisjoni raames. – *Juridica*, 2014/VIII, lk 633.

²⁴¹ RKKKo 3-1-1-82-07 p 8, lk 3.

kriminaalmenetluse huve.²⁴² *Ultima ratio* printsiip tähendab, et nii jälitustoimingu loa taotleja kui ka kohus peavad veenduma, et tõendite kogumine muul viisil on välistatud. Konkreetne põhimõtte eeldab, et enne jälitustoimingute tegemist on üritatud tõendeid koguda muul viisil.²⁴³ Seda seetõttu, et oleks välistatud jälitustoimingu tegemine inimeste suhtes, kes ei ole kuriteos kahtlustatavad.²⁴⁴ Eerik Kergandberg on väljendanud seisukohta, et KrMS²⁴⁵ § 145 lõikest 1 lähtuvalt peab jälitustegevuseks luba andev kohtumäärus olema põhistatud ja kirjalik. Kui määruses põhjendused puuduvad, siis peab kriminaalasja arutav kohus jälitustegevuse seaduslikkuse kontrollimisel tõdemagi, et luba ja seega ka jälitustegevus ise on ebaseaduslikud kas või ainuüksi *ultima ratio* põhimõtte kontrollimatuse tõttu.²⁴⁶ *Ultima ratio* põhimõtte sisusse ei kuulu nõuet, et enne põhiõigusi enam riivavat jälitustegevust tuleks kindlasti kasutada mingit leebemat jälitustegevust. Seega ei ole nõutav, et näiteks enne telefonikõne pealtkuulamist toimetataks varjatud jälgimist, kuid mistahes jälitustegevust valides peab menetleja suutma põhjendada, miks on põhiõigusi vähem riivavad meetmed välistatud või nende kasutamine oluliselt raskendatud ning milles need raskused konkreetselt seisneksid.²⁴⁷

PS²⁴⁸ § 20 lg 2 p 3 annab vabadusõiguse riive õigustatud aluse üldise turvalisuse ja kriminaalmenetluse tagamiseks vahistamise teel. Kuna vabaduse võtmine on vabadusõiguse raske piiramine, näeb KrMS vahi alla võtmise tõkendina ette PS mõttes äärmuslikumateks juhtudeks. Selles väljendub *ultima ratio* ehk viimase abinõu põhimõtte.²⁴⁹ Ka Riigikohus on väljendanud seisukohta, et vahistamine on *ultima ratio* abinõu, mille vältimatus selgitatakse välja kaalutusõigust kasutades.²⁵⁰

Kuriteoasjades kasutati terminit kokku 17 otsuses ning üheksas määruses. Kohtuotsustes esines termin kokku 49 korda ja määrustes 13 korda. Märkimisväärne on, et Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 30. juuni 2014. a otsuses nr 3-1-1-14-14 esines termin *ultima ratio* väga arvukalt – kokku 14 korda. Ka Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 16. detsemberi 2014. aasta

---

²⁴² RKKKm 3-1-1-2-13 p 5.2, lk 4; RKKKm 3-1-1-49-15 p 8, lk 2; RKKKo 3-1-1-14-14 p 771, lk 156; RKKKo 3-1-1-51-14 p 22.2, lk 12.

²⁴³ RKKKo 3-1-1-14-14 p 767, lk 155.

²⁴⁴ RKKKm 3-1-1-68-14 p 10.3, lk 4.

²⁴⁵ KrMS § 145 lg 1 p 1: „Määrus on: 1) menetleja kirjalikult vormistatud ja põhistatud menetlusotsustus.“

²⁴⁶ E. Kergandberg. *Per aspera ad fair trial.*- Juridica, 2011/1, lk 76.

²⁴⁷ *Ibid*, lk 77.

²⁴⁸ PS § 20 lg 2 p 3: „Vabaduse võib võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras: 3) kuriteo või haldusõiguserikkumise ärahoidmiseks, sellises õiguserikkumises põhjendatult kahtlustatava toimetamiseks pädeva riigiorгани ette või tema pakkumineku vältimiseks.“

²⁴⁹ T.Kolk. PS § 20/14.1. – Ü. Madise jt (toim), (viide 136).

²⁵⁰ RKPJKo 3-4-1-2-16, p 76, lk 10.

kohtumääruses nr 3-1-1-68-14 kasutati terminit kokku lausa 11 korral. Terminit *ultima ratio* kasutatigi enamjaolt kriminaalkolleegiumi kohtulahendites laialdaselt seoses jälitustegevuse jälitustegevusega kui isikute põhiõigusi kõige riivavama tõendite kogumise viisiga. Kohtulahendites kontrolliti ning analüüsiti tõendite jälitustoiminguga kogumise vältimatust vajalikkusest lähtuvalt *ultima ratio* põhimõtet, mis on sätestatud KrMS § 1261 lg-s 2. Samuti kontrolliti, kas jälitustegevusega saadud tõendeid koguti seaduse kohaselt ehk kas need tõendid on konkreetsel juhul lubatavad.²⁵¹ Riigikohus on toonud oma lahendites välja olulisi põhimõtteid jälitustoimingute tegemisel. Näiteks, et iseenesest ei ole välistatud, et jälitustoiming on kriminaalasjas esimene uurimis- või menetlustoiming, millega ühtlasi kriminaalmenetlust alustatakse, kuid *ultima ratio* põhimõttest tulenevalt on see siiski võimalik üksnes erandlikel juhtudel.²⁵² Kahe või enama kuriteo puhul võib kolleegiumi hinnangul n-ö leebemate menetlustoimingute tegemise võimatuse hindamise kohustus ära langeda ka muudel juhtudel, kui üksnes juhuleiu korral. Ei saa välistada elulist olukorda, kus ühte kuriteokahtlust uurides on muude uurimistoimingutega teabe saamine välistatud ja jälitustoiminguga tegemist ei saa tõendite hävimise vmt ohu tõttu edasi lükata, kuid samal ajal on tekkinud täiendav kahtlus või uurimisversioon, mille kohta võidakse samade kahtlustatavate suhtes tehtava jälitustoimingu käigus teavet saada. Sellisel juhul ei saa kõneleđa puhtakujulisest juhuleiust teise kuriteo osas, kuivõrd menetlejal oli juba enne jälitustoimingute tegemist algteave, et ta võib ka teise kuriteokahtluse kohta teavet saada. Selliselt saadud tõendite lubatavus võib olla põhjendatav samasugustel motiividel nagu juhuleiu kasutamise puhul, sest ei ootamatu ega oodatud teabe saamine teise kuriteo kohta muuda olematuks seda, et esimese kuriteo kohta tehtud jälitustoiming on õiguspärane. Küll aga oleks lubamatu see, kui menetleja viitab jälitustoimingu loa taotluses *ultima ratio* põhimõttele vastava kuriteo uurimisvajadusele, tegelikult on eesmärk koguda tõendeid üksnes teise kuriteokahtluse kohta. Sellisel viisil toimimine tähendaks seda, et menetleja soovib teha jälitustoimingu ilma *ultima ratio* põhimõtet järgimata.²⁵³

Väärteoasjades leidis termin *ultima ratio* viies kohtuotsuses, kus seda kasutati kokku 12 korda. Kolleegium tõi kahes otsuses välja sarnased põhimõtted: esiteks, et karistamine peab õigusriigis olema *ultima ratio* ja riik võib rakendada seda alles siis, kui kergemad vahendid ei

---

²⁵¹ Üldine põhimõte jälitustoiminguga saadud tõendi seaduslikkuse kohta tuleneb KrMS §-st 1261 lg-st 4, mis sätestab, et jälitustoiminguga saadud teave on tõend, kui jälitustoimingu loa taotlemisel ja andmisel ning jälitustoimingu tegemisel on järgitud seaduse nõudeid.

²⁵² RKKKm 3-1-1-68-14 p 22.1, lk 8; p 22.6 lk 10.

²⁵³ RKKKm 3-1-1-68-14 p 23.2, lk 10-11.

kaitse õigushüve küllaldaselt²⁵⁴ ning teisena, et karistusõiguslik sekkumine peab lähtuma *ultima ratio* ehk viimase abinõu põhimõttest.²⁵⁵

Termin nulla poena, nullum crimen ja selle variandid

Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjade lahendites esines arvukalt ladinakeelseid väljendeid *nulla poena, nulla poena sine lege, nulla poena sine lege certa, nullum crimen, nullum crimen nulla poena sine lege, nullum crimen nulla poena sine lege certa, nullum crimen sine lege* ja *nullum crimen sine lege certa* – kokku 22 korda. Kuna konkreetsete väljendite puhul on tegemist ühe termini erinevate modifikatsioonidega, analüüsitakse neid käesolevas alapeatükis ühiselt.

Õigusriikliku karistusõiguse olulisim põhimõte *nullum crimen nulla poena sine lege scripta, stricta, praevia* sisaldub PS § 23 lg-s 1 ja lg 2 esimeses lauses.²⁵⁶ Tõlkes tähendab konkreetne väljend, et isiku tegu ei saa lugeda süüteks ja teda ei tohi selle eest karistada, kui seda tegu ei olnud tunnistatud süüteks enne teo toimepanemist jõustunud seadusega. Praktikas piirduakse antud termini puhul kärbitud variandiga *nulla poena sine lege*. Ka Riigikohtu lahendis, seda küll põhiseaduslikkuse järelevalve asjas, on välja toodud põhimõtte tähendus, mille kohaselt PS § 23 lõikest 1 tuleneb karistusõiguse üldpõhimõte *nullum crimen, nulla poena sine lege scripta, stricta, praevia*, millest tuleneb nõue lähtuda süüdimõistmise otsustamisel teo toimepanemise ajal jõus olnud seadusega kehtestatud karistusnormist.²⁵⁷

Nulla poena sine lege põhimõtte on kirjas ka konventsiooni artikli 7 lg-s 1, mille kohaselt kedagi ei või tunnistada süüdi kuriteos – teos või tegevusetuses, mis selle toimepanemise ajal kehtinud riigisisese või rahvusvahelise õiguse järgi ei olnud kuritegu. Samuti ei või konkreetse sätte kohaselt kohaldada raskemat karistust kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu. *Nulla poena sine lege* eeldab, et isikut saab süüdi tunnistada vaid parlamendi poolt vastuvõetud seaduse alusel – *nullum crimen sine lege scripta. Nulla poena sine lege* põhimõttest tulenev KarS-i tõlgendamise põhireegel keelab analoogia kasutamise kõigi teo karistatavust määravate tunnuste puhul, samuti karistuste ja muude karistusõiguslike mõjutusvahendite karmistamisel – *nullum crimen sine lege stricta*. Seega, kui kohus

²⁵⁴ RKKKo 3-1-1-81-14 p 8, lk 3.

²⁵⁵ RKKKo 3-1-1-82-07 p 8, lk 3.

²⁵⁶ PS § 23 lg 1: „Kedagi ei tohi süüdi mõista teo eest, kui seda tegu ei tunnista kuriteoks seadus, mis oli jõus teo toimepanemise ajal.“

PS § 23 lg 1. lause: „Kellelegi ei tohi mõista raskemat karistust kui see, mida võinuks talle mõista õiguserikkumise toimepanemise ajal.“

²⁵⁷ RKKKo 3-4-1-1-12 p 17, lk 3.

süüteoasja arutamise tulemina sedastab lünga karistusõiguses, peab ta kohtualuse õigeks mõistma.²⁵⁸

Nullum crimen nulla poena sine lege põhimõte tähendab, et „ilma vastava seaduseta pole kuritegu ega karistust“. See on õigusriikliku ja üksikisikute õiguste kaitset tõsiselt võtva karistusõiguse aluspõhimõte. *Nullum*'i õpetuse kujundamist karistusõiguses loetakse Jena ülikooli professori Paul Johann Anselm Feuerbachi suursaavutuseks aastaist 1799-1801.²⁵⁹ Teo karistatavus saab ilmned ainult kirjutatud seaduses ning seadusandja ülesanne on tagada seaduste arusaadavus.²⁶⁰ Eestis saab *nullum*'i doktriini rajajaks pidada Jaan Sootaki, kes on lähiajaloo õigusteaduslikus kirjanduses nii *nullum crimen*' fraasi kui ka A. Feuerbachi õpetuse levitajaks.²⁶¹

Jaan Sootak on avaldanud, et õigusriigi formaalne mõiste seondub õiguskindluse kui õigusriigi olulise tunnusega, mis väljendub individualsfääri puutumatuses, isiku kindlustundes, et riiklikul sekkumisel on teatud piirid. Õiguskord on vaadeldav rahukorrana, kus riiklik sekkumine on kitsendatud. Karistusõiguslikult toimuvadki õigusriigi formaalsed tunnused põhimõttes *nullum crimen nulla poena sine lege*.²⁶² Õigusriik peab üksikisikut kaitsma mitte ainult karistusõiguse kaudu, vaid ka selle vastu. *Nullum crimen nulla poena sine lege* ehk tõlkes vastavalt „ei ole süütegu ega karistust ilma seaduseta“, teisalt öeldes ka seaduslikkuse põhimõte on karistusõiguses formaalse õigusriigi alustugi. KarS-is ilmneb riigi karistusvolitus ja samas seadus ka piirab seda volitust.²⁶³ Teokaristusõiguse all mõistetakse sellist seadust, kus süüteo koosseis määrab karistatavuse ainult või peamiselt tegu iseloomustavate tunnuste abil. Karistus kujutab endast seega üksnes vastust toimepandud teole ning ei pea silmas tegija senist ega tulevast elukäiku. Tegijakaristusõiguses seevastu seostatakse sanktsioon tegija isikuga ning sanktsiooni liigi ja määra tingib tegija asotsiaalsus. Põhiseaduslik norm *nullum crimen nulla poena sine lege* eeldab teokaristusõigust.²⁶⁴

Terminit *nulla poena* kasutas ühekordselt õiguskantsler kuriteoasjas. Samas kohtuotsuses kasutas kriminaalkollegium ühe korra ka terminit *nullum crimen sine lege* ning ühe korra väljendit *nulla poena sine lege* järgnevalt, viidates konventsiooni artikli 7 lg-le 1: „Euroopa

²⁵⁸ E.Kergandberg, PS § 13/3.2. – Ü. Madise jt (toim), (viide 136).

²⁵⁹ M. Luts-Sootak. Null on number – karistusõiguses, lk 179. – A. Parmas, P. Pruks (koost). *Tractatus terribiles*. Artiklikogumik professor Jaan Sootaki 60. juubeliks. Tallinn: Juura 2009.

²⁶⁰ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 47.

²⁶¹ M. Luts-Sootak, lk 180.

²⁶² J. Sootak (viide 163), lk 43.

²⁶³ J. Sootak (viide 163), lk 43-44; H.E.S. Mattila, p 183.

²⁶⁴ J. Sootak (viide 163), lk 79.

inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 7 lg 1 sätestab kaks olulist karistamise põhimõtet: 1) isikut saab süüdi tunnistada ja karistada teo eest üksnes siis, kui see tegu selle toimepanemise ajal kehtinud siseriikliku või rahvusvahelise õiguse järgi oli kuritegu (*nullum crimen sine lege*); 2) õigusnormi rikkumise korral ei või kohaldada raskemat karistust kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu (*nulla poena sine lege*).²⁶⁵ Väljend *nullum crimen sine lege* esines lisaks veel ka ühes kohtuotsuses ja ühes määruses. Samuti kasutati kriminaalkolleegiumi kahes otsuses kummaski ühekordselt ka terminit *nullum crimen*.

Väljendit *nulla poena sine lege certa* kasutas väärteoasjas ühes lahendis kaitsja enda seisukoha põhjenduseks samuti ainult ühe korra. Ühekordselt kasutati ka väljendit *nullum crimen sine lege certa* kuriteoasjas ringkonnakohtu põhjenduses, kus ringkonnakohtus väljendas, et tulenevalt määratletuse nõudest ehk *nullum crimen sine lege certa* põhimõttest peab seaduse sõnastus olema küll võimalikul üheselt mõistetav, kuid see ei tähenda täielikku keeldu kasutada määratlemata õigusmõisteid või normatiivseid koosseisutunnuseid.²⁶⁶

Väljend *nullum crimen, nulla poena sine lege* esines kuriteoasjade lahendites kolmel korral kolmes erinevas lahendis, täpsemalt ühes kohtumääruses ning kahes kohtuotsuses. Kohtumääruses viitas kolleegium, et põhimõtte on sätestatud PS §-s 23²⁶⁷ ning kohtuotsuses viitas kolleegium konventsiooni artiklile ja selles sisalduvale samale põhimõttele ning selle tähendusele. Kolleegium selgitas, et karistusõiguse kontekstis tuleb täiendavalt arvestada, et vastavalt üldtunnustatud põhimõttele ei tohi direktiivi toime viia riigisisese karistusõiguse tõlgendamisel selleni, et luuakse riigisisese seadusest sõltumata karistusõiguslik vastutus või seda vastutust karmistatakse. EIK on selgitanud, et konventsiooni artikli 7 kohaselt saab ainult seadus mingi teo tunnistada kuriteoks ja kehtestada selle eest karistuse (*nullum crimen, nulla poena sine lege*).

Väljend *nullum crimen, nulla poena sine lege certa* esines kuriteoasjades seitsmel korral kokku kuues erinevas lahendis, sealjuures viies kohtuotsuses ning ühes kohtumääruses. Määruses viitas Riigikohus, et põhimõtte sisaldub PS § 23 lg-s 2 ja § 13 lg-s 2 ning samuti konventsiooni artikli 7 lg-s 1 ja et põhimõtte puhul on tegu kuriteokoosseisu määratletusnõudega.²⁶⁸ Samuti on neljas kohtulahendis, nii kolmes kohtuotsuses kui ka ühes kohtumääruses kolleegium välja toonud määratletusnõude ning selgitanud pikemalt, mida see

²⁶⁵ RKKKo 3-1-3-10-02 p 21, lk 6.

²⁶⁶ RKKKo 3-1-1-100-13 p3.5, lk 3.

²⁶⁷ RKKKm 3-1-1-1-12 p 17, lk 9.

²⁶⁸ RKKKm 3-1-1-24-05 p 16, lk 4-5.

tähendab. Kolleegium väljendas, et KarS § 2 lg-s 1 ja PS § 23 lg-s 1 sätestatud määratletusnõude (*nullum crimen nulla poena sine lege certa*) kohaselt peab nii tegu, mille eest seadus karistuse ette näeb kui ka karistus olema selgelt määratletud, et igatühel oleks võimalik ette näha, milline käitumine on keelatud ja karistatav ning milline karistus selle eest ähvardab, et ta saaks oma käitumist vastavalt kujundada..²⁶⁹

Kriminaalkolleegium kasutas vääртеoasjas terminit *nullum crimen, nulla poena sine lege scripta, stricta, paevia* ühel korral, viidates, et see põhimõte on sätestatud PS § 23 lg-s 1 ning KarS §-s 2.²⁷⁰ Sõna „*praevia*“ asemel on Riigikohus ekslikult kasutanud sõna „*paevia*“, seega on esitatud väljendi ebaõige kirjapilt.

2.4. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu halduskolleegiumi lahendites

Haldusajades esinesid terminitest enim *mutatis mutandis* kokku 15 korda ning *erga omnes* kokku 12 korda. Konkreetsete terminite puhul saab välja tuua, et neid kumbagi leidis hulgaliselt ühes kohtulahendis: *mutatis mutandis* esines 14 korral 2003. a kohtuotsuses ning *erga omnes* esines 12 korral 2008. a kohtuotsuses.²⁷¹ Arvukalt esines ühel aastal ka ühes ainsas kohtulahendis termin *reformatio in peius* – kokku 11 korda.

Reformatio in peius

Reformatio in peius'e keeld tähendab, et isiku enda kaebuse alusel ei tohi tema senist olukorda raskendada, vaid lubatav on üksnes kas kaebuse täielik või osaliselt rahuldamine või kaebuse rahuldamata ja vaidlustatud haldusakti muutmata jätmine.²⁷² Eerik Kergandberg on väljendanud arvamust, et ausaks ei saa nimetada sellist kohtumenetlust, mille tulemina raskendatakse kõige laiemalt võttes mis tahes menetlusaluse isiku olukorda kaebemenetluses pärast seda, kui kaebuse esitajaks oli vaid see isik ise või siis tema kaitsja. Teisisõnu tähendab see *reformatio in peius*'e keelu pidamist ausa kohtumenetluse põhimõtte allsüsteemiks.²⁷³

---

²⁶⁹ RKKKm 3-1-1-89-13 p 8.1, lk 5; RKKKo 3-1-1-103-12 p 9, lk 4; RKKKo 3-1-1-23-12 p 8.2, lk 7-8; RKKKo 3-1-1-113-13 p 3.3, lk 4.

²⁷⁰ RKKKo 3-1-1-120-04 p 3, lk 2.

²⁷¹ Põhjalikumalt ladina terminite *mutatis mutandis* ja *erga omnes* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.2.3.

²⁷² RKHKo 3-3-1-12-15 p 9, lk 4.

²⁷³ E. Kergandberg (viide 246), lk 71.

Haldusajjade lahendites esines termin kogu uuritava perioodi vältel ainult 2015. a ühes lahendis kokku 11 korral.²⁷⁴ Lahendis kasutas ühel korral terminit Tallinna Halduskohus, kahel korral Tallinna Ringkonnakohus, neljal korral Bauhof Group AS kui kaebaja ning neljal korral halduskolleegium ise. Konkreetse lahendis põhjendas kaebaja, et vaidlustatud maksuotsus on vastuolus õiguskindluse ja *reformatio in peius*'e ehk muutmine halvemuse poole põhimõtetega. Kaebajale tehti varasemast koormavam maksuotsus õigusliku käsitluse (maksude arvutamise meetodika) muutmise kaudu ning kui kaebaja suutnuks seda ette näha, poleks ta pigem oma kaebeõigust üldse realiseerinud.²⁷⁵ Kolleegium tõi kaebaja väidetele vastekaaluks välja olulised põhimõtted *reformatio in peius*'e keelu kohaldamisel maksumenetluses. Kolleegium leidis, et nagu on ka ringkonnakohus oma otsuses selgitanud, tähendab *reformatio in peius*'e keeld seda, et isiku enda kaebuse alusel ei tohi tema senist olukorda raskendada, vaid lubatav on üksnes kas kaebuse täielik või osaline rahuldamine või kaebuse rahuldamata jätmine. See põhimõte realiseerub halduskohtumenetluses eeskätt dispositsioonipõhimõtte kaudu, mille kohaselt vaatab kohus kaebuse läbi vaid kaebuses taotletud ulatuses HKMS § 2 lg 3 järgi. Kolleegium nõustub ringkonnakohtu arusaamaga, et *reformatio in peius*'e keeld ei hõlmanud uuendatud maksumenetlust ning selle tulemusena antud uut maksuotsust. Kui maksukohustuslane on maksuotsuse vaidlustanud, võib maksuhaldur kogu maksuasja tervikuna uuesti läbi vaadata, sealjuures on maksuhalduril uue või muudetud haldusakti andmisel samasugused volitused, nagu tal oleks siis, kui ta teeks maksuotsuse esimest korda. Seega ei ole maksuhaldur sellises olukorras seotud *reformatio in peius*'e keelu põhimõttega. Seetõttu ei saa maksukohustuslasel maksuotsuse vaidlustamisel tekkida ka kaitstavat usaldust, et maksuotsuse kehtetuks tunnistamisel või tühistamisel kohtu poolt ei määrata algses otsuses määratud suuremat maksusummat.²⁷⁶

Expressis verbis

Kogu perioodi vältel kasutati sarnaselt tsiviilasjadele ka haldusajjades pidevalt terminit *expressis verbis* ning seda valdavalt erinevatele seadustele viidates, et nende täpsele sõnastusele tähelepanu juhtida. Näiteks on ringkonnakohus kasutanud terminit lauses: „Halduskohus viitas õigesti ATS vr § 12 lg 2 p-le 4, mis *expressis verbis* välistas kaebaja suhtes ATS vr § 57 kohaldamise.“²⁷⁷

---

²⁷⁴ RKHKo 3-3-1-12-15.

²⁷⁵ RKHKo 3-3-1-12-15 p 10, lk 6.

²⁷⁶ RKHKo 3-3-1-12-15 p 14, lk 9.

²⁷⁷ RKHKo 3-3-1-4-15 p 7, lk 3.

Praeter legem, intra legem ja contra legem

Aastatel 1998. ja 1999. a ning 2003. ja 2004 esinesid terminid *praeter legem, intra legem* ja *contra legem*.²⁷⁸ Termin *intra legem* esines lisaks ka 2003. a kohtumääruses ning termin *contra legem* 2012. ja 2014. a kohtumääruses.²⁷⁹ *Praeter legem* terminit kasutas kaebaja 1998. ja 1999. a seoses teede- ja sideministri 04. augusti 1997. a. määrusega nr. 31 kinnitatud sõitjate veo eeskirja punktiga 64, mille esimene alapunkt ületas kaebaja arvates *praeter legem* määruse regulatsioonipädevust.²⁸⁰ Sellest ilmneb ladina termini kasutamisel kohtulahendis seos sõitjate veo eeskirja kehtestamisega 01. septembril 1997. a.²⁸¹

Ühekordselt esinevad terminid

Konkreetses valdkonnas ühekordselt esinevateks terminiteks olid järgmised terminid: *bona fide, exitus letalis, aut dedere aut judicare, conditio sine qua non, vacatio legis, lex superior derogat legi inferiori, a priori, res judicata, sine qua non* ja *sui generis*. Termin *bona fide* leidis 2006. a kasutust seoses EK-ga lahendis, kus kaebaja esitas Maksu- ja Tolliameti Tartu Tolleinspektuuri 23. augusti 2004. a maksuotsuse peale kaebuse. Halduskolleegium sõnas lahendis järgmist: „Vastutav isik, *bona fide* (heas usus) importija ei saa toetuda ka õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumisele, sest temal kui ettevõtjal on kohustus võtta kõik vajalikud meetmed, et vähendada oma lepingulistest suhetes riske, mis on seotud võimaliku tollipoolse järelkontrolliga (Euroopa Kohtu 9. detsembri 1999. a määrus asjas C-299/98: CPL Imperial, EKL 1999, lk I-8683).“²⁸² Nagu näha, on lisatud väljendile ka selle eestikeelne tähendus. 2009. a esines kolmes erinevas lahendis kolm erinevat terminit: *aut dedere aut judicare, conditio sine qua non*²⁸³ ning *vacatio legis*.²⁸⁴ Termin *aut dedere aut judicare* lisandus Riigikohtu lahendisse seetõttu, et konkreetne põhimõte sisaldub rahvusvahelistes konventsioonides.²⁸⁵ 2016. a esines kaks erinevat terminit ühekordselt: *sui generis* ning *sine qua non*. Viimane termin sattus Riigikohtu halduskolleegiumi kohtuotsusesse, kuna

²⁷⁸ Põhjalikumalt ladina terminite *praeter legem, intra legem* ja *contra legem* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 2.5.

²⁷⁹ RKHKm 3-3-1-77-03 p 24, lk 6; RKHko 3-3-1-26-12 p 15, lk 7; RKHKm 3-3-1-21-14 p 20, lk 6.

²⁸⁰ RKHKm 3-3-1-28-98, lk 1; RKHKm 3-3-1-29-98, lk 1.

²⁸¹ Sõitjate veo eeskirja kehtestamine. – RTL 1997, 126, 734.

²⁸² RKHko 3-3-1-66-05 p 14, lk 12.

²⁸³ Põhjalikumalt ladina termini *conditio sine qua non* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 2.2.

²⁸⁴ Põhjalikumalt ladina termini *vacatio legis* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.2.4.

²⁸⁵ Põhjalikumalt ladina termini *aut dedere aut judicare* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.2.3.

Riigikohus viitas EK praktikale. Kolleegium väljendas järgmist: „Euroopa Kohus rõhutas samas kohtuasjas, et asjaolu, et andmete avaldamine on seotud kasu saamise eesmärgiga ei välista *a priori*, et seda võib lugeda toiminguks "üksnes ajakirjanduse jaoks" andmekaitse direktiivi art 9 mõttes, sest iga ettevõtja eesmärk on oma tegevusest kasu saada ning teatav äriiline edu võib olla isegi professionaalse ajakirjanduse olemasolu *sine qua non* tingimus (p 59).“²⁸⁶

Ühel aastal esinevad terminid

Lisaks ühekordselt esinevatele ladinakeelsetele terminitele leidis haldusasjades ka termineid, mis esinesid küll mitu korda, kuid seda ainult ühel aastal. 2008. a esines viies erinevas lahendis kokku viis korda termin *vice versa* seoses Eesti ja Vene Föderatsiooni vahelise kokkuleppega.²⁸⁷ 2009. a esines kolm erinevat terminit kolmes erinevas lahendis, neist igatühes kahel korral ning teistel aastatal neid termineid kohtulahendites ei kasutatud. Nendeks terminiteks olid *ad hoc*, *ex parte* ning *oncorhyncus mykiss*. Terminit *ad hoc* kasutas halduskolleegium viitega vangistusseaduse § 15 lg-le 2.²⁸⁸ Tõlkes tähendab termin *ad hoc* „selleks, kindlaks juhtumiks või otstarbeks“ ning väljendit kasutatakse haldusõiguses õigussuhete liigitamisel. *Ad hoc* haldusõigussuhted tekivad konkreetsel ja ühekordsel põhjusel ning piirduvadki sellega ka siis, kui nendega kaasnevad mingid tagajärjed. Kestvuse järgi on *ad hoc* haldusõigussuhted ühekordsed haldusõigussuhted.²⁸⁹ Termin *ex parte* leidis kasutust kohtuotsuses nr 3-3-1-57-09 viitega Euroopa Ülemkohtu lahendile.²⁹⁰ Riigikohtu halduskolleegiumi otsuses nr 3-3-1-6-09 kasutati kahel korral ladina terminit *oncorhyncus mykiss*, mis tõlkes tähendab „vikerforell“. ²⁹¹ Lahendis oli toodud ka sulgudes välja, et tegu on lõhe liigiga ning väljendit kasutati kaasuse asjaolude põhjenduses. Konkreetne otsus puudutas dumpinguvastast tollimaksu ning termin *oncorhyncus mykiss* oli otsuse seisukohast oluline, sest kaubakoodi deklareerimisest sõltus tollimaksu suurus.²⁹² 2014. a esines kahekordselt väljend *lex posterior derogat legi priori*²⁹³ ning 2016. a viiekordselt termin *modus operandi*.

²⁸⁶ RKHKo 3-3-1-85-15 p 20, lk 7-8.

²⁸⁷ Põhjalikumalt ladina termini *vice versa* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.2.3.

²⁸⁸ RKHKo 3-3-1-102-08 p 11, lk 5.

²⁸⁹ *Ad* tähendab väljendis „peale, lisaks“ ning *hoc* „siia, sinna“. – R. Kleis jt, lk 68, 517; K. Adomeit jt, *s.v. ad hoc*, lk 31; I. Koolmeister, K. Merusk. Haldusõigus. Õpik. Tallinn: Õigusteabe AS Juura 1995, lk 84; H. Maurer. Haldusõigus. Üldosa. 14. tr. Tallinn: Juura 2004, lk 111.

²⁹⁰ Põhjalikumalt ladina termini *ex parte* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.2.3.

²⁹¹ Encyclopedia of Life. *Oncorhyncus mykiss*. <http://www.eol.org/pages/205250> (14.04.2017).

²⁹² RKHKo 3-3-1-6-09 p 1, lk 2.

²⁹³ Põhjalikumalt ladina termini *lex posterior derogat legi priori* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 2.5.

Viimatimainitud termini puhul on tegu terminiga, mida kasutatakse kirjeldamaks kurjategija erilist tegutsemismeetodit ning see viitab erilisele kriminaalsele käitumismustrile, mille tõttu kuritegu või süüline käitumine tuntakse ära kui sama isiku kätetöö.²⁹⁴ Ka konkreetsetes kohtuotsustes, kus terminit kasutati, oli kriminaalasjas süüdistuse aluseks *modus operandi* põhimõte.²⁹⁵

2.5. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendites

Praeter legem, intra legem ja contra legem

Kõige arvukamalt esines kõnealuses valdkonnas kokku teineteisega seotud termineid *praeter legem, intra legem* ja *contra legem* – 34 korda.

Määrusandlusõiguse mahu alusel eristatakse kolme liiki määrusi. Esiteks, *intra legem* määrused ehk kehtiva seaduse rakendamiseks antud määrused, teiseks *praeter legem* määrused ehk määrused, kus sisaldub uus õigus ning kolmandaks, *contra legem* määrused ehk määrused, mille vastuvõtmiseks peab olema *expressis verbis* põhiseaduslik volitus. Eesti õiguskorras võivad valitsus ja ministrid vastu võtta *intra legem* ja *praeter legem* määrusi. *Intra legem* määruste vastuvõtmine tuleneb PS §-dest 87 ja 94; *praeter legem* määruste vastuvõtmine tuleneb PS §-dest 3, 87 ja 94. *Contra legem* määruste vastuvõtmine on kaasaegses õiguskorras pigem erandlik nähtus.²⁹⁶ *Praeter legem* tähendab eesti keeles seaduse kõrval ehk normid, mis ei ole antud seaduse vormis, ent täiendavad seadustes sisalduvat õigust ette antud piirides,²⁹⁷ *intra legem* tähendab tõlkes seaduse piires²⁹⁸ ja *contra legem* väljendab tõlkes seadusevastaseid määrusi.²⁹⁹

Praeter legem määrustega ei saa korraldada valdkondi, mida reguleerivad konstitutsioonilised seadused, samuti piirata põhiõigusi ja vabadusi ning muid valdkondi, mille reguleerimiseks nähakse põhiseaduses ette seadused või mis kuuluvad teiste riigiorganite pädevusse. Tegemist saab olla igakordse volitusega, kus täpselt sätestatakse reguleerimise valdkond ja aeg.³⁰⁰ *Praeter legem* määrused on õigusaktid, mis juhivad valdkondi, mis on seadusega

²⁹⁴ M. Radin. Radin Law Dictionary. 2nd edition. Dobbs Ferry (N.Y.): Oceana 1970, s.v. *modus operandi*, p 210.

²⁹⁵ RKHKo 3-3-1-32-16.

²⁹⁶ R. Narits (viide 223), lk 79.

²⁹⁷ I. Koolmeister, K. Merusk. Haldusõigus. Tallinn: Juura, 1995, lk 96

²⁹⁸ K. Adomeit jt, s.v. *intra legem*, lk 139.

²⁹⁹ Black's Law Dictionary. 7th Edition. St. Paul (Minn.): West Group 1999, s.v. *contra*, p 327.

³⁰⁰ I. Koolmeister, K. Merusk, lk 96-97.

reguleerimata, selles suhtes määrused asendavad seadusi.³⁰¹ *Intra legem* määrus on haldusakt, millega administratsioon rakendab kehtivat seadust ja konkretiseerib rakendatava seaduse norme.³⁰² *Intra legem* määrus peab olema PS ja seadusega kooskõlas. PS §-de 87 p 6 ja 94 lg 2 kohaselt saavad Vabariigi Valitsus ja ministrid anda *intra legem* määrusi ehk teisisõnu anda määrusi igakordse sõnaselge erivolituse alusel ja täitmiseks.³⁰³ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendist tuleneb, et Vabariigi Valitsuse nimel arvamust avaldanud majandus- ja kommunikatsiooniministeerium toob oma seisukohas välja, et PS § 3 ja § 87 p 6 alusel on Eesti õiguskorras lubatud ainult *intra legem* määrused, mis on kooskõlas delegatsiooninormis sisalduva eesmärgi, sisu ja ulatusega.³⁰⁴

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on *praeter legem*'it kasutanud üheksas lahendis kokku 20 korda.³⁰⁵ Termin *intra legem* on kasutamist leidnud viies kohtuotsuses kokku üheksal korral.³⁰⁶ Terminit *contra legem* kasutatud ühes kohtuotsuses neli korda ning teises ühe korra.³⁰⁷ Kõigi terminite puhul on Riigikohus neid kasutanud, seletades lahti ka nende tähenduse. *Contra legem* kohta on Riigikohus sõnanud: „Tulenevalt võimude lahususe põhimõttest, mille kohaselt legislatiivfunktsiooni teostamine kuulub seadusandja pädevusse, on seaduse reguleerimiseseme raamest väljunud halduse üldakt *praeter legem* või *contra legem* määrus. *Contra legem* määrustega muudetakse ja tühistatakse seadusi. Nimetatud määrust kaasajal demokraatlike riikide praktikas ei kasutata, kuna ta on otseses vastuolus õigusriigi põhimõtetega, ka Eestis on võimude lahususe põhimõttest tulenevalt *contra legem* määrused Põhiseadusega välistatud.“³⁰⁸

Lex posterior ja variandid

Põhiseaduslikkuse järelevalve asjades esinesid kokku kaheksal korral ka ühe termini erinevad variatsioonid *lex posterior*, *lex posterior derogat legi priori*, *lex specialis* ja *lex specialis derogat legi generali*.

---

³⁰¹ K. Merusk. The Right to Issue Regulations and its Constitutional Limits in Estonia. – *Juridica International*, 1996/I, pp 38-45.

³⁰² K. Maurer (koost), *s.v. intra legem*, lk 207.

³⁰³ R. Maruste, E.-J. Truuväli. Teooria ja praktika probleeme seondult põhiseaduslikkuse järelevalvega. *Juridica*, 1995/7, lk 307.

³⁰⁴ RKPJKo 3-4-1-16-06 p 7, lk 2.

³⁰⁵ RKPJKo III-4/1-2794; RKPJKo 3-4-1-3-96; RKPJKo 3-4-1-2-98; RKPJKo 3-4-1-10-00; RKPJKo 3-4-1-8-02; RKPJKo 3-4-1-22-03; RKPJKo 3-4-1-5-05; RKPJKo 3-4-1-16-06; RKPJKo 3-4-1-15-11.

³⁰⁶ RKPJKo III-4/1-2794; RKPJKo 3-4-1-3-96; RKPJKo 3-4-1-4-98; RKPJKo 3-4-1-8-02; RKPJKo 3-4-1-16-06; RKPJKo 3-4-1-15-11

³⁰⁷ RKPJKo 3-4-1-3-96; RKPJKo III-4/1-2794.

³⁰⁸ I. Koolmeister, K. Merusk, lk 96-97; RKPJKo 3-4-1-3-96 p 3, lk 4.

Lex superior derogat legi inferiori tähendab tõlkes, et kõrgem seadus muudab madalama seaduse.³⁰⁹ *Lex specialis derogat legi generali* põhimõtte tähistab, et eriseadus muudab üldseaduse.³¹⁰ Väljendist *lex specialis derogat legi generali* on tulenenud ka lühem termin *lex specialis*, mis tähendab tõlkes erinormi.³¹¹ Sealjuures erinorm *lex specialis* põhimõtte tähenduses ei saa endas sisaldada selliseid tunnuseid, mida pole üldnormis. Vastasel juhul võiks vaid juba mõne üksiku koosseisutunnuse kokkulangemise korral rakendada spetsiaalsuspõhimõtet, mis tooks endaga kaasa väärad ja soovimatud tagajärjed. Seda põhjusel, et erinevad normid võivad hoolimata mõne tunnuse kokkulangemisest iseenesestmõistetavalt olla mitte kokku langevate elementide tõttu sisuliselt täiesti erinevad.³¹²

Lex posterior derogat legi priori väljendab, et hilisem seadus muudab varasema seaduse.³¹³ Põhimõttest *lex posterior derogat legi priori* on tulenenud omakorda lühem termin *lex posterior*, mis tähistab hilisemat seadust. *Lex posterior generalis non derogat legi priori speciali* tähendab, et hilisem üldseadus ei muuda varasemat eriseadust.³¹⁴ Raul Narits on väljendanud, et kui erinevad õiguslikud tagajärjed ei lase ennast kooskõlastada, siis pole tegemist mitte normide konkurentsi, vaid vastuoluga. Vastuolusid seda saab lahendada õiguses üldtunnustatud põhimõtete abil. Kuna õiguskord on hierarhiline, siis selles hierarhias kõrgemasuv norm ületab tähtsuselt madalamatasemelise normi. Konstitutsioon asub kõrgemal kui valitsuse määrus, mida väljendab ladinakeelne *lex superior derogat legi inferiori* põhimõtte. Erinorm ületab tähtsuselt üldise normi ehk *lex specialis derogat legi generali* põhimõtte ja uuem norm ületab vana normi ehk *lex posterior derogat legi priori* printsiipi.³¹⁵

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium kasutas terminit *lex posterior* ühekordselt enda lahendi põhjendustes, öeldes, et 1. jaanuaril 2009. a jõustunud riigilõivuseaduse § 56 lg 1¹ on *lex posterior* võrreldes halduskohtumenetluse seadustku § 47¹ lg-ga 6 ja § 32 lg 3 teise lausega. Väitele lisas kolleegium põhjenduse, et sellest tulenevalt kehtib reegel, mille kohaselt hilisem seadus ehk 200-kroonise riigilõivu tasumise kohustus muudab kehtetuks varasema seaduse ehk lõivuvabastuse. Kolleegium kasutas samas lahendis

---

³⁰⁹ V. Saarmets. Konstitutsionilistest seadustest. – Õiguskeel, 2009/4, lk 5.

³¹⁰ V. Saarmets, lk 5.

³¹¹ RKKKo 3-1-2-1-10 p 7.4, lk 4.

³¹² RKKKo 3-1-1-28-11 p 13.4.1, lk 10.

³¹³ V. Saarmets, lk 5.

³¹⁴ *Ibid.*

³¹⁵ R. Narits (viide 223), lk 147.

kaks korda ka väljendit *lex posterior derogat legi priori*, selgitades lisaks, et seetõttu tuleb *lex posterior derogat legi priori* põhimõtte kohaselt kohaldada hilisemat normi ehk seega riigilõivuseaduse § 56 lg 18³¹⁶. Põhimõtte *lex posterior derogat legi priori* esines lisaks veel kolmes põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuotsuses ühekordselt.

Termin *lex specialis* esines ühekordselt põhiseaduslikkuse järelevalve asja kohtumääruses, kus seda kasutas ühel korral õiguskantsler oma seisukoha väljendamiseks. Väljend *lex specialis derogat legi generali* üksainus kord, kus seda kasutas kolleegium ning tõi välja põhimõtte tähenduse, mis väljendub selles, et üldsätetest saab erinormiga kõrvale kalduda.³¹⁷

Vacatio legis

Kõnealuses valdkonnas esines kolmes kohtulahendis väga arvukalt üks termin – selleks oli *vacatio legis*, mida kasutati 2004. a kohtuotsuses seitsmel korral, 2012. a kohtuotsuses kümnel korral ning 2013. a kohtuotsuses üheksal korral.³¹⁸ Seega on termin *vacatio legis* puhul tegu väljendiga, mis on põhiseaduslikkuse järelevalve asjades kõige enam ühes kohtulahendis korraga kasutatust leidnud.

Expressis verbis

Sarnaselt ladina terminite kasutamisele tsiviilasjade ning haldusajade lahendites, esineb ka põhiseaduslikkuse järelevalve asjades pidevalt perioodi jooksul kohtulahendites termin *expressis verbis*. Terminit *expressis verbis* on kolmel korral kasutatud põhiseadusele viidates.³¹⁹ Termin esinemisel kohtulahendis nr 3-4-1-15-07 saab tuua välja selle kasutamise seoses 9. märtsil 2003. a jõustunud vedelekütusevaru seadusega. Riigikohus kasutas terminit seadusele viidates: „Kolleegium nõustub halduskohtuga, et vedelkütusevaru seadus ei näe varumakse tasumisel *expressis verbis* ette menetlust, kus oleksid tagatud isiku põhiõigused, menetluse tulemusi ei fikseerita motiveeritud haldusaktis, puudub vaidemenetluse õiguslik regulatsioon jne.“³²⁰ 2014. a lahendis avaldas väljendi kasutamisele mõju KrMS-i uue redaktsiooni jõustumine 2013. aastal. Siseminister kui menetlusosaline täheldas konkreetses lahendis seoses jälitustoimingute tegemisega, et enne 1. jaanuari 2013. a tehtud

³¹⁶ RKPJKo 3-4-1-6-09 p 14, lk 5; p 19, lk 6.

³¹⁷ RKPJKo 3-4-1-5-10 p 56, lk 17.

³¹⁸ Põhjalikumalt ladina termini *vacatio legis* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.2.4.

³¹⁹ RKPJKo 3-4-1-3-98, lk 3; RKPJKo 3-4-1-9-98, lk 3; RKPJKo 3-4-1-3-05 p 5, lk 2.

³²⁰ RKPJKo 3-4-1-15-07 p 18, lk 7.

jälitustoimingutest teavitamise ja teavitamise edasilükkamise kohta kehtisid seadusest tulenevad kohustused nii uurimisasutusele kui ka kriminaalmenetlust juhtivale prokurörile. Sealjuures kuigi enne eelpool mainitud kuupäeva polnud seaduses sätestatud puudutatud isiku teavitamisele eelnevat korralist sõltumatut ja erapooletut kohtulikku kontrolli, oli jälitustoimingust puudutatud isiku teavitamise edasilükkamine lubatav vaid kuni edasilükkamist tinginud aluse äralangemiseni. Siseminister rõhutas, et ainuke erinevus 1. jaanuaril 2013. a jõustunud KrMS redaktsiooniga seisnes selles, et seaduses puudus *expressis verbis* sätestatud kohustus mitteteavitamise aluste jätkuvat esinemist süsteemselt kontrollida.³²¹ Väljendit *expressis verbis* on ka põhiseaduslikkuse järelevalve asjades kasutatud siis, kui soovitakse eriliselt rõhutada seaduse sätetes sisalduvat.

2008.-2016. a kasutatud terminid

Perioodi 2008-2016 puhul saab välja tuua, et neil aastatel esinesid mitmel korral järgnevad terminid: *de facto*, *ex officio* ning *ultima ratio*, mis enne 2008. a kohtulahendites kasutust ei leidnud. Terminit *de facto*³²² kasutas õiguskantsler lahendis, milles Tallinna Linnavolikogu esitas 19. novembril 2008. a Riigikohtusse taotluse tunnistada 11. mail 2005. a muudetud riigikontrolli seaduse § 7 lõike 1 punkt 3, § 7 lõige 2 ja § 7 lõige 21 kehtetuks vastuolu tõttu kohaliku omavalitsuse põhiseaduslike tagatiste ja õigusselguse põhimõttega. Õiguskantsler kasutas ladinakeelset väljendit täheldades, et riigikontrolli tähelepanekul, hinnangul või ettepanekul võib hoolimata siduvuse puudumisest selle kõrge autoriteedi tõttu olla *de facto* kohustav mõju.³²³ 2012. a leidis termin *de facto* ühes kohtulahendis kolmel korral kasutust. Nimelt, taotles õiguskantsler õigusselguse eesmärgil AÕS § 158² lõike 1 esimese lause põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks tunnistamist osas, milles see viitab AÕSRS §-s 154 sätestatud tasu suurusele. AÕS § 158² lg 1 jõustus 26. märtsil 2007. a.³²⁴ Kohtulahendis kasutas õiguskantsler terminit väljendades järgmist: „Kaitsevõõndisse jääva maa sihtotstarbeline kasutamine võib osutada võimatuks ning osal juhtudel ei ole välistatud selliste piirangute käsitlemine *de facto* omandi omaniku nõusolekuta võõrandamisena põhiseaduse (PS) § 32 lõike 1 mõttes.“³²⁵ Ka Riigikohus kordas õiguskantsleri seisukohta ning majandus- ja kommunikatsiooniminister kasutas samuti väljendit,³²⁶ lausudes: „, Kuigi osal juhtudest võib

³²¹ RKPJKo 3-4-1-42-13 p 27, lk 6.

³²² Põhjalikumalt ladina termini *de facto* tähenduse kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükke 2.6.

³²³ RKPJKo 3-4-1-17-08 p 11, lk 6.

³²⁴ RKPJKo 3-4-1-25-11.

³²⁵ *Ibid* p 8, lk 2.

³²⁶ *Ibid* p 52, lk 10.

eeldada tehnovõrkude ja –rajatiste talumise kohustuse sarnanemist *de facto* omandi omaniku nõusolekuta võõrandamisele, siis paljudel juhtudel võivad omandipiirangud olla oluliselt leebemad, näiteks maakaabelliinide puhul.³²⁷ Seega, seonduvalt AÕS 158² lg jõustumisega on konkreetne taotlus Riigikohtusse jõudnud ning selle sisust tulenevalt kasutatud ka ladinakeelset terminit *de facto*. Termini *ultima ratio* puhul on võimalik täheldada, et 16. novembri 2016. a kohtuotsuses kasutas seda kolleegium, viidates, et 1. septembril 2016. a jõustuvad KrMS muudatused, millega lisatakse seadusesse viide vahistamisele kui *ultima ratio* abinõule, mille vältimatus selgitatakse välja kaalutusõigust kasutades.³²⁸ Eelnevatest näidetest ilmneb, et jällegi ilmneb seos seaduste muudatuste jõustumisel ning ladina terminite kasutamisel kohtulahendites.

2.6. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu eriarvamustes

Riigikohtu eriarvamusi põhjalikult uurinud Julia Laffranque'i hinnangul peaksid need sisaldama vaid olulist informatsiooni ning olema korrektsed nii ülesehituselt kui ka stiililt. Eriarvamuste sisu sõltub eriarvamusele jäämise põhjustest ning kohtunike isiku eripäradest. Kuna eriarvamus ei ole antud rahva, riigi ega kohtu nimel, ei ole see seotud ka kindlate vorminõuetega. Eriarvamustes väljendavad kohtunikud enda isiklikke seisukohti. Sellele vaatamata lasub kohtunikel eriarvamuste avaldamisel suur isiklik vastutus, sest nende ülesehitus on väga oluline eriarvamustele jäänud kohtunike ning kaudselt ka kogu kohtu autoriteedi seisukohalt. Sageli ei pruugi kohtunikud eriarvamusi kirjutades enda vastutust tunnetada.³²⁹ Julia Laffranque viitab kunagise Ameerika Ühendriikide Ülemkohtu juristi B. N. Cardozo seisukohale, kes on väljendanud, et eriarvamustes puudub kohtunikel kohtunikul vastutus oma seisukohtade eest ning seetõttu liialdavad kohtunikud eriarvamustega ja pruugivad teravaid väljendeid, mida nad kohtuotsustes ei kasutaks.³³⁰

Kuna riigikohtunikud on oma eriarvamuste formuleerimisel kasutanud ka mitmeid ladina termineid, on neid siinses peatükis eraldi ja põhjalikumalt käsitletud. Ladinakeelsed terminid esinesid 11 eriarvamuses kokku 17 korral. Enim kasutati ladina termineid kriminaalkolleegumi otsuste juurde käivates eriarvamustes: kuues eriarvamuses üheksal korral. Ladina termineid kasutasid enim riigikohtunik Eerik Kergandberg seitse korda viies erinevas eriarvamuses, riigikohtunik Priit Pikamäe neli korda ühes eriarvamuses,

---

³²⁷ *Ibid* p p 21, lk 5.

³²⁸ RKPJKo 3-4-1-2-16 p 76, lk 10.

³²⁹ J. Laffranque (viide 25), lk 37.

³³⁰ B. Cardozo. *Law and Literature*. Yale Law Review (14) 1925, p 699.

riigikohtunik Saale Laos kolmel korral koos Eerik Kergandbergiga, riigikohtunik Jaak Luik kaks korda ning lisaks riigikohtunikud Jüri Ilvest, Indrek Koolmeister, Rait Maruste ning Jüri Põld ühekordselt. Sealjuures kasutasid nii riigikohtunik Eerik Kergandberg kui Jüri Ilvest mõlemad sama 2009. a kohtuotsuse juurde käivate eriarvamuste juures ka sama terminit *nullum crimen sine lege*. Teistes eriarvamustes kasutasid riigikohtunikud termineid *obiter dictum*, *ex ante* ja *ex post* kahekordselt ning termineid *ultima ratio*, *de facto*, *de jure*, *ne bis in idem*, *de lege ferenda*, *expressis verbis*, *a priori*, *reformatio in peius*, *ne bis in idem*, ning *unius et alterum* ühekordselt.

Eriarvamustes on esimest korda kasutatud ladinakeelset terminit põhiseaduslikke järelevalve kolleegiumi 1998. a otsuse juurde kuuluvas eriarvamuses. Terminiks oli *obiter dictum* ning see leidis kasutust tolleaegse põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi esimehe Rait Maruste poolt: „Olles nõus otsuses väljendatud põhiseisukohtadega, pean *obiter dictum*`i korras vajalikuks osundada järgmisele: Vaidlustatud õigusakt reguleeris muu hulgas ka üksikisiku töösuhte õiguslikke aluseid erasektoris, tehes vahet välismaalase, kodakondsuseta isiku ja Eesti kodaniku vahel, andes eelistuse Eesti kodanikele.“³³¹ Riigikohtunik viitas terminit kasutades Vabariigi Valitsuse 3. novembri 1994. a määrusele nr 414 "Eesti Vabariigi Valitsuse 16. septembri 1992. a määruse nr 268 osaline muutmine", millega kinnitati Eesti meresõidutunnistuse väljaandmise eeskiri. Kohtuotsuses, mille juurde eriarvamus kuulub, esitas Tallinna Halduskohus taotluse tunnistada Vabariigi Valitsuse 1994. a määrus kehtetuks. Konkreetse määruse seadusliku aluse puudumisele viitas ka Vabariigi Valitsus, tunnistades määruse kehtetuks 5. mai 1998. a määrusega nr 90. Riigikohus väljendas lahendi resolutsioonina jätta Tallinna Halduskohtu 26. märtsi 1998. a taotlus rahuldamata, kuna Vabariigi Valitsus on vaidlustatud määruse juba kehtetuks tunnistanud.³³² Julia Laffranque on enda doktoritöös väljendanud, et suurt tähtsust omab see, milliste sõnadega eriarvamuse teksti alustatakse. Eriarvamuse alguse sõnastus väljendab ühelt poolt seda, kui põhjalikult on eriarvamusele jäänud kohtunikul plaanis oma seisukohta avada ning teisalt avab see kohtuniku isiku, väljendades tema suhtumist kohtuotsusesse. Informatiivsust lisab eriarvamuse alguses täpsustus sellest, milline on eriarvamusele jäänud kohtuniku seisukoht ja kas tegemist on eriarvamusega kitsamas tähenduses või konkureeriva arvamusega.³³³ Mainitud eriarvamuse alguses ongi riigikohtunik selgitanud enda seisukohta kohtuotsuse suhtes, nõustudes selle resolutsiooniga ning muuhulgas avaldanud enda seisukohti otsuse sisu

---

³³¹ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi endise kohtuniku Rait Maruste 27. mai 1998. a eriarvamus lahendile: RKPJKo 3-4-1-4-98, lk 5.

³³² RKPJKo 3-4-1-4-98.

³³³ J. Laffranque (viide 25), lk 38.

täpsustamiseks, kasutades sealjuures terminit *obiter dictum*, mis lisatakse kõrvalmärkusena avaldatava seisukoha juurde.³³⁴ Sama terminit kasutati riigikohtunike poolt kahel korral ka 2016. a. Ühel korral esines termin riigikohtunik Jüri Põllu konkureerivas arvamuses põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 20. detsembri 2016. a otsusele asjas nr 3-4-1-3-16. Konkureeriva arvamuse puhul kohtunik nõustub küll otsuse resolutiivosaga, kuid mitte enamuse põhjendustega ning seda nimetatakse konkureerivaks arvamuseks, sest see pakub konkurentsi enamuse otsuse motiividele.³³⁵ Riigikohtunik väljendas eriarvamuse alguses, et ta nõustub kohtuotsuse resolutsiooniga, aga hilisemate võimalike segaduste vältimiseks ning kohaliku omavalitsuse üksuste õigussubjektsuse tõhusa kohtuliku kaitse tagamiseks oleks pidanud kohtuotsuses *obiter dictum*'i korras käsitlema probleeme seonduvalt küsimusega, millises kohtumenetluses tuleks lahendada vaidlus haldusreformi seaduse § 13 lg 1 alusel antud Vabariigi Valitsuse määruse üle, sest selles küsimuses puudub selgus.³³⁶ Lisaks kasutasid väljendit *obiter dictum* riigikohtunikud Eerik Kergandberg ning Saale Laos ühes eriarvamuses, sõnades, et nende poolt eriarvamuses välja toodud seisukohtade tõttu on raske nõustuda kohtuotsuse nr 3-4-1-2-16 p-s 131 *obiter dictum*'i korras väljendatud presumptsiooniga.³³⁷ See näitab, et terminit *obiter dictum* on riigikohtunikud konkreetses eriarvamuses kasutanud seetõttu, et Riigikohus väljendas kohtuotsuses teatud seisukohta ise arvamuseks, mis ei ole olulise tähtsusega kohtulahendi põhjenduste seisukohalt. Sealjuures tuleb välja tuua, et viidatud kohtuotsuses, mille sisuks oli vangistusseaduse § 94 lõike 5 põhiseaduslikkuse kontroll, p-s 131 pole terminit *obiter dictum* kasutatud, kuigi eriarvamuses on väljendatud, et konkreetses otsuse punktis on vahistatu pikaajalise kokkusaamise keelu suhtes arutletud väljendatud kõrvalmärkusena.³³⁸ Põhiseaduslikkuse järelevalve asjade lahendites pole terve uuritava perioodi jooksul terminit *obiter dictum* kasutatud ning see esineb vaid kohtulahendite juurde kuuluvates eriarvamustes.

Eelmainitud kohtuotsuse nr 3-4-1-2-16 juurde kuuluvas eriarvamuses kasutasid riigikohtunikud Eerik Kergandberg ning Saale Laos veel kahte ladinakeelset terminit: *ultima ratio* põhimõttele viidati sõnades, et vahistamine kui kriminaalmenetlust tagav abinõu peab ju igal juhul olema viimane abinõu.³³⁹ Sama põhimõtet on toodud välja ka arvukates

---

³³⁴ Põhjalikumalt ladina termini *obiter dictum* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 2.1.

³³⁵ J. Laffranque (viide 25), lk 18.

³³⁶ Riigikohtuniku Jüri Põld 20. detsembri 2016. a eriarvamus lahendile: RKPJKo 3-4-1-3-16 p 1, lk 1.

³³⁷ Riigikohtunike Eerik Kergandberg ja Saale Laos 16. novembri 2016. a eriarvamus lahendile: RKPJKo nr 3-4-1-2-16, lk 2.

³³⁸ RKPJKo 3-4-1-2-16 p 131, lk 19.

³³⁹ Riigikohtunike Eerik Kergandberg ja Saale Laos 16. novembri 2016. a eriarvamus lahendile: RKPJKo nr 3-4-1-2-16, lk 1.

kriminaalkolleegiumi kohtulahendites.³⁴⁰ Terminile *a priori* viidati väljendades, et kohtupraktikas hinnatakse pikaajalise vahistuse korral avalikku huvi *a priori* suurema ja kaalukamana, mis üldjuhul alati kaalub üles vahistatu perekonnaelu riive intensiivsuse.³⁴¹

Uuritava perioodi jooksul kasutati kõige rohkem ladina termineid Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendite juurde kuuluvates eriarvamustes. 2007. a leidis riigikohtunik Eerik Kergandbergi poolt kasutatust termin *de lege ferenda*, mis tõlkes tähendab „väljaantava seaduse järgi, koostatava seaduse kohaselt.“³⁴² Riigikohtunik sõnas eriarvamuses, et ta ei ole arvamusel, et vääртеomenetluse alustamisel ei võiks lähtuda otstarbekuse põhimõttest, vaid pigem tuleks sellist võimalust lugeda igati otstarbekaks, kuid siin on tegemist vaid *de lege ferenda* korras lahendatava probleemiga.³⁴³ Riigikohtu kuriteo- ja vääртеoasjade puhul kasutaski valdavalt ladina termineid just riigikohtunik Eerik Kergandberg, tuues neid välja lisaks eelmainitud eriarvamusele veel kolmes eriarvamuses. 2009. a eriarvamuses leidis riigikohtuniku poolt mainituna kasutatust väljend *nullum crimen sine lege*:³⁴⁴ „Jäin Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 20. aprilli 2009. a otsuse nr 3-1-1-87-09 tegemisel eriarvamusele selle tõttu, et minu arusaamise kohaselt on Aleksandr Gubini süüditunnistamisel ja karistamisel KarS § 199 lg 2 p 9 järgi 20. augustil 2008. a toimepandud ühe pudeli õlle varguse katse eest rikutud PS § 23 lg-s 1 ja KarS § 5 lg-s 3 sätestatud *nullum crimen sine lege* põhimõtet.“³⁴⁵ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuse nr 3-1-1-87-09 kuuluvas teises eriarvamuses kasutas ka riigikohtunik Jüri Ilvest täpselt sama terminit: „Ma ei saa nõustuda kohtuotsuse p-s 12 väljendatud seisukohaga, et A. Gubini suhtes pole rikutud *nullum crimen sine lege* põhimõtet.“³⁴⁶ Antud terminit kasutati ka kõnealuses kohtuotsuses endas ning selle esinemine nii kohtuotsuses kui eriarvamuses on seotud KarS-i muutmisega 2008. a.³⁴⁷ Ka järgneval aastal – 2010. a, kasutas Eerik Kergandberg taaskord karistusõiguslikku terminit, milleks oli *ne bis in idem*.³⁴⁸ Riigikohtuniku väljendas järgmist: „Ma ei ole päris kindel, kas käsitletava kohtuotsuse III osas esitatud arusaam *ne bis in idem* põhimõtte tõlgendusest EIK praktikas on

---

³⁴⁰ Põhjalikumalt ladina termini *ultima ratio* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükke 1.2.2. ja 2.3.

³⁴¹ Riigikohtunike Eerik Kergandberg ja Saale Laos 16. novembri 2016. a eriarvamus lahendile: RKPJKo nr 3-4-1-2-16, lk 1.

³⁴² K. Adomeit jt, s.v. *de lege ferenda*, lk 81.

³⁴³ Riigikohtuniku Eerik Kergandberg 26. märtsi 2007. a eriarvamus lahendile: RKKKo 3-1-1-118-06, lk 2.

³⁴⁴ Põhjalikumalt ladina termini *nullum crimen sine lege* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 2.3.

³⁴⁵ Riigikohtuniku Eerik Kergandberg 20. aprilli 2009. a eriarvamus lahendile: RKKKo 3-1-1-87-09, lk 1.

³⁴⁶ Riigikohtuniku Jüri Ilvest 20. aprilli 2009. a eriarvamus lahendile: RKKKo 3-1-1-87-09, lk 1.

³⁴⁷ Põhjalikumalt ladina termini *nullum crimen sine lege* esinemise ja KarS 2008. a muudatuste seose kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.2.2.

³⁴⁸ Põhjalikumalt ladina termini *ne bis in idem* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 2.1.

ikka täielikus kooskõlas nende eesmärkidega, mida püüti saavutada rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni vastuvõtmisega ning ka KarS §-de 255 ja 256 kehtestamisega.³⁴⁹ Nagu termini *nullum crimen sine lege* puhul, esines ka *ne bis in idem* termin nii kohtuotsuses kui ka eriarvamuses ning selle kasutamisele kohtuotsuses on avaldanud mõju sama põhimõtte esinemine nii konventsioonis kui ka selle kasutamine EIK lahendites, mistõttu viidates kohtuotsuse seisukohtadele, pidi ka riigikohtunik eriarvamusele selle ladinakeelse terminina välja tooma.³⁵⁰ Lisaks eelmainitud eriarvamustele kasutas Eerik Kergandberg 2012. a terminit *reformatio in peius*.³⁵¹ Termin leidis kasutust järgmiselt: „KarS § 329 ja LS § 201 lg 2 piiritlemispraktika, mida kajastab Riigikohtu käsitletav otsus on küsitavas kooskõlas ka PS §-ga 15 ja *reformatio in peius*’e keeluga, sest kohtuvälise menetleja otsust vaidlustav isik peab alati arvestama võimalusega, et otsuse vaidlustamise tulemusena võib tema olukord raskeneda: seni väärtekaristusega tagatud juhtimisõiguse äravõtmisest võib saada kriminaalkaristusega tagatud juhtimisõiguse äravõtmine.“ Eriarvamus kuulus kohtuotsuse juurde, milles arutleti kas olukorras, mille puhul isik juhtis mootorsõidukit ilma juhtimisõigust omamata, tuleks tema tegu kvalifitseerida KarS § 329 või liikluseaduse³⁵² § 201 lg 2 alusel. Kohtuotsuses viidatavaks seaduseks on LS, mis jõustus 1. juulil 2011. a.³⁵³ Ka eriarvamuses on riigikohtunik viidanud *reformatio in peius*’e keelule seonduvalt LS ja KarS vastavate sätetega. Sellest saab järeldada, et ladinakeelne termin on eriarvamuses kasutust leidnud pärast LS jõustumist 2011. a.

Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjade puhul esines eriarvamustes perioodil 2009.-2012. a igal aastal ladina termineid. Lisaks riigikohtunike Eerik Kergandbergi ja Jüri Ilvesti eriarvamustele, kasutas ka riigikohtunik Priit Pikamäe ühes eriarvamuses koguni neljal korral ladinakeelseid termineid *ex ante* ja *ex post*, milles riigikohtunik leidis, et isik, kes lõpetas tema vastu suunatud õigusvastase ründe noaga, ei ületanud hädakaitse piire.³⁵⁴ Riigikohtunik kasutas terminit *ex ante*, selgitades, et kriminaalkolleegium on korduvalt rõhutanud, et kaitsetegevus on vajalik, kui see on ründe tõrjumiseks sobiv ja kaitsja käsutuses olnud vahenditest säästvaim ning hinnates kaitsetegevuse vastavust nendele kriteeriumitele, tuleb

³⁴⁹ Riigikohtunik Eerik Kergandberg 18. jaanuari 2010. a eriarvamus lahendile: RKKKo 3-1-1-57-09, lk 1.

³⁵⁰ Põhjalikumalt ladina termini *ne bis in idem* esinemise ja konventsiooni ning Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite seose kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.2.2.

³⁵¹ Põhjalikumalt ladina termini *reformatio in peius* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 2.4.

³⁵² Liikluseadus (edaspidi LS). – RT I 2010, 44, 261... RT I, 28.03.2017, 8.

³⁵³ RKKKo 3-1-1-44-12.

³⁵⁴ Põhjalikumalt ladina terminite *ex ante*, *ex post* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 2.1.

lähtuda *ex ante* objektiivse kaitsja seisukohalt.³⁵⁵ Termin *ex post* leidis kasutust järgnevalt: “Eeltoodust tulenevalt on kohtud ühelt poolt ilmselgelt eksinud kaitsetegevuse õiguspärasuse hindamiseks kohtupraktikaga seatud reeglite vastu, sest asjaolu, et A. Mišinile endale ei tekitatud ründe tagajärjel mingeid vigastusi, kujutab endast ühemõtteliselt *ex post* hinnangut.”³⁵⁶ Lõpetuseks sõnas riigikohtunik: “Võimalik, et hinnanguna *ex post* oleks tulemus kaitsja jaoks ebasoodne, sest lõppkokkuvõttes võib tõesti nentida, et ründe tõrjumiseks oleks ehk piisanud rusika- ja jalahoopidest. *Ex ante* hinnangu kohaselt oli aga kaitsevahend sobiv.”³⁵⁷ Termin *ex post* on karistusõiguses ning kogu avalikus õiguses kasutatav printsiip, millele viidatakse teabe puhul, millest saadi teada pärast tagajärje saabumist.³⁵⁸ Eelnevatest näidetest ilmneb, et lahendites kasutataksegi terminit *ex post*, et viidata situatsioonile, mil tegu hinnatakse pärast selle toimepanemist ning terminit *ex ante*, viitega olukorrale, mil tegu hinnatakse enne selle toimepanemist. Käesolevas asjas pidi seega Riigikohus eriarvamusele jäänud riigikohtuniku seisukoha järgi isiku teo karistatavust seondult hädakaitse piiride ületamisega hindama teo eel, mitte pärast tegu.

Haldusasjades esines vaid termin *expressis verbis* kasutatuna riigikohtunik Jüri Põllu poolt 2009. a järgnevalt: „Kasuvanemana ja võõrasvanemana lapse kasvatamise aja summeerimine oleks võimalik vaid juhul, kui seadus *expressis verbis* sätestaks, et nimetatud soodustus laieneb ka kasuvanemale.“ Terminit kasutas riigikohtunik eriarvamuses seoses kohtulahendiga, milles isik esitas kaebuse Sotsiaalkindlustusameti Tartu Pensioniameti 8. augusti 2008. a otsuse nr 1114 tühistamiseks, uue otsuse tegemiseks kohustamiseks ja pensioniõigusliku staaži tuvastamiseks. Sellest tulenevalt leidis termin *expressis verbis* mainimist viitega riikliku pensionikindlustuse seaduse § 10 lg 1 p 3 ja § 28 lg 2 p 12, mis reguleerivad soodustingimustel vanaduspensioni määramist ning pensioniõigusliku staaži hulka arvatava tegevuse aega.³⁵⁹ Riigikohtunik soovis sätetele rõhutatult viidata, et juhtida tähelepanu nende sisule ja kasutas seetõttu vastavat ladinakeelset terminit.³⁶⁰

Lähiaastatel on ladinakeelseid termineid eriarvamustes kasutatud põhiseaduslikkuse järelevalve asjade juures lisaks 2016. a ka 2014. ja 2015. a. Riigikohtunik Jaak Luik kasutas 2014. ühes eriarvamuses ladina termineid *de facto* ja *de jure*. Teggu on vastandterminitega,

³⁵⁵ Riigikohtunik Priit Pikamäe 21. veebruari 2011. a eriarvamus lahendile: RKKKo 3-1-1-108-10, p 3.2, lk 1-2.

³⁵⁶ *Ibid*, p 3.2, lk 2.

³⁵⁷ *Ibid*.

³⁵⁸ N. Parrest, K. Taro. Valikud Eesti haldusorganisatsiooni loomisel. – *Juridica*, 2014/X, lk 731; J. Sootak (viide 222), lk 252.

³⁵⁹ Riigikohtuniku Jüri Põld 14. oktoober 2009. a eriarvamus lahendile: RKHKo 3-3-1-54-09 p 5, lk 1.

³⁶⁰ Põhjalikumalt ladina termini *expressis verbis* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 1.1.3.

mida kasutatakse siis, kui mingi olukord erineb faktidest ja seadustest tulenevalt. *De facto* tähendab tõlkes „tegelikult ja faktiliselt“, *de jure* seevastu tähendab „õiguslikult ja juriidiliselt“.³⁶¹ Konkreetne eriarvamus, kus termineid kasutati oli seotud kohtuasjaga, milles kaebuse esitajad palusid tühistada Riigikohtu üldkogu 20. novembri 2012. a otsus ja Riigikogu 15. veebruari 2012. a otsus. Nimelt, Riigikogu võttis 15. veebruaril 2012. a vastu otsuse „Riikliku VEB Fondi sertifikaatidega tagatud nõuete hüvitamine“. Otsus nägi ette VEB Fondi väljalastud sertifikaatidega tagatud nõuete hüvitamise sertifikaatide omanikele likvideerimisel sihtasutuse VEB vara müügist laekuva raha arvel likvideerimismenetluse käigus. Otsusega tunnistati kehtetuks Riigikogu 20. jaanuari 1993. a otsus „NSV Liidu Välismajanduspangas külmutatud Eesti pankade kontod“. Kaebajad esitasid 5. märtsil 2012 Riigikohtule kaebuse Riigikogu 15. Veebruari 2012. a otsuse tühistamiseks, mille Riigikohtu üldkogu jättis rahuldamata. Seejärel esitasid kaebajad 12. augustil 2014 Riigikohtule teistmisavalduse.³⁶² Eriarvamus väljendas riigikohtunik, et ta nõustub otsuse resolutsiooniga kaebajate teistmisavalduse läbi vaatamata jätmise kohta, kuid erinevalt kolleegiumi enamusest on tema seisukohal, et Riigikohtu üldkogu 20. novembri 2012. a otsuse kohtuasjas nr 3-4-1-4-12 teistmise järele puudub vajadus: kaebajate õigused on efektiivselt kaitstud, kui Eesti Vabariik täidab Tallinna Ringkonnakohtu 22. oktoobri 2010. a otsuse haldusasjas nr 3-04-469 Riikliku VEB Fondi sertifikaatidega tagatud nõuete hüvitamise küsimuses.³⁶³ Eelnevale tekstile lisas riigikohtunik põhjendusi, mis kinnitavad tema seisukohti. Seejärel, eriarvumuse lõpus avaldas riigikohtunik enda sõnade kohaselt heasoovliku ja avameelse mõtiskluse eelkõige põhiseaduse vaimu, mõtte ja sätte seoste kohta, viidates eriarvamus stseenile Don Quijotest ning lisades ka mõned luuleread. Samuti rõhutas riigikohtunik president Lennart Meri sõnu, mille kohaselt väikeriigi poliitika on kunst, mille võti on tasakaal. Kohtunik lausus, et presidendi mõistmiseks on tarvilik tunda universaalset seadust: olemasolev on pidevas muutumises, püüeldes tasakaalu poole ning kooslus, mis ei suuda tasakaalu saavutada või hoida, hävib. Sotsiaalse koosluse hävimise all ei mõelda mitte niivõrd nende kehalist (riigi *de facto* ja *de jure*) hävingut, vaid eelkõige allakäiku moraalses mõttes, väärkuse kaotust.³⁶⁴ Nagu näha, leidsid selle mõtiskluse sees kasutust ka kaks ladinakeelset väljendit. Konkreetne eriarvamus sarnaneb USA eriarvumustele, mis ei ole teaduslikult üles ehitatud ega pretendeeri akadeemilisusele. Neis lasevad eriarvumusele jäänud kohtunikud pigem oma mõttel ja sulel

---

³⁶¹ K. Adomeit, *s.v. de facto*, lk 70; Black's Law Dictionary, *s.v. de facto*, p 427; K. Maurer (koost), *s.v. de facto, de jure*.

³⁶² RKPJKm 3-4-1-32-14 p-d 3-6, lk 2.

³⁶³ Riigikohtuniku Jaak Luik 7. november 2014. a eriarvamus lahendile: RKPJKm 3-4-1-32-14, lk 1.

³⁶⁴ *Ibid*, p-d 5-12, lk-d 1-2.

vabalt lennata, kasutades rohkesti metafoore, sümboolikat ning värvikaid näiteid.³⁶⁵ Ka antud eriarvamuses lisas kohtunik isiklikke mõtteid, tuues huvitavaid näiteid põhiseaduse aluspõhimõtete ja vaimsuse põhitõdede kohta.

2015. a esines vaid kahel korral ladinakeelseid termineid. Ühel korral põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi määruses ning teist korda sama määruse juurde kuuluvas eriarvamuses. Määruses leidis see kasutust õiguskantsleri kui menetlusosalise seisukoha väljenduses: „PS § 32 lõike 1 kolmas lause on vara isiku nõusolekuta võõrandamisel *lex specialis*³⁶⁶ PS § 15 lõike 1 suhtes. Seega on tegu ka PS § 32 lõike 1 kolmandas lauses sätestatud õiguse riivega.“³⁶⁷ Eriarvamuses kasutas riigikohtunik Indrek Koolmeister terminit *unius et alterum*, väljendades, et määruses asus kolleegiumi seisukohalt, et rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse § 40 lg-st 7 ei tulene selgelt vaadeldavate isikute kaasamise kohustus ning kohus on isiku kaasamise õigusliku kohustuse tuletanud seaduse §-i 40 lõigete 1, 3 ja 6 tõlgendamisel. Eriarvamuses leiab riigikohtunik aga, et tõlgendamise teel sellisele järeldusele jõuda ei saa ja tõlgendamise kaudu ei saa luua uut normi. Tegemist on analoogia kasutamise olukorras, kus asjassepuutuvas normis on eelduslikult lünk. Riigikohtunik lisab ka termini tähenduse, lausudes, et analoogia kasutamine põhineb tõdemusel, et kui kaks või enam asja on teatud aspektides sarnased, on nad sarnased ka teistes aspektides – selles väljendub *unius et alterum* põhimõte.³⁶⁸

---

³⁶⁵ J. Laffranque (viide 25), lk 40.

³⁶⁶ Põhjalikumalt ladina termini *lex specialis* tähenduse ja kasutusala kohta kohtulahendites vaata lähemalt käesoleva töö alapeatükki 5.2.

³⁶⁷ RKPJKm 3-4-1-27-15 p 24, lk 4.

³⁶⁸ Riigikohtuniku Indrek Koolmeister 18. detsember 2015. a eriarvamus lahendile: RKPJKm 3-4-1-27-15 p 1, lk 1.

KOKKUVÕTE

Käesolevas magistritöös uuriti ladinakeelsete terminite kasutust Riigikohtu 1993.-2016. a tsiviilkolleegiumi, kriminaalkolleegiumi, halduskolleegiumi ja põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi kohtulahendites. Ladina keele tähtsus on säilinud ka tänapäeval, kui seda kasutatakse tähistuselt täpsete definitsioonide ja keelelise ökonoomsuse tõttu, seetõttu keskendus magistritöö nende terminite sisu ja kasutuspõhimõtete analüüsimisele.

Magistritöö esimene uurimisküsimus oli, milliseid ladina termineid kasutatakse Riigikohtu lahendites ja kui palju neid on? Millised on ladina terminite kasutamispõhimõtted ja kontekst erinevate kolleegiumite lahendites? Magistritöö autor eeldas, et tsiviilasjade lahendites esineb ladinakeelseid termineid enim, sest just tsiviilõiguses kasutatakse Rooma õigusest pärinevaid printsiipe ning terminoloogiat. See eeldus kinnitust ei leidnud. Enim leidis ladina termineid hoopis kriminaalkolleegiumi lahendites. Võrdluseks: perioodil 1993.-2016. a oli kõige rohkem tsiviilasjade lahendeid, kokku 3913 lahendit ning neist esines ladinakeelseid termineid 77 lahendis. Kokku kasutati tsiviilkolleegiumi lahendites ladina termineid 105 korda. Kuriteo- ja väärteoasjade lahendeid oli kokku 3200 ning ladinakeelseid termineid leidis koguni 329 lahendis. Kriminaalkolleegiumi lahendites esinesid ladina terminid kokku 531 korda. Uurimusest ilmnes vastupidiselt magistritöö autori eeldusele, et kõigi valdkondade peale esines vähim ladinakeelseid termineid sisalduvaid lahendeid ning ka ladina terminite esinemise arv oli väiksem just tsiviilasjades. Seega nähtub, et ülekaalukalt esines ladinakeelseid termineid kriminaalõiguse valdkonnas, mis ei ole väga üllatav, kuna kriminaalõiguses esinevad tuntud põhimõtted, mille puhul kasutatakse nende ladinakeelseid vasteid, nagu nt *ne bis in idem* ehk „topeltkaristamise keeld“, *in dubio pro reo* ehk „kahtluse korral süüdistatava kasuks“ põhimõtte jne. Siinkohal saab tuua välja ka erinevuse ladina terminite esinemisel õiguspraktikas ning õigusteaduse keeles ajakirja *Juridica* näitel. Kui ajakirja *Juridica* artiklite analüüsi tulemusena ilmnes, et enim esinenud termineid kasutati seondult tsiviilõigusega, siis kohtupraktikas kasutatakse termineid valdavalt kuriteo- ja väärteoasjades.

Magistritöö teine uurimisküsimus oli, kas ja millised on mõjutused ladinakeelsete terminite kasutamisele siseriikliku seadusandluse puhul? Uuritud kahekümne nelja aastase perioodi kohta ilmnes, et Riigikohtu lahendites esinevate ladina terminite kasutamisele on avaldanud mõju erinevate siseriiklike seaduste jõustumine. Tsiviilkolleegiumi lahendite puhul ilmnes, et ladinakeelset terminit *lex posterior* kasutas 2004. a kohtumääruses ka ringkonnakohus viitega

1. jaanuaril 2003. a jõustunud asjaõigusseaduse redaktsioonile. 2005. a esines võrreldes varasemate aastatega rohkem ladina termineid, sest esines mitmeid liiklusõnnetuste puhul kahju hüvitamisega seotuid kaasusi ning kuuel korral esines tsiviilkolleegiumi lahendites väljend *conditio sine qua non*. Kahes kohtuotsuses viidati terminit kasutades 1. juunil 2001. a jõustunud liikluskindlustuse seadusele. Samuti viitas kolleegium ühes kohtuotsuses ka võlaõigusseaduse § 127 lg 4. Kriminaalkolleegiumi lahendite puhul jõudis 2004. a kohtulahendisse 1. septembril 2002. a KarS jõustumise tagajärjel karistusõiguslik põhimõte *nullum crimen, nulla poena scripta, stricta, praevia*. 2006. a kasutati esmakordselt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendites kolmel korral terminit *ab ovo*, mida Riigikohus kasutas viitega 1. septembril 2002. a jõustunud VTMS § 132 lg 2, kus see põhimõte sisaldub eestikeelsel kujul. 2006. a lisandus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahenditesse ka termin *reformatio in peius*, mida Riigikohus kasutas taaskord viitega VTMS § 132 p 2 ning § 174 p 5, 6 ja 8, tuues välja, et ka vääртеomenetluses kehtib printsiip, mille kohaselt ei või raskendada süüdistatava või menetlusaluse isiku olukorda tema kaebuse lahendamisel. 2009. a on kohtulahendites ja eriarvamustes esinenud termin *nullum crimen sine lege* seondult 28. juulil 2008. a jõustunud KarS-i muutmise seadusega, millega lisati KarS § 199 lõikele 2 punkt 9 ehk kehtestati kriminaalkaristus süstemaatilise varguse eest. Samuti lisati KarS § 218 lg-sse 1 tunnus „süstemaatiline vargus“, millega välistati süstemaatilise varguse subsumeerimine selle paragrahvi järgi vääртеoks. Kohtuotsuse juurde kuuluvas eriarvamuses kasutasid terminit ka riigikohtunikud Eerik Kergandberg ning Jüri Ilvest väljendades, et vastupidiselt enamuse arvamusele oli *nullum crimen sine lege* põhimõtet käesolevas asjas ikkagi rikutud. Lisaks kasutati pärast KarS jõustumist 2002. a pidevalt kohtulahendites terminit *ne bis in idem* viitega KarS § 2 lg 3 ning pärast KrMS jõustumist 2004. a terminit *in dubio pro reo* viitega KarS § 7 lg 3. Seda seetõttu, et neis siseriiklikus õigusaktides sisalduvad konkreetsed põhimõtted ning Riigikohus juhtis tähelepanu sätete sisule. Halduskolleegiumi lahendites kasutas kaebaja 1998. ja 1999. a terminit *praeter legem* seoses teede- ja sideministri 04. augusti 1997. a määrusega nr. 31 kinnitatud sõitjate veo eeskirja punktiga 64, mille esimene alapunkt ületas kaebaja arvates *praeter legem* määruse regulatsioonipädevust. Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendites kasutas 2009. a Riigikohus terminit *lex posterior* ühekordselt enda lahendi põhjendustes, sõnades, et 1. jaanuaril 2009. a jõustunud riigilõivuseaduse § 56 lg 11 on *lex posterior* võrreldes halduskohtumenetluse seadustiku § 471 lg-ga 6 ja § 32 lg 3 teise lausega. 2012. a leidis termin *de facto* ühes kohtulahendis kolmel korral kasutust. Nimelt, taotles õiguskantsler õigusselguse eesmärgil AÕS § 158² lõike 1 esimese lause põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks tunnistamist osas, milles see viitab AÕSRS

§-s 154 sätestatud tasu suurusele. AÕS § 158² lg 1 jõustus 26. märtsil 2007, seega on termini *de facto* kasutamisel seos AÕS sätte jõustumisega.

Seega ilmneb selge seos ladina terminite esinemisel Riigikohtu lahendites seoses seaduste jõustumisega. Samuti ilmub terminite kasutamisel kohtulahendites korrelatsioon seaduste muudatustega, mis toob endaga kaasa sätete tõlgendamise küsimuse ning seetõttu on Riigikohus kohtulahendites viidanud teatud põhimõtetele ning kasutanud vastavalt ka nende ladinakeelseid nimetusi. Tsiviilasjades on ladina terminite kasutamisele mõju avaldanud 1998. a tsiviilkohtumenetluse seadustiku, 2001. a liikluskindlustuse, 2002. a VÕS ning 2003. a AÕS muudatuste jõustumine. Kriminaalkolleegiumi lahendites on termineid kasutatud 2002. a karistusseadustiku ja väärteomenetluse seadustiku ning 2008. a KarS-i muutmise seaduse jõustumine. Halduskolleegiumi lahendites on ladina termineid kasutatud seoses 1997. a määrusega nr. 31, millega kinnitati sõitjate veo eeskiri. Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendites on ladina terminid esinenud viitega 2007. a jõustunud AÕS sättega ning 2009. a jõustunud riigilõivuseadusega. Analüüsist ilmneb erinevus ladina terminite esinemisel õigusteaduse keeles. Ajakirja *Juridica* artiklite analüüsi tulemused näitasid, et ladina terminid tulid neis kasutusele enne uue seaduse võtmist. Õiguspraktikas on aga tulemused vastupidised: pärast uue seaduse vastuvõtmist ladina terminite kasutamine hoopis suurenes.

Magistritöö kolmas uurimisküsimus oli, kas ja millised on välised ehk Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Liidu Kohtu mõjutused ladina terminite kasutusele? Uurimisküsimuse eesmärgiks oli välja selgitada, kas Eesti liitumine Euroopa Liiduga 1. mail 2004. a on avaldanud mõju ladina terminite kasutamisele Riigikohtu lahendites. Analüüsi tulemusena ilmnis, et mõjutused on tõepoolest otsesed ja selged. Enim on EL mõjutusi märgata haldus- ning kriminaalkolleegiumi lahendite puhul. Haldusajades on uute terminitena välismõjutuste tulemusena kasutust leidnud väljendid *erga omnes*, *bona fide*, *ex partes* ja *aut dedere aut judicare*. Esimene termin, mida haldusajades lahendites kasutati oli 2006. a kohtumääruses nr 3-3-1-74-05 esinenud termin *erga omnes* ehk „kõigi suhtes“, millele viidati seoses 1. mail 2004. a. Euroopa Komisjoni määruse nr 1972/2003 art 3 lg-ga 2, millega kehtestati liikmesriikidele imporditollimaksumäär. Teine termin, mis väliste mõjutustena 2006. a Riigikohtu halduskolleegiumi lahendis esines leidis, oli *bona fide*, mida kasutati seoses EK-ga lahendis, kus kaebaja esitas Maksu- ja Tolliameti Tartu Tolliinspektuuri 23. augusti 2004. a maksuotsuse peale kaebuse. Termin *ex parte* ehk tõlkes „ühe osapoole poolt“ leidis kasutust vaid ühes 2009. a kohtuotsuses nr 3-3-1-57-09. Terminit kasutasid nii ringkonnakohus kui

kolleegium seoses linnudirektiiviga ning viitas Euroopa Ülemkohtu 11. juuli 1996. a otsuse, nr C-44/95: Regina vs Secretary of State for the Environment, *ex parte* Royal Society for the Protection of Birds, mille pealkirjas vastav termin esineb. Sellest ilmneb, et termin *ex parte* leidis kasutust seetõttu, et see sisaldub Euroopa Ülemkohtu lahendi pealkirjas, mille sisule konkreetsetes asjas tähelepanu juhiti. 2009. a leidis sarnaselt terminiga *ex parte* uue terminina kasutust *aut dedere aut judicare*, mida halduskolleegium kasutas enda määruses 3-3-1-72-09 seoses ÜRO konventsiooni artikli 16 lg –te 10 ja 16-ga ning Euroopa Nõukogu konventsiooni artikli 24 lg 6-ga. Termin *aut dedere aut judicare* puhul on samamoodi märgata, et see on kasutust leidnud viitega rahvusvaheliste konventsioonide sätetele, milles printsiip sisaldub. 2016. a kasutati Riigikohtu halduskolleegiumi kohtuotsusesse termin *conditio sine qua non*, kuna Riigikohus viitas EK praktikale. Kriminaalkolleegiumi lahendites leidis 2007. a esimest korda kasutust termin *per se* ning seda seetõttu, et Konkurentsiamet viitas EK seisukohtadele, mis keelas turuga valitsevatele ettevõtjatele ustavusallahindluste keelu. 2008. a kasutas Riigikohus ühes lahendis terminit *ne bis in idem* kahel korral ka seoses konventsiooniga, tuues välja, et konventsiooni 7. lisaprotokolli 4. artikli esimene lõige sätestab, et mitte kellegi üle ei või sama riigi jurisdiktsiooni alusel teistkordselt kohut mõista ning kedagi ei või kriminaalkorras karistada teo eest, mille eest ta on juba selle riigi seaduse alusel ja kriminaalprotsessuaalses korras lõplikult õigeks või süüdi mõistetud. Teisel korral väljendas Riigikohus seoses konventsiooniga, et selle 7. lisaprotokolli seletuskirjas leitakse, et *ne bis in idem* põhimõtte ei välista sama teo suhtes lisaks kriminaalmenetlusele sellest erineva iseloomuga menetluse läbiviimist. 2010. a tõstis ladinakeelsete terminite arvu *ne bis in idem* põhimõtte kasutamine kriminaalkolleegiumi lahendites. Termin esines 12 korral ühes kohtulahendis, milles Riigikohus viitas nii konventsiooni 7. lisaprotokolli 4. artikli lõikele 1 kui ka EIK seisukohtadele asjas *Franz Fischer vs. Austria* ning *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*. Kohtuasjas *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa* muutis EIK enda varasemaid seisukohti ning jõudis järeldusele, et teo teistkordse menetlemise keelu rikkumine tuleb tuvastada kuritegude faktiliste asjaolude võrdlemise teel. Ka hilisemates lahendites on Riigikohus viidanud mainitud EIK lahendis sätestatust ning kasutanud vastavalt ka ladinakeelset väljendite *ne bis in idem*. Eelnevast ilmneb, et ladinakeelseid termineid on kriminaalkolleegiumi lahendites kasutatud nii viitega EK, EIK lahenditele ja konventsioonile. Ka tsiviilkolleegiumi lahendites leidis termin *sui generis* kostja poolt 2012. a kasutust seoses Euroopa Esimese Astme Kohtu otsustega ning maakohu poolt viidatuna Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11. märtsi 1996. a direktiivile 96/9/EÜ. Seega kasutas kostja terminit, et tuua välja EL institutsiooni seisukoht käesolevas asjas ning maakohus viitas terminit kasutades direktiivile, mis käsitleb andmebaaside õigusliku kaitset.

Kokkuvõtvalt saab tõdeda, et kolmes valdkonnas: haldusasjades, kuriteo- ja vääretoasjades ning tsiviilasjades on EL mõjutuste kaudu kasutatud ka ladinakeelseid termineid. Riigikohtu halduskolleegiumi lahendites on ladina terminite kasutamine ilmnenu seetõttu, et neis on viidatud nii Euroopa Komisjoni määrusele, Euroopa Ülemkohtu lahendile, ÜRO konventsioonile ning Euroopa Nõukogu konventsioonile. Kriminaalkolleegiumi lahendites on termineid kasutatud viidates nii EK kui ka EIK kohtulahendites sisalduvatele asjakohastele põhimõtetele. Tsiviilasjades on viidatud Euroopa Esimese Astme Kohtu otsusele. Eelnevast ilmnevad selged seosed EL õiguse mõjust Eesti kohtupraktikale. Seega ilmneb sarnasus nii kohtupraktikas kui ka õiguskeeles, milles oli samuti EL-ga liitumisel EK ning EIK otsuste mõjutuste kaudu näha selgeid muutusi ladinakeelsete terminite kasutamisel. Siiski, kui ajakirjas *Juridica* ilmnemine EL mõjud juba enne 2004. a, mil Eesti valmistus EL liikmesriigiks saamiseks. Kohtupraktikas on näitajad vastupidised – ladinakeelsed terminid on lahendites kasutusele võetud pärast EL liitumist, esimene väljend leidis kasutust 2006. a halduskolleegiumi lahendis ning selleks oli termin *erga omnes*.

Täiendavalt eelnevate seoste suhtes õiguspraktika ja õigusteaduse keele vahel tuleb veel välja tuua, et ajakirja *Juridica* väljaannetes on ladinakeelseid termineid kasutatud kordades enam kui kohtulahendites – kokku 9288 korral. Samuti, kui ladina terminite kasutamine on kohtupraktikas viimastel aastatel suurenenud, on õigusteaduse keeles näitajad vastupidised. Ajakirja *Juridica* artiklites esines uuritava perioodi jooksul 1629 erinevat ladina terminit väljendit, Riigikohtu praktikas kasutati seevastu vaid 92 erinevat ladina terminit. Veel saab erinevusena välja tuua, et õigusteaduse keeles ning kohtupraktikas enim esinevad terminid on küllaltki erinevad, kattudes vaid kahe termini osas: *ne bis in idem* ja *expressis verbis*. Siiski saab väita, et mõlemas valdkonnas kasutati ka mitmeid sarnaseid juriidilisi termineid nagu nt *sui generis*, *ad hoc*, *praeter legem*, *erga omnes*, *conditio sine qua non*, *in dubio pro reo*, *nullum crimen, nullum crimen nulla poena sine lege*, *lex specialis*, *lex posterior*, *reformatio in peius* jne. Õigusteaduse keeles ilmnemine, et ajakirja *Juridica* artiklites leidsid kasutust ka üldkeelsed terminid nagu *corpus iuris*, *ad hoc*, *de facto*, *ex officio* ning *inter alia*, mida ei kasutatud ühegi kindla õigusvaldkonnaga seotult. Kohtulahendites kasutatakse seevastu spetsiifilisi juriidilisi termineid.

Magistritöö esimesest peatükist selgus lisaks, et kõigis neljas valdkonnas oli ülekaalukalt peamiseks ladina terminite kasutajaks Riigikohus ise. Kui kokku kasutati ladina termineid 898 korral, siis Riigikohus kasutas neist ladina termineid 533 korral. Enamjaolt kasutas Riigikohus ladina väljendeid enda seisukohtade põhjendustes, kuid ka maakohtute ja

ringkonnakohtute seisukohti esile tuues. Enim kasutas ladinakeelseid termineid Riigikohtu kriminaalkolleegium – kokku 402 korda. Tsiviilkolleegium on kasutanud ladinakeelseid termineid 50 korda, halduskolleegium 78 korda ning põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium 74 korda. Taaskord ilmneb, et ka Riigikohus ise kasutas ladina termineid kõige enam kuriteo- ja väärteoasjades ning vähim tsiviilasjades. Ladina terminite kasutamine Riigikohtute lahendites on aastast aastasse suurenenud. Suurim tõus ladina terminite kasutamisel tsiviilasjades leidis aset 2005. a, mil Riigikohtusse jõudis palju liiklusõnnetustega seotud kahju hüvitamise juhtumeid. Kriminaalkolleegiumi puhul ilmnes ladina terminite kasv 2014. a, mil kohtulahendites kasutati terminit *ultima ratio* seoses jälitustegevuse lubatavusega. Halduskolleegiumi lahendites toimus suurim tõus 2008. a, mil leidis mitmeid sarnase sisuga lahendeid, milles arutleti Pensionikomisjoni 2006. a ja 2007. a tehtud otsuste õiguspärasuse üle seose pensionite maksimisega. Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi puhul leidis enim ladina termineid 2012, mil ühes kohtuotsuses koguni 10 korral terminit *vacatio legis* ning vaidluse all oli, kas kas oli vaidluse all, kas 15. märtsil 2011. a Riigi Teatajas avaldatud vedelkütuse seaduse muudatustega nägi seadusandja ette mõistliku aja, mille jooksul oli isikutel võimalus oma tegevus vastavalt seadusemuudatustele ümber korraldada.

Magistritöö teisest peatükist ilmnes, et enim kasutatavateks väljenditeks kõigis valdkondades kokku olid termin *ne bis in idem*, mis esines kokku 77 korral ning ajalise määratluse sisuga terminid *ex ante*, *ex post*, *ex nunc* ja *ex tunc*, mis kokku esinesid 55 korral. Tsiviilasjades oli esines arvuliselt enim ehk 29 korral termin *conditio sine qua non*. Lisaks sellel kasutati kogu perioodi jooksul ka väljendeid *prima facie* ja *expressis verbis*, samuti esinesid tsiviilasjades mõned meditsiinilised terminid. Kuriteo- ja väärteoasjades kasutati kogu uuritava perioodi jooksul kõige enam peamiselt termineid *in dubio pro reo* 68 korral ning *nulla poena, nullum crimen* ja nende erinevaid modifikatsioone kokku 22 korral. Haldusajades esines enim termineid: *mutatis mutandis* 15 korda, *erga omnes* 12 korda ning *reformatio in peius* 11 korda. Lisaks kasutati ka haldusajade puhul sarnaselt tsiviilasjadega aastast-aastasse terminit *expressis verbis*. Samuti leidis mitmeid ühekordselt esinevaid termineid, nt *bona fide*, *vacatio legis* jne ning vaid ühel aastal esinevaid termineid, nt *vice versa*, *ad hoc* jne. Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendites kasutati enim termineid *praeter legem*, *intra legem* ja *contra legem*, kokku 34 korral. Ka terminit *vacatio legis* kasutati arvukalt – kokku 26 korda. Samuti kasutati termineid *lex posterior*, *lex specialis* jt. Veel esines põhiseaduslikkuse järelevalve lahendites pidevalt termin *expressis verbis*. Alates 2008. a kuni 2016. a kasutati termineid *de facto*, *ex officio* ning *ultima ratio*.

Teisest peatükist selgus lisaks, et eriarvamustes, milles kohtunikud avaldavad enda isiklikke seisukohti, kasutati ladina termineid kokku 16 korral, ning enim kasutasid termineid riigikohtunik Priit Pikamäe ja Eerik Kergandberg kumbki neli korda. Kõige rohkem kasutati termineid kriminaalkolleegiumi lahendite juurde kuuluvates eriarvamustes. Eriarvamustes esinevateks terminiteks olid *nullum crimen sine lege*, *ultima ratio*, *ex ante*, *ex post*, *de facto*, *de jure*, *ne bis in idem*, *de lege ferenda*, *expressis verbis*, *a priori* ja *unius et alterum*.

Käesolev magistr töö näitab, et ladina keel omab kohtupraktikas tähtsust, kuna võrreldes oma tegevust taasalustanud Riigikohtu algusaastatega, on ladinakeelset terminoloogiat aastast aastasse üha rohkem kasutama hakatud. Taoline tendents on positiivne, kuna ladina terminite kasutamine kohtulahendites võimaldab täpselt ja lühidalt kirjeldada põhimõtteid ning anda paari sõnaliste väljenditega edasi nende sisu. Selles väljendub ladina keele ökonoomsus. Ladina keel lihtsustab ka juristide jaoks kohtulahenditest arusaamist, kuna valdavalt kasutatakse neis üldtuntuid ladina termineid, mille tähenduse on võimalik kergelt mõista.

The use of Latin terms in the Supreme Court's decisions in 1993-2016

Summary

The topic of the master's thesis is „The use of Latin terms in the Supreme Court's decisions in 1993-2016“. Author chose the topic to analyse, how Latin terms are used in the highest court practice in Estonian reindpendence period. In earlier researches the use of Latin terms has been investigated in specific fields or specific terminins. In Estonia, e.g. in 2013 Kersti Heide has investigated the usage of juridical terminology of Latin origin in the penal law of Estonian judicial practice in her masters' thesis „The Usage of Latin Terms in the Practice of Penal Law“. The terminology analysed in that master's thesis study comprised the terms collected from Estonian Courts' of Appeal and the Supreme Court's Criminal Chambers' judicial practice.³⁶⁹ Author analysed Latin terms, which appeared in Supreme Court's decisions during years 2005-2011 and in Courts' of Appeal decisions during years 2009-2011.³⁷⁰ As there are four Chambers in th Supreme Court: Civil Chamber, Criminal Chamber, Administrative Chamber and Constitutional Review Chamber, the author of this master's thesis investigates court cases of these Chambers.

The Supreme Court is the highest court of Estonia and reviews court judgements by way of cassation proceedings.³⁷¹ The Supreme Court is also the court of constitutional review.³⁷² Raul Narits has stated that although in Continental Europe court decisions are not binding in the formal sense, however, they are used to implement the law, and thus can be considered to be weakly obligating sources of law.³⁷³

The research period 1993-2016 has chosen due to the fact that in 1993 Supreme Court started its operation again as a national court organ. Supreme Court was functioning before the Second World War, when on the 15th of June in 1920 it started its activity.³⁷⁴ The Supreme Court started working again since on the 28th of June in 1992 Constitution of the Republic of Estonia was implemented, which established the Supreme Court as the highest court of cassation and constitutional review.³⁷⁵ In this master's thesis Latin terms are analysed after

---

³⁶⁹ K. Heide, lk 5.

³⁷⁰ K. Heide, lk 81.

³⁷¹ KS § 26 lg 1.

³⁷² PS § 149.

³⁷³ R. Narits. *Õigusteaduse metodoloogia I*. Tallinn: Juura 1997, lk 60-61.

³⁷⁴ Ajalugu. Riigikohtu kodulehekülg. - <http://www.riigikohus.ee/?id=131> (07.03.2017); Riigikohtu brošüür. Tartu: Ecoprint AS 2013, lk 28. - http://www.riigikohus.ee/vfs/2025/Riigikohus_brozh_EST.pdf (29.03.2017).

³⁷⁵ Riigikohtu brošüür, lk 31. - http://www.riigikohus.ee/vfs/2025/Riigikohus_brozh_EST.pdf (29.03.2017); PS § 149.

Estonia regained its independence. Thereby master's thesis doesn't only show that Supreme Court itself uses Latin terminology, but they also appear in the arguments of parties, in County Courts' and Courts' of Appeal reasonings. Therefore, the master's thesis analyses the language of court practice, which is used in the highest court.

The importance of Latin language can not be overlooked. Despite the fact that Latin is no longer the language of legal science or legal practice, it has influenced modern legal languages. A lot of vocabulary of these languages is derived from Latin, which was used in Antiquity, in the Middle Ages and in the beginning of the Modern Era.³⁷⁶ Latin is also still an important communicative language for European jurists, who use it because of its precise definitions and linguistic economy.³⁷⁷

Merike Ristikivi has analysed the use of Latin terms in 20-21th century in her doctoral dissertation „Latin terms in the Estonian legal language: form, meaning and influences“ in 2009, which shows the use of Latin language in Estonian legal language which developed in the beginning of the 20th century. The author of the doctoral dissertation researched Latin expressions in the articles of the law journal *Juridica* in 1993-2008.³⁷⁸ For comparison, the author of the present master's thesis furthers the research by investigating Latin terms in court practice and compares the results with the usage of terms in *Juridica* articles. Therefore, in this master's thesis author uses the expression „legal language“ with reference to law journal *Juridica*, which is the only juridical journal in Estonia and its research period since 1993 enables to compare the same period with Supreme Court's cases.

In Europe the usage of Latin terms has been analysed for instance in Poland in 2001 and also in the cases of the highest court. W. Wolodkiewicz brought out the most frequently used Latin terms in Polish courts and noted, that the fact that terms are widely used shows the importance of Roman law in Polish legal system.³⁷⁹

The master's thesis investigates the usage of Latin terms in Estonian Supreme Courts practice. To be specific, in the usage of the Civil, Criminal, Administrative Law and Constitutional Review Chambers' decisions in the period of 1993-2016.

---

³⁷⁶ H. E. S. Mattila, pp. 173-174.

³⁷⁷ M. Ristikivi (*supra nota* 14), p. 10.

³⁷⁸ *Supra nota* 15.

³⁷⁹ J. Krzyznowek, W. Wolodkiewicz. *Lacinskie paremie w europejskiej kulturze prawnej I orzecznictwie sadow.* Warszawa: Liber 2001.

The aim of the master's thesis was to analyse 1) national legislation and external influences – European Union law and International conventions effects on the use of Latin terms in the Supreme Court's various Chambers' rulings; 2) in which context the Latin terms in Supreme Court's decisions is used; 3) to compare, whether the use of Latin in court practice differs from its use in legal language.

The first research question was following: which Latin terms and how many of them are used in the Supreme Court's decisions? How and in which context Latin terms are used? Taking into account the historical development it can be assumed that Latin terms occur most frequently in civil matters because in civil law Roman law principles and terminology is commonly used. This assumption was not confirmed. Most Latin terms occurred in Criminal Chamber's judgements. In comparison, during the period 1993-2016 most rulings were made in civil matters, a total of 3913, and Latin was used in 77 judgements. A total of 105 terms were used in the Civil Chamber's judgments. Although there were 3200 crime and misdemeanor cases, there were 329 cases in which Latin was used 531 times. The study showed that contrary to the author's assumption that the least amount of latin cases and latin terms occurred in civil matters. Therefore it is clear that by far the most Latin terms occurred in criminal matters, which is not so surprising, because the criminal law is known of its specific principles, which are used in their Latin equivalents, such as *ne bis in idem* as „not twice for the same“ or *in dubio pro reo* as „when in doubt, for the accused,“ etc. Here, the difference between in the use of Latin terms in court practice and legal language occurs. When in the law journal *Juridica* Latin terms were used widely in the civil law, then in the practice of Supreme Court they were mostly used in crime and misdemeanor cases.

The second research question was: whether, and what are the influences of national legislation to the usage of Latin terms? The results of analysing legal language showed that Latin terms in the articles came into use before the adoption of a new law, when uncertainty and debate was expressed in a certain area and therefore specific Latin terms were used. The second research question was raised to find out whether such tendency is evident in practice: if, after the adoption of the new law the use of Latin terms will decrease or in contrast, new expressions are brought forward. The analysis showed that the correlation between adopting a new law or modifying the existing acts and using Latin terms in court cases does exist. In Civil Chamber's decisions, the use of legal terms is influenced by adopting the Code of Civil Procedure in 1998, Motor Insurance Act in 2001, Law of Obligations Act in 2002, Law of

Property Act' modifications in 2003. In Criminal Chamber's decisions latin terms are influenced by adoption of the Penal Code and Code of Misdemeanour Procedure in 2002 and Penal Code Amendment Act in 2008. In Administrative Chamber's decisions due to 1997 regulation about the carriage of passengers latin term was used. In Constitutional Review Chamber terms are used because of adopting Law of Property Act's provision in 2007 and State Fees Act in 2009. The above shows the link between new legislations and their modifications, which bring changes in the law that lead to the interpretation of provisions in question and therefore the Supreme Court refers to certain principles and uses their Latin names accordingly. The analysis reveals the presence of difference in terms of law in Latin language. Analysis of *Juridica* articles showed that Latin terms came in use before the introduction of the new law. With regards to practice, the results are opposite: after the adoption of the new law, the use of Latin terms increased.

The third research question was: whether, and what are the external influences – EC and ECHR decisions – to the usage of Latin terms. The aim of the research question was to find out whether Estonia's accession to the European Union on 1 May 2004 has had an impact on the use of Latin terms in Supreme Court like it did in the Estonian legal language. The analysis result showed that the interference is indeed visible. Most noticeable influences are seen in the Administrative Chamber's and the Criminal Chamber's decisions. In administrative matters new latin expressions which occurred due to external influences were *erga omnes*, *bona fide*, *ex partes* and *aut dedere aut judicare*. In Criminal Chamber's decision new term was *per se*, which came in use in 2007 with reference to EC decision. In summary, it can be seen that in three areas: administrative matters, crime and misdemeanor and civil matters EU influences are present in the use of Latin terms. In Administrative Chamber's decisions latin expressions have been used with reference to European Commission's regulation, European Supreme Court's decision, UN Convention and the Council of Europe convention. In Criminal Chamber's rulings terms are used to bring forward the the principles of EC and ECHR decisions. Civil Chamber has referred to the European Court of First Instance judgment when using Latin expressions. It is shown that there are clear links with EU law on the Estonian case law. Similarity exists between court practice and legal language in the fact that latin terms were used due to Estonia becoming a member of EU in 1 May 2004. However, when the effects of the EU occurred in *Juridica* before 2004, when Estonia was preparing for EU membership, then, in court practice, this pattern is reversed – Latin terms are used in court cases after the EU. First use of a Latin term was in 2006, when the term *erga omnes* appeared in Administrative Chamber's judgement.

In addition to previously referred similarities between court practice and legal language it has to be noted that in the legal journal *Juridica* Latin terms are used far more frequently than in court cases – a total of 9288 times. Also, when the use of Latin terms in court cases is increased since 1993 and the highest number of terms are used in recent years, the results in legal language were reversed. Furthermore, the most used expressions differs a lot in legal language and court practice and only two terms: *ne bis in idem* and *expressis verbis* were used in both fields. Although, it can be noted that both in *Juridica* and court practice, a number of similar legal Latin terms were used, such as: *sui generis*, *ad hoc*, *praeter legem*, *erga omnes*, *conditio sine qua non*, *in dubio pro reo*, *nullum crimen, nullum crimen nulla poena sine lege*, *lex specialis*, *lex posterior*, *reformatio in peius*, etc. In *Juridica* certain expressions occurred, which do not belong to legal language, but are used in various fields, e.g. *corpus iuris*, *ad hoc*, *de facto*, *ex officio* and *inter alia*. However, in Supreme Court's decisions specific legal terms are used.

The first chapter of this master's thesis showed that in all four Chambers' decisions were Latin terms used most frequently by the Supreme Court itself. When Latin terms were used 898 total, Supreme Court used them 533 times mainly to justify their decisions, but also with reference to County Courts' and Courts' of Appeal decisions. Criminal Chamber used more Latin expressions than any other Chamber – a total of 402. Civil Chamber used terms 50 times, Administrative Chamber 78 times and Constitutional Review Chamber 74 times. Again, it is seen that the Supreme Court itself used Latin terms the most in criminal and misdemeanor matters and least in civil matters. Year by year the use of Latin terms in Supreme Court's cases has increased, reaching its highest peak in 2005, when a lot of damage repair cases concerning traffic accidents occurred. In criminal and misdemeanor matters highest number of Latin terms were used in 2014, when term *ultima ratio* was mentioned with reference to acceptance of surveillance in criminal law. In administrative matters most Latin terms were used in 2008, when there were several cases, in which the payment of old-age pension was discussed. In constitutional review matters highest peak was in 2012, when the Latin term *vacatio legis* was used 10 times.

The second chapter of this master's thesis indicates that the most frequent terms in all four Chambers' decisions were *ne bis in idem*, which was used 77 times and terms *ex ante*, *ex post*, *ex nunc* and *ex tunc*, which occurred altogether 55 times. In Civil Chambers' decisions most frequently used term was *conditio sine qua non* – used 29 times. In addition, throughout the

years expressions *prima facie* and *expressis verbis* were used. Also, some medical terms appeared in civil cases. In Criminal Chamber's judgements mostly terms *in dubio pro reo* – 68 times and *nulla poena, nullum crimen*, etc – 22 times were used. In Administrative Chamber's cases three terms were greatly used: *mutatis mutandis* 15 times, *erga omnes* 12 times and *reformatio in peius* 11 times. Also, similarly with civil cases, expression *expressis verbis* occurred year by year. Also a number of terms, which occurred only one time appeared: *bona fide*, *vacatio legis*, etc. In addition to that, Latin terms *vice versa*, *ad hoc*, etc were used only in one year. In Constitutional Review Chamber's decisions most frequent terms were *praeter legem*, *intra legem* and *contra legem* – used altogether 34 times. Also the expression *vacatio legis* was used many times – a total of 26. Latin terms such as *lex posterior*, *lex specialis*, etc were also used. Furthermore, during the whole period term *expressis verbis* was used. From 2008-2016 expressions *de facto*, *ex officio* and *ultima ratio* appeared.

In the second chapter also occurred that, in dissenting opinions, where judges publish their own opinions, Latin terms were used 16 times and most times by Priit Pikamäe and Eerik Kergandberg, who both used terms four times. Highest number of Latin expressions were used in criminal cases. In dissenting opinions altogether terms *nullum crimen sine lege*, *ultima ratio*, *ex ante*, *ex post*, *de facto*, *de jure*, *ne bis in idem*, *de lege ferenda*, *expressis verbis*, *a priori* and *unius et alterum* were used.

This master's thesis shows that Latin holds an important significance in Supreme Court decisions, as Latin terminology has been used more and more over the years. This result is very positive, because the use of Latin terms in court cases enables to precisely and briefly define the principles and by using minimal words bring forward their content. This shows the linguistic economy of Latin language. Latin also simplifies the understanding of court cases for jurists, as mainly well-known Latin terms are used in court practice, which meaning can be simply identified.

KASUTATUD KIRJANDUS

Uurimismaterjalid:

1. Riigikohtu halduskolleegiumi 1994. aasta haldusasjad (01.01.1994-31.12.1994), 19 kohtulahendit.
2. Riigikohtu halduskolleegiumi 1995. aasta haldusasjad (01.01.1995-31.12.1995), 47 kohtulahendit.
3. Riigikohtu halduskolleegiumi 1996. aasta haldusasjad (01.01.1996-31.12.1996), 50 kohtulahendit.
4. Riigikohtu halduskolleegiumi 2011. aasta haldusasjad (01.01.2011-31.12.2011), 96 kohtulahendit.
5. Riigikohtu halduskolleegiumi 2012. aasta haldusasjad (01.01.2012-31.12.2012), 71 kohtulahendit.
6. Riigikohtu kohtulahendid 2015. aastal.
7. Riigikohtu kohtulahendid 2016. aastal.
8. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1993. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.1993-31.12.1993), 4 kohtulahendit.
9. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1994. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.1994-31.12.1994), 11 kohtulahendit.
10. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1995. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.1995-31.12.1995), 4 kohtulahendit.
11. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1996. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.1996-31.12.1996), 4 kohtulahendit.
12. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1997. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.1997-31.12.1997), 3 kohtulahendit.
13. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1998. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.1998-31.12.1998), 11 kohtulahendit.
14. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1999. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.1999-31.12.1999), 3 kohtulahendit.
15. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 2000. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.2000-31.12.2000), 8 kohtulahendit.
16. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 2001. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.2001-31.12.2001), 6 kohtulahendit.
17. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 2010. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.2010-31.12.201), 12 kohtulahendit.

18. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 2011. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.2011-31.12.2011), 29kohtulahendit.
19. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 2012. aasta põhiseaduslikkuse järelevalve asjad (01.01.2012-31.12.2012), 20 kohtulahendit.

Kirjandus:

1. K. Adomeit, M. Ristikivi, H. Siimets-Gross. Ladina-eesti õigussõnastik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2005.
2. E. Arjakas. Ladina õigustermin *in dubio pro reo* Riigikohtu lahendites. Uurimistö. Tartu: Tartu Ülikool 2013. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
3. M. Beilmann. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu otsustes aastatel 2013-2014. Uurimistö. Tartu: Tartu Ülikool 2016. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
4. N. Benke, F.-S. Meissel. Juristenlatein. Lateinische Fachausdrücke und der Redewendungen der Juristensprache. 3. Aufl. Wien: Manz 2009.
5. Black's Law Dictionary. 7th Edition. St. Paul (Minn.): West Group 1999.
6. B. Cardozo. Law and Literature. Yale Law Review (14) 1925, p 699 (viidatud: J. Laffranque. Kohtuniku eriarvamus. Selle võimalikkus ja vajalikkus Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa Kohtus. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2003, lk 37).
7. T. Evas. Judicial reception of EU law in Estonia, pp. 146-167. – B.D.Witte, et. al. National Courts and EU law. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing 2016.
8. C. Ginter. Application of principles of European Law in the supreme court of Estonia. Doctoral dissertation. Tartu: Tartu University Press 2008.
9. K. Heide. Ladina terminite kasutamine karistusõiguse praktikas. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool 2013.
10. M. Hirvoja. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevarelise kahju hüvitamise ning selle seos karistusõigusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga – Juridica 2011/I, lk 47-58.
11. E. Ilus. Rooma eraõiguse alused. Tallinn: Ilo 2000.
12. M. Kairjak. Majanduskaristusõigus karistusõiguse revisjoni raames. – Juridica, 2014/VIII, lk 633-637.

13. L. Kass. Ladinakeelsed väljendid ajakirja *Juridica* artiklites aastatel 2014-2016. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2017. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
14. E. Kergandberg. Kohtuotsus kriminaalasjas, selle kujunemine ja kriitika. Tallinn: Juura 1999.
15. E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
16. E. Kergandberg. Natuke privaatsusest ja mõnevõrra enam selle jälitustegevuslikust riivist isikuandmeid töötleva Eesti avaliku võimu poolt. – *Juridica*, 2005/VIII, lk 544-552.
17. E. Kergandberg. *Per aspera ad fair trial*.- *Juridica*, 2011/I, lk 68-77.
18. R. Kleis jt. Ladina-eesti sõnaraamat. 2. vlj. Tallinn: Valgus 2002.
19. I. Koolmeister, K. Merusk. Haldusõigus. Tallinn: Õigusteabe AS Juura, 1995.
20. E. A. Kramer. Lateinische Parömien zur Methode der Rechtsanwendung. Steuerrecht. Ausgewählte Probleme am Ende des 20. Jahrhunderts. Festschrift zum 65. Geburtstag von Ernst Höhn. Bern 1995, S 141–142. (viidatud: M. Ristikivi. Ladina päritolu juriidilised terminid Eesti Õiguskeeles. Magistritöö. Tartu: TÜ Raamatukogu 2006, lk 22).
21. J. Kuklase. Ladina terminid Riigikohtu lahendites: haldusajad aastatel 2000-2001, 2010. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2013. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
22. R. Kärner. Ladina terminid ajakirjades *Juridica* ja *Juridica International* 2011-2013. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2017. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis)
23. J. Laffranque. Kohtuniku eriarvamus. Selle võimalikkus ja vajalikkus Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa Kohtus. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2003.
24. J. Laffranque. Euroopa Inimõiguste Kohus ja Eesti õigus: kas monoloog või dialoog? – *Juridica*, 2016/VIII, lk 539-551.
25. R. Lieberwirth. Latein im Recht. 3. Aufl. Berlin, München: Verlag Die Wirtschaft 1993.
26. M. Luts-Sootak. Null on number – karistusõiguses, lk 177-200. – A. Parmas, P. Pruks (koost). *Tractatus terribiles*. Artiklikogumik professor Jaan Sootaki 60. juubeliks. Tallinn: Juura 2009.
27. U. Lõhmus. *Ne bis in idem* põhimõte. Euroopa Inimõiguste Kohtu 10. veebruari 2009. a otsus asjas *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*. – *Juridica*, 2009/III, lk 143-147.

28. U. Lõhmus. *Ne bis in idem* põhimõte Euroopa Liidu õiguses. – *Juridica*, 2009/IX, lk 584–594.
29. Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2012.
30. H. E. S. Mattila. *Comparative Legal Linguistics: Language of Law, Latin and Modern Lingua Francas* 2nd Edition. Farnham: Ashgate Publishing Limited 2013.
31. R. Maruste, E.-J. Truuväli. Teooria ja praktika probleeme seonduvalt põhiseaduslikkuse järelevalvega. *Juridica*, 1995/VII, lk 304-310.
32. H. Maurer. *Haldusõigus*. Üldosa. 14. tr. Tallinn: Juura 2004.
33. K. Maurer. (koost). *Õigusleksikon*. Tallinn: Interlex 2000.
34. K. Merusk. The Right to Issue Regulations and its Constitutional Limits in Estonia. – *Juridica International*, 1996/I, pp 38-45.
35. A. Möldre. Ladina terminid Riigikohtu tsiviillahendites aastatel 1993-2009. Bakalaureusetöö. Tallinn: Tartu Ülikool 2010. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
36. R. Narits. *Õiguse entsüklopeedia*. Tallinn: Juura 2007.
37. R. Narits. *Õigusteaduse metodoloogia I*. Tallinn: Juura 1997.
38. L. Nuut. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve lahendites aastatel 2002-2003 ja 2008-2009. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2009. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
39. N. Parrest, K. Taro. Valikud Eesti haldusorganisatsiooni loomisel. – *Juridica*, 2014/X, lk 715-731.
40. M. Radin. *Radin Law Dictionary*. 2nd edition. Dobbs Ferry (N.Y.): Oceana 1970.
41. T. Rauk. Ladina õigusterminid Riigikohtu lahendites: haldusajad aastatel 2002-2003, 2008-2009. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2010. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
42. M. Ristikivi. European legal tradition + common network of concepts = terminological unity? – *European traditions: integration or disintegration?* Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2012.
43. M. Ristikivi. *Ignoratis terminis artis ignoratur et ars*. – *Õiguskeel*, 2005/2, lk 27-36.
44. M. Ristikivi. Ladina päritolu juriidilised terminid Eesti õiguskeeles. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool 2006.
45. M. Ristikivi. Ladina õigusterminite ühtsusest Euroopas. – *Õiguskeel*, 2005/, lk 14-19
46. M. Ristikivi. Latin terms in the Estonian legal language: form, meaning and influences. Doctoral dissertation. Tartu: Tartu University Press 2009.

47. M. Ristikivi. *Lexica Juridica* in *Juridica*: Latin Terms as a Reflection of Europeanisation of Estonian Legal Culture. – *Juridica International*, 2007/XII, pp 173-179.
48. M. Ristikivi. Mirror of the European Legal Traditions: Latin Terminology in the Estonian Law Journals *Õigus* and *Juridica*. – *Juridica International*, 2010/VXIII, pp 90-99.
49. M. Ristikivi. Terminological Turn As a Turn of Legal Culture. – *Juridica International*, 2008/XV, pp 175-182.
50. M. Ristikivi. Õigusterminid ja õigusharidus, erialase oskussõnavara omandamine. – *Juridica* 2012/III.
51. E. Ruus. Ladina terminid ajakirjas *Juridica* aastatel 2009 ja 2010. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2011. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
52. E. Ruus. Ladina õigustermin *ne bis in idem* Riigikohtu praktikas. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2012. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
53. V. Saarmets. Konstitutsioonilistest seadustest. – *Õiguskeel*, 2009/4, lk 5-29.
54. L. Sandel. Ladina õigusterminid Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjades ja tsiviilasjades aastatel 1993-2013. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2014. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
55. A. Sarapuu. Ladina terminite kasutamine Riigikohtu lahendites aastatel 2004-2007. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool 2009. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
56. K. Sein. Should Estonian Law Provide for an Award of Punitive Damages? – *Juridica International*, 2007/XII, pp 46-54.
57. E. Silvet. Ladinakeelne väljend õiguskeeles. – *Õiguskeel* 1997/2, lk 16-19.
58. J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010.
59. J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003.
60. J. Sootak. Karistusseaduse mõistest: omad, manulised ja lapulised. – *Juridica*, 2011/1, lk 59-67.
61. J. Sootak. Kuri karjas. Veretasust kriminaalteraapiani. *Ius Romani* – mitte ainult eraõigus. Tartu: Ilmamaa 2009.
62. J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted *in dubio pro reo* ja *iura novit curia*. – *Juridica*, 2009/3, lk 108-113.
63. P. Toomsoo. Ladina õigusterminid *praeter legem*, *intra legem* ja *contra legem* Riigikohtu lahendites. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2012. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).

64. R. Uustal. Ladina õigusterminid Riigikohtu haldusajade lahendites aastatel 1997-1999 ja 2009-2010. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool 2011. (Käsikiri Tartu Ülikooli õiguse ajaloo õppetoolis).
65. F. Wieacker. Vom Lebenswert des römischen Rechts. – K. Büchner (Hrsg.). Latein und Europa. Stuttgart: Philipp Reclam jun. 1978, S 95–114 (viidatud: Ristikivi, M. Ladina päritolu juriidilised terminid Eesti õiguskeeles. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool 2006, lk 8).
66. J. Krzynowek, W. Wolodkiewicz. Lacinskie paremie w europejskiej kulturze prawnej I orzecznictwie sadow. Warszawa: Liber 2001. (viidatud: Manko, R. The Culture of Private Law in Central Europe After Enlargement: A Polish Perspective. – European Law Journal 2005, Volume 11, Issue 5, pp 527–548.)

Kasutatud veebilehed:

67. Ajalugu. Riigikohtu kodulehekül. – <http://www.riigikohus.ee/?id=131> (07.03.2017).
68. Encyclopedia of Life. *Oncorhynchus mykiss*. <http://www.eol.org/pages/205250> (14.04.2017).
69. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika Riigikohtu lahendites. Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohus 2012. – http://www.riigikohus.ee/vfs/1285/EIK%20praktika%20RK%20lahendites_analuus_jaan2012_E_Rohtmets.pdf (29.03.2017).
70. J. Lahe. Kohtunikuõigusest ning Riigikohtu rollist deliktiõigusliku vastutuse eelduste arendamisel. - Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. Tartu: Eesti Vabariigi Riigikohus 2005, lk 14-15. – http://www.riigikohus.ee/vfs/21/RK_teadustoode_kogumik_2005.pdf (16.09.2016).
71. Menetlustaotlused. Riigikohtu kodulehekül. - <http://www.riigikohus.ee/?id=13> (06.11.2016).
72. Riigikohtu brošüür. Tartu: Ecoprint AS 2013. – http://www.riigikohus.ee/vfs/2025/Riigikohus_broz_h_EST.pdf (29.03.2017).
73. Riigikohtu statistika. Riigikohtu kodulehekül. – <http://www.riigikohus.ee/?id=79> (02.04.2017).

Õigusaktid:

74. Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 25.01.2017, 4.
75. Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vaheline Kokkulepe Vene Föderatsiooni relvajõudude pensionäride sotsiaalsete tagatiste küsimustes Eesti Vabariigi territooriumil. – RT II 1995, 46, 203-
76. Euroopa Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
77. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 31.12.2016, 14.
78. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 31.12.2016, 16.
79. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. - RT II 1994, 10, 11.
80. Kohtute seadus. – RT I 2002, 64, 390 ... RT I, 28.12.2016, 18.
81. Liiklusseadus. – RT I 2010, 44, 261... RT I, 28.03.2017, 8.
82. Põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 15.05.2015, 2.
83. Sõitjate veo eeskirja kehtestamine. – RTL 1997, 126, 734.
84. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 28.12.2016, 22.
85. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 31.12.2016, 7.
86. Väärteomenetluse seadustik. – RT I 2002, 50, 313 ... RT I, 31.12.2016, 18.

Kohtupraktika:

87. EIKo 37950/97, *Franz Fischer v. Australia*
88. EIKo 9815/82, *Lingens ja Leitgeb vs Austria*
89. EIKo 84/1997/868/1080, *Oliveira vs. Switzerland*
90. EIKo 14939/03, *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*
91. RKHKm 3-3-1-28-98
92. RKHKm 3-3-1-77-03
93. RKHKO 3-3-1-1-04
94. RKHKO 3-3-1-71-04
95. RKHKm 3-3-1-74-05
96. RKHKO 3-3-1-65-05
97. RKHKO 3-3-1-66-05
98. RKHKm 3-3-2-1-07
99. RKHKO 3-3-1-31-08
100. RKHKO 3-3-1-32-08
101. RKHKO 3-3-1-36-08

102. RKHKo 3-3-1-49-08
103. RKHKo 3-3-1-102-08
104. RKHKm 3-3-1-72-09
105. RKHKo 3-3-1-6-09
106. RKHKo 3-3-1-54-09 koos riigikohtuniku Jüri Põld eriarvamusega
107. RKHKo 3-3-1-57-09
108. RKHKo 3-3-1-63-09
109. RKHKo 3-3-1-66-09
110. RKHKm 3-3-1-55-10
111. RKHKo 3-3-1-2-10
112. RKHKo 3-3-1-90-10
113. RKHKo 3-3-1-10-03
114. RKHKo 3-3-1-11-03
115. RKHKo 3-3-1-14-03
116. RKHKo 3-3-1-71-03
117. RKHKo 3-3-1-33-10
118. RKHKo 3-3-1-26-12
119. RKHKo 3-3-1-29-12
120. RKHKm 3-3-1-21-14
121. RKHKo 3-3-1-4-15
122. RKHKo 3-3-1-12-15
123. RKHKo 3-3-1-49-15
124. RKHKo 3-3-1-62-15
125. RKHKo 3-3-1-85-15
126. RKHKo 3-3-1-32-16
127. RKKKo 3-1-1-112-99
128. RKKKo 3-1-1-19-00
129. RKKKo 3-1-1-63-01
130. RKKKo 3-1-3-10-02
131. RKKKo 3-1-1-88-02
132. RKKKo 3-1-3-6-03
133. RKKKo 3-1-1-4-04
134. RKKKo 3-1-1-7-04
135. RKKKo 3-1-1-29-04
136. RKKKo 3-1-1-120-04

137. RKKKo 3-1-1-139-04
138. RKKKm 3-1-1-24-05
139. RKKKo 3-1-1-78-05
140. RKKKo 3-1-1-104-05
141. RKKKm 3-1-1-1-06
142. RKKKo 3-1-1-2-06
143. RKKKo 3-1-1-66-06
144. RKKKo 3-1-1-21-06
145. RKKKo 3-1-1-24-06
146. RKKKo 3-1-1-82-06
147. RKKKo 3-1-1-88-06
148. RKKKo 3-1-1-90-06
149. RKKKo 3-1-1-18-06 koos riigikohtunik Eerik Kergandberg eriarvamusega
150. RKKKo 3-1-1-120-06
151. RKKKo 3-1-1-104-06
152. RKKKo 3-1-2-4-06
153. RKKKo 3-2-1-4-06
154. RKKKo 3-1-1-13-07
155. RKKKo 3-1-1-12-07
156. RKKKo 3-1-1-64-07
157. RKKKo 3-1-1-82-07
158. RKKKm 3-1-1-41-08
159. RKKKo 3-1-1-32-08
160. RKKKo 3-1-1-33-08
161. RKKKo 3-1-1-34-08
162. RKKKo 3-1-1-47-08
163. RKKKo 3-1-1-57-08
164. RKKKo 3-1-1-87-08
165. RKKKm 3-1-1-1-09
166. RKKKm 3-1-1-9-09
167. RKKKo 3-1-1-20-09
168. RKKKo 3-1-1-23-09
169. RKKKo 3-1-1-51-09
170. RKKKo 3-1-1-55-09
171. RKKKo 3-1-1-57-09 koos riigikohtuniku Eerik Kergandberg eriarvamusega

172. RKKKo 3-1-1-61-09
173. RKKKo 3-1-1-69-09
174. RKKKo 3-1-1-71-09
175. RKKKo 3-1-1-82-09
176. RKKKo 3-1-1-85-09
177. RKKKo 3-1-1-87-09 koos riigikohtunike Jüri Ilvest ja Eerik Kergandberg eriarvamustega
178. RKKKo 3-1-1-99-09
179. RKKKo 3-1-1-100-09
180. RKKKo 3-1-2-3-09
181. RKKKo 3-1-1-6-10
182. RKKKo 3-1-1-8-10
183. RKKKo 3-1-1-12-10
184. RKKKo 3-1-1-28-10
185. RKKKo 3-1-1-41-10
186. RKKKo 3-1-1-57-10
187. RKKKo 3-1-1-60-10
188. RKKKo 3-1-1-63-10
189. RKKKo 3-1-1-71-10
190. RKKKo 3-1-1-75-10
191. RKKKo 3-1-1-82-10
192. RKKKo 3-1-1-89-10
193. RKKKo 3-1-1-93-10
194. RKKKo 3-1-1-94-10
195. RKKKo 3-1-1-96-10
196. RKKKo 3-1-1-100-10
197. RKKKo 3-1-1-108-10 koos riigikohtuniku Priit Pikamäe eriarvamusega
198. RKKKo 3-1-2-1-10
199. RKKKm 3-1-1-37-11
200. RKTkm 3-2-1-176-11
201. RKKKo 3-1-1-28-11
202. RKKKo 3-1-1-30-11
203. RKKKo 3-1-1-38-11
204. RKKKo 3-1-1-56-11
205. RKKKo 3-1-1-72-11

206. RKKKo 3-1-1-95-11
207. RKKKo 3-1-1-100-11
208. RKKKm 3-1-1-1-12
209. RKKKo 3-1-1-20-12
210. RKKKo 3-1-1-22-12
211. RKKKo 3-1-1-23-12
212. RKKKo 3-1-1-24-12
213. RKKKo 3-1-1-44-12
214. RKKKo 3-1-1-103-12
215. RKKKo 3-1-1-107-12
216. RKKKo 3-1-1-113-12
217. RKKKo 3-1-1-129-12
218. RKKKo 3-4-1-1-12
219. RKKKm 3-1-1-2-13
220. RKKKm 3-1-1-89-13
221. RKPJKo 3-4-1-27-13
222. RKKKo 3-1-1-30-13
223. RKKKo 3-1-1-56-13
224. RKKKo 3-1-1-100-13
225. RKKKo 3-1-1-113-13
226. RKKKm 3-1-1-68-14
227. RKKKo 3-1-1-10-14
228. RKKKo 3-1-1-14-14
229. RKKKo 3-1-1-28-14
230. RKKKo 3-1-1-42-14
231. RKKKo 3-1-1-51-14
232. RKKKo 3-1-1-71-14
233. RKKKo 3-1-1-81-14
234. RKKKo 3-1-1-89-14
235. RKKKm 3-1-1-49-15
236. RKKKo 3-1-1-56-15
237. RKKKo 3-1-1-57-15
238. RKKKo 3-1-1-67-15
239. RKKKm 3-1-1-34-16
240. RKKKo 3-1-1-27-16

241. RKKKo 3-1-1-53-16
242. RKKKo 3-1-1-72-16
243. RKKKo 3-1-1-89-16
244. RKPJKm 3-4-1-32-14 koos riigikohtuniku Jaak Luik eriarvamusega
245. RKPJKo 3-4-1-3-96
246. RKPJK 3-4-1-4-98 koos riigikohtuniku Rait Maruste eriarvamusega
247. RKPJKo 3-4-1-20-04
248. RKPJKo 3-4-1-5-05
249. RKPJKo 3-4-1-16-06
250. RKPJKo 3-4-1-17-07
251. RKPJKm 3-4-1-5-08
252. RKPJKo 3-4-1-6-09
253. RKPJKo 3-4-1-5-10
254. RKPJKo 3-4-1-9-10
255. RKPJKo 3-4-1-24-11
256. RKPJKo 3-4-1-25-11
257. RKPJKo 3-4-1-42-13
258. RKPJKm 3-4-1-27-15 koos riigikohtuniku Indrek Koolmeister eriarvamusega
259. RKPJKo 3-4-1-2-16 koos riigikohtunike Eerik Kergandberg ja Saale Laos eriarvamusega
260. RKPJKo 3-4-1-3-16 koos riigikohtuniku Jüri Põld eriarvamusega
261. RKTko III-2/1-11/94
262. RKTkm 3-2-1-115-96
263. RKTko 3-2-1-38-98
264. RKTko 3-2-1-88-98
265. RKTko 3-2-1-22-99
266. RKTko 3-2-1-51-02
267. RKTko 3-2-1-113-02
268. RKTkm 3-2-1-65-04
269. RKTko 3-2-1-165-04
270. RKTko 3-2-1-21-05
271. RKTko 3-2-1-26-05
272. RKTko 3-2-1-111-05
273. RKTko 3-2-1-149-05
274. RKTko 3-2-1-53-06

- 275. RKTko 3-2-1-78-06
- 276. RKTko 3-2-1-45-08
- 277. RKTko 3-2-1-85-08
- 278. RKTko 3-2-1-143-08
- 279. RKTkm 3-2-1-124-09
- 280. RKTko 3-2-1-153-10
- 281. RKTko 3-2-1-161-10
- 282. RKTko 3-2-1-169-10
- 283. RKTko 3-2-1-171-10
- 284. RKTko 3-2-1-10-11
- 285. RKTko 3-2-1-29-11
- 286. RKTko 3-2-1-35-11
- 287. RKTko 3-2-1-108-11
- 288. RKTko 3-2-1-21-12
- 289. RKTko 3-2-1-71-12
- 290. RKTko 3-2-1-165-12
- 291. RKTko 3-2-1-173-12
- 292. RKTko 3-2-1-178-12
- 293. RKTko 3-2-1-21-13
- 294. RKTko 3-2-1-129-13
- 295. RKTkm 3-2-1-9-14
- 296. RKTko 3-2-1-15-15
- 297. RKTko 3-2-1-23-15
- 298. RKTko 3-2-1-38-15
- 299. RKTko 3-2-1-39-15
- 300. RKTko 3-2-1-48-15
- 301. RKTko 3-2-1-69-15
- 302. RKTko 3-2-1-181-15
- 303. RKTko 3-2-1-42-16
- 304. RKTkm 3-2-1-98-16
- 305. RKTko 3-2-1-101-16
- 306. RKÜko 3-4-1-10-04

LISAD

LISA 1. Ladina terminid Riigikohtu tsiviilasjade lahendites 1993-2016

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>a priori</i>											
<i>ad hoc</i>											
<i>cauda equina</i>											
<i>cessio legis</i>											
<i>cicatrix multi post mors</i>											
<i>conditio sine qua non</i>											
<i>Kontra</i>						1					
<i>de facto</i>											1
<i>de jure</i>			1								
<i>disci prolaps</i>											
<i>ex ante</i>											
<i>ex nunc</i>											
<i>ex post</i>											
<i>ex tunc</i>											
<i>exceptio rei judicatae</i>				1							
<i>expressis verbis</i>						1	1				
<i>in vitro</i>											
<i>in vivo</i>											
<i>inter alia</i>											
<i>iura novit curia</i>											
<i>lex posterior</i>											
<i>lex rei sitae</i>											
<i>mutatis mutandis</i>											
<i>ne bis in idem</i>											
<i>numerus clausus</i>										1	
<i>obiter dictum</i>											
<i>pacta sunt servanda</i>											1
<i>prima facie</i>		1				2					
<i>status post sui generis</i>											
<i>testamentum</i>											
<i>ultra vires</i>										1	

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Kokku
<i>a priori</i>		2					1							3
<i>ad hoc</i>											1	1	1	3
<i>cauda equina</i>			2											2
<i>cessio legis</i>								1			1			2
<i>cicatrix multi post mors</i>					1									1
<i>conditio sine qua non</i>		6	2		1			9	3			5	3	29
<i>Kontra</i>														1
<i>de facto</i>										1		1	1	4
<i>de jure</i>														1
<i>disci prolaps</i>			1											1
<i>ex ante</i>												1		1
<i>ex nunc</i>		1												1
<i>ex post</i>										1				1
<i>ex tunc</i>		1												1
<i>exemptio rei judicatae</i>														1
<i>expressis verbis</i>								1	1				1	5
<i>in vitro</i>												2		2
<i>in vivo</i>												4		4
<i>inter alia</i>									1					1
<i>iura novit curia</i>		1												1
<i>lex posterior</i>	1													1
<i>lex rei sitae</i>									1					1
<i>mutatis mutandis</i>	1										1		1	3
<i>ne bis in idem</i>							1							1
<i>numerus clausus</i>	3	2	1			2								9
<i>obiter dictum</i>											1	1		2
<i>pacta sunt servanda</i>			1				1							3
<i>prima facie</i>		2	1			1								7
<i>status post</i>					1									1
<i>sui generis</i>									10					10
<i>testamentum</i>		1												1
<i>ultra vires</i>														1

LISA 2. Ladina terminid Riigikohtu kuriteo- ja väärteoasjade lahendites 1993-2016

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>a priori</i>											
<i>ab ovo</i>											
<i>conditio sine qua non</i>										2	1
<i>contra legem</i>											
<i>culpa in contrahendo</i>											
<i>de facto</i>											
<i>de iure/jure</i>											
<i>de lege ferenda</i>											
<i>de minimis</i>											
<i>de novo</i>											
<i>ex ante</i>											
<i>ex officio</i>											
<i>ex post</i>											
<i>ex post facto</i>											
<i>ex tunc erga omnes</i>											
<i>ex tunc ergo partes</i>											
<i>expressis verbis</i>								1			
<i>in abstracto</i>											
<i>in dubio pro duriore</i>											
<i>in dubio pro reo</i>							1				
<i>lex generalis posterior non derogat legi priori speciali</i>											
<i>lex mitius</i>											
<i>lex posterior derogat legi priori</i>										1	
<i>lex specialis</i>											
<i>lex specialis derogat legi generali</i>											
<i>modus operandi</i>											
<i>mutatis mutandis</i>											
<i>ne bis in idem</i>									2		2

<i>nemo tenetur se ipsum accusare</i>										1	
<i>nulla poena sine lege</i>										1	
<i>nulla poena sine lege certa</i>											
<i>nullum crimen</i>											
<i>nullum crimen nulla poena sine lege</i>											1
<i>nullum crimen sine lege</i>											
<i>nullum crimen nulla poena sine lege certa</i>											
<i>nullum crimen sine lege certa</i>											
<i>nullum crimen nulla poena sine lege scripta, stricta, praevia obiter dictum</i>								3			
<i>per se</i>											
<i>post hoc ergo propter hoc</i>											
<i>praeter legem</i>											2
<i>reformatio in peius</i>											
<i>res gestae</i>											
<i>sui generis</i>											
<i>ultima ratio</i>											1
<i>vacatio legis</i>											
<i>vis absoluta</i>											

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Kokku
<i>a priori</i>					1	1	2	2		3			2	11
<i>ab ovo</i>			3		1	4	11	9	2	10	2		5	47
<i>conditio sine qua non</i>						2				2			1	8
<i>contra legem</i>				2			1							3
<i>culpa in contrahendo</i>											1			1
<i>de facto</i>				1								2		3
<i>de iure/jure</i>				1				1						2
<i>de lege ferenda</i>				1						1				2
<i>de minimis</i>								4						4
<i>de novo</i>											2			2
<i>ex ante</i>	1	1		1	2		1	3	2	1	2	2	1	17
<i>ex officio</i>									2					2
<i>ex post</i>			1				1	3			3	2	3	13
<i>ex post facto</i>							1							1
<i>ex tunc erga omnes</i>													1	1
<i>ex tunc ergo partes</i>													1	1
<i>expressis verbis</i>							3		2		1		2	9
<i>in abstracto</i>							1							1
<i>in dubio pro duriore</i>							1				1		1	3
<i>in dubio pro reo</i>		1	5	3	2	3	12	12	6	2	7	9	5	68
<i>lex generalis posterior non derogat legi priori speciali</i>					1									1
<i>lex mitius</i>								1						1
<i>lex posterior derogat legi priori</i>														1
<i>lex specialis</i>			1				2	4					1	8
<i>lex specialis derogat legi generali</i>					1	1	1	4					1	8
<i>modus operandi</i>						1	4							5
<i>mutatis mutandis</i>	1								3	5	5	10	9	33
<i>ne bis in idem</i>	6	1	6	4	7	2	12	1	8		11	13		75

<i>nemo tenetur se ipsum accusare</i>							2	3	1	2			1	10
<i>nulla poena sine lege</i>														1
<i>nulla poena sine lege certa</i>		1												1
<i>nullum crimen</i>	2													2
<i>nullum crimen nulla poena sine lege</i>	1								1		1			4
<i>nullum crimen sine lege</i>						3						5		8
<i>nullum crimen nulla poena sine lege certa</i>			1		1				2	3				7
<i>nullum crimen sine lege certa</i>											1			1
<i>nullum crimen nulla poena sine lege scripta, stricta, praevia</i>	1													1
<i>obiter dictum</i>	1	3	4	6	5	4	4	2	5	1	1	3	4	46
<i>per se</i>				1	1			1			1			4
<i>post hoc ergo propter hoc</i>								2						2
<i>praeter legem</i>														2
<i>reformatio in peius</i>			1	2	2	7	1		1			2	6	22
<i>res gestae</i>							1							1
<i>sui generis</i>						1	1				31			33
<i>ultima ratio</i>				1				3	2	3		13	24	47
<i>vis absoluta</i>						1								1

LISA 3. Ladina terminid Riigikohtu haldusajade lahendites 1993-2016

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>a priori</i>										1	
<i>ad hoc</i>											
<i>aut dedere aut judicare</i>											
<i>bona fide</i>											
<i>conditio sine qua non</i>											
<i>contra legem</i>							1				1
<i>de facto</i>										6	
<i>erga omnes</i>											
<i>ex ante</i>											
<i>ex nunc</i>											
<i>ex parte</i>											
<i>ex post</i>											
<i>ex tunc</i>											
<i>exitus letalis</i>											
<i>expressis verbis</i>						2		1			
<i>intra legem</i>								1			1
<i>lex posterior derogat legi priori</i>											
<i>lex superior derogat legi inferiori</i>											
<i>modus operandi</i>											
<i>mutatis mutandis</i>											14
<i>ne bis in idem</i>											
<i>obiter dictum</i>											
<i>oncorhyncus mykiss</i>											
<i>praeter legem</i>						2					
<i>reformatio in peius</i>											
<i>res judicata</i>											
<i>sine qua non</i>											
<i>sui generis</i>											
<i>vacatio legis</i>											
<i>vice versa</i>											

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Kokku
<i>a priori</i>													1	2
<i>ad hoc</i>						2								2
<i>aut dedere aut iudicare</i>						1								1
<i>bona fide</i>			1											1
<i>conditio sine qua non</i>						1								1
<i>contra legem</i>									1		1			4
<i>de facto</i>	1	1		1										9
<i>erga omnes</i>			4		12		1		4			1		22
<i>ex ante</i>				1	1	2	1					1		6
<i>ex nunc</i>	1				4		1							6
<i>ex parte</i>						3								3
<i>ex post</i>							1	1				1		3
<i>ex tunc</i>					1									1
<i>exitus letalis</i>				1										1
<i>expressis verbis</i>	1					2	2	1			1	2		12
<i>intra legem</i>														2
<i>lex posterior derogat legi priori</i>											2			2
<i>lex superior derogat legi inferiori</i>												1		1
<i>modus operandi</i>													5	5
<i>mutatis mutandis</i>	1													15
<i>ne bis in idem</i>	2	1				1							1	5
<i>obiter dictum</i>						4	1		2					7
<i>oncorhyncus mykiss</i>							2							2
<i>praeter legem</i>	2													4
<i>reformatio in peius</i>												11		11
<i>res judicata</i>													1	1
<i>sine qua non</i>													1	1
<i>sui generis</i>													1	1
<i>vacatio legis</i>						1								1
<i>vice versa</i>					5									5

LISA 4. Ladina terminid Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve asjade lahendites 1993-2016

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>a priori</i>											
<i>ad hoc</i>											
<i>contra legem</i>		1		4							
<i>de facto</i>											
<i>de jure</i>											
<i>erga omnes</i>											
<i>ex ante</i>											
<i>ex nunc</i>								1			
<i>ex officio</i>											
<i>ex post</i>											
<i>ex post facto</i>						1					
<i>ex tunc inter partes</i>											
<i>expressis verbis</i>		1		1		2		1			
<i>in delicto flagrante</i>											
<i>intra legem</i>		1		4		1				1	
<i>lex posterior</i>											
<i>lex posterior derogat legi priori</i>											
<i>lex specialis</i>											
<i>lex specialis derogat legi generali</i>											
<i>mutatis mutandis</i>								3	1		3
<i>ne bis in idem</i>											
<i>nullum crimen nulla poena sine lege scripta, stricta, praevia</i>											
<i>obiter dictum</i>						1					
<i>praeter legem</i>		3		5		1		1		4	1
<i>restitutio ad integrum</i>		1									
<i>ultima ratio</i>											
<i>unius et alterum</i>											
<i>vacatio legis</i>						1					

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Kokku
<i>a priori</i>					1								1	2
<i>ad hoc</i>													1	1
<i>contra legem</i>														5
<i>de facto</i>						1			2		1			4
<i>de jure</i>											1			1
<i>erga omnes</i>													1	1
<i>ex ante</i>											1			1
<i>ex nunc</i>														1
<i>ex officio</i>										1			1	2
<i>ex post</i>											1			1
<i>ex post facto</i>														1
<i>ex tunc inter partes</i>				1										1
<i>expressis verbis</i>		1		1		1	1				1			10
<i>in delicto flagrante</i>											1			1
<i>intra legem</i>				2				1						10
<i>lex posterior</i>						1								1
<i>lex posterior derogat legi priori</i>				2		2	1							5
<i>lex specialis</i>												1		1
<i>lex specialis derogat legi generali</i>							1							1
<i>mutatis mutandis</i>	3					2			3	3				18
<i>ne bis in idem</i>										1				1
<i>nullum crimen nulla poena sine lege scripta, stricta, praevia</i>									1					1
<i>obiter dictum</i>									2		3			6
<i>praeter legem</i>		2		2				1						20
<i>restitutio ad integrum</i>														1
<i>ultima ratio</i>								1					2	3
<i>unius et alterum</i>												1		1
<i>vacatio legis</i>	7			1					10	9				28

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Merili Riga, (sünnikuupäev: 16.09.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Ladina terminid Riigikohtu lahendites 1993-2016“,

mille juhendaja on *PhD* Merike Ristikivi

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2017